

Załącznik do Uchwały Nr XXXV/438/06
Sejmiku Województwa Podlaskiego
z dnia 30 stycznia 2006 r.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO DO 2020 ROKU

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Białystok, styczeń 2006 r.

I. Spis Treści

I. Spis Treści	2
II. Wstęp	3
III. Synteza diagnozy.....	4
1. Charakterystyka geograficzna regionu. Środowisko.....	4
2. Zasoby ludzkie i rynek pracy	7
3. Gospodarka regionu	10
4. Infrastruktura techniczna.....	16
5. Infrastruktura społeczna	20
IV. Analiza SWOT	25
V. Synteza Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa	31
VI. Misja województwa i cele strategiczne.....	33
1. Misja województwa.....	33
2. Cele strategiczne	33
VII. Priorytety i działania.....	41
VIII. Wiodące klastry przemysłu województwa podlaskiego.....	54
IX. Płaszczyzny współpracy międzywojewódzkiej	56
X. Płaszczyzny współpracy transgranicznej i międzynarodowej współpracy regionalnej	60
XI. Instrumenty realizacji Strategii Rozwoju Województwa.....	64
XII. Elementy niezbędne do realizacji strategii rozwoju województwa nie będące w kompetencji województwa	74
XIII. Propozycja systemu monitorowania - w tym kategorii wskaźników	76

Załącznik:

„Prognoza oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku”

II. Wstęp

Odpowiedzią na coraz bardziej złożoną i szybko zmieniającą się rzeczywistość jest planowanie przestrzenne i strategiczne. W złożonych warunkach współczesnego życia społecznego i gospodarczego niezbędne jest wypracowanie wspólnego stanowiska, co do oceny stanu istniejącego, osiągnięcie porozumienia w formułowaniu celów oraz określenie kierunków efektywnego działania.

Strategia Rozwoju jako instrument zarządzania jest określeniem sposobu postępowania i wyrazem wspólnego dążenia do zaspokojenia potrzeb oraz aspiracji społecznych.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO określa misję rozwoju województwa, wyznacza cele i przyporządkowuje im priorytety. Realizacja Strategii pozwoli na zwiększenie spójności społeczno - ekonomicznej i konkurencyjności regionu poprzez stworzenie warunków do pełniejszego wykorzystania jego potencjału. Do określenia misji rozwoju i celów strategicznych niezbędna była diagnoza stanu istniejącego, czyli ocena najważniejszych warunków rozwoju województwa oraz jego potrzeb.

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego posiada jednakowy z dokumentami regionalnymi innych województw zasięg czasowy – do 2020 r.

Strategia nie zawiera szczegółowych rozstrzygnięć, co do konkretnych projektów i działań w określonym czasie i miejscu. Rozstrzygnięcia takie zostaną zawarte w programach wojewódzkich i operacyjnych.

Strategia jest kluczowym dokumentem programowym określającym zasady i kierunki długofalowej koncepcji rozwoju regionu. Formułując cele i priorytety wskazuje ona dziedziny koncentracji wysiłku rozwojowego i pożądane tendencje zmian, które powinniśmy wspierać i promować, aby uzyskać określony efekt. Osiągnięcie wyznaczonych celów możliwe będzie poprzez partnerstwo wszystkich środowisk regionalnych, będących głównymi beneficjentami wdrożenia.

Przy opracowaniu aktualizacji Strategii pomocnymi były dokumenty planistyczne odnoszące się do obszarów województwa podlaskiego oraz równolegle tworzone rządowe dokumenty programowe.

Strategia powstała przy znacznym zaangażowaniu samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, przedstawicieli różnych środowisk, organizacji, uczelni wyższych i autorytetów lokalnych.

Strategia jest dokumentem, który podlega modyfikacjom ze względu na zmieniające się uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne województwa. Proces realizacji strategii będzie procesem dynamicznym. Wymagać to będzie stałej analizy i oceny zachodzących zjawisk oraz korekt na etapie zarządzania strategicznego w zależności od warunków realizacyjnych. Strategia przez cały okres jej realizacji będzie podlegała monitorowaniu. Władze samorządowe województwa podejmując bieżące decyzje kierować się będą wskazaniem Strategii.

III. Synteza diagnozy

1. Charakterystyka geograficzna regionu. Środowisko

a. Położenie

Województwo podlaskie położone w północno – wschodniej części Polski sąsiaduje z województwami: warmińsko – mazurskim, mazowieckim i na krótkim odcinku z lubelskim.

Na północnym-wschodzie województwo graniczy z Litwą (długość granicy ok. 100 km), a na wschodzie z Białorusią (ok. 250 km). Podlaskie stanowi wewnętrzną (z Litwą) i zewnętrzną (z Białorusią) granicę Unii Europejskiej.

Obszar podlaskiego wynosi 20 180 km², tj. 6,5% powierzchni całego kraju i jest szóstym pod względem wielkości województwem w Polsce i większym od przeciętnego regionu na poziomie NUTS 2 w UE (15677,2 km²).

Podzielone jest na 14 powiatów ziemskich i 3 grodzkie oraz 118 gmin i 3304 sołectw. Sieć osadniczą stanowi 36 miast i 3945 miejscowości wiejskich. Zgodnie z podziałem kraju wg Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), województwo podlaskie podzielone zostało także – jako tzw. NTS 3 – na dwa podregiony: białostocko-suwalski oraz łomżyński¹.

b. Walory przyrodnicze

Województwo podlaskie jest regionem nizinnym (średnia wysokość ok. 150 m n.p.m.) niemal w całości położonym w dorzeczu Wisły. Głównymi rzekami są Narew, Biebrza i Bug. Ważnym elementem sieci hydrograficznej są jeziora. Największe z nich to Wigry, Hańcza, Szurpiły, Necko, Rajgrodzkie. Stopień lesistości w 2004 r. wynosił w województwie 29,3%, gdzie średnia krajowa wynosiła ok. 28,3%. Główne kompleksy leśne występują w północnej i wschodniej części województwa. Są to Puszcza Białowieska, Knyszyńska, Augustowska oraz Puszcza Kurpiowska.

Nasz region charakteryzuje się dużym stopniem czystości i naturalności środowiska przyrodniczego. Świadczyć o tym może największy w Europie obszar bagien w dolinach rzek Narwi i Biebrzy z parkami narodowymi Narwiańskim i Biebrzańskim oraz doliny rzek: Bugu z Nurcem, Narwi z Supraślą, Biebrzą i Pisą, Czarnej Hańczy, Rospudy i Szeszupy, będące terenami o unikalnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Szczególną wartość przyrodniczą i rekreacyjną posiada kompleks jezior Pojezierza Suwalsko–Augustowskiego z Wigierskim Parkiem Narodowym i Suwalskim Parkiem Krajobrazowym oraz jezior w rejonie Rajgrodu. Malownicze krajobrazy z bogactwem przyrody zachowanym w pierwotnym kształcie tworzy Puszcza Białowieska z Białowieskim Parkiem Narodowym, Puszcza Knyszyńska z Parkiem Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej oraz Puszcza Augustowska.

¹ - Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), opracowana na podstawie obowiązującej w krajach Unii Europejskiej Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS), wprowadzona została rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2000 r. (Dz. U. Nr 58, poz. 685). Wykorzystywana jest w procesie gromadzenia informacji, prowadzenia badań statystycznych oraz udostępniania ich wyników w przekrojach przestrzennych.

Nomenklatura NTS dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki na pięciu poziomach, z czego trzy określono jako poziomy regionalne (NTS 1 – obszar kraju, NTS 2 – 16 województw, NTS 3 – 45 podregionów) oraz dwa jako poziomy lokalne (NTS 4 – 314 powiatów ziemskich oraz 65 miast na prawach powiatów, NTS 5 – 2478 gmin).

Nomenklatura NUTS, na podstawie której opracowana została nomenklatura NTS, ma zastosowanie w procesie zbierania, harmonizacji i udostępniania danych statystyk regionalnych krajów Unii Europejskiej. Służy również kształtowaniu regionalnej polityki krajów UE i jest niezbędna do przeprowadzania analiz stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego regionów pod kątem oceny zróżnicowań regionalnych i opracowywania programów rozwoju regionalnego.

c. Obszary chronione

Województwo podlaskie należy do regionów o najczystszej jakości środowiska naturalnego. Świadczą o tym niższe niż w innych częściach kraju wskaźniki w odniesieniu do zanieczyszczeń powietrza, ilości i jakości odprowadzanych ścieków, czystości wód zarówno powierzchniowych jak i podziemnych oraz innych czynników wpływających na środowisko.

Nieprzeciętne walory przyrodnicze województwa podlaskiego objęto różnymi formami ochrony. W efekcie tego, w regionie funkcjonują 4 parki narodowe (Białowiecki, Biebrzański, Narwiański i Wigierski), 3 parki krajobrazowe, 89 rezerwatów przyrody, 15 (452 360,8 ha) obszarów chronionego krajobrazu, 1960,3 ha użytków ekologicznych oraz 2053 pomniki przyrody.

Ponadto, z uwagi na unikatowe walory przyrodnicze, Białowiecki Park Narodowy został uznany przez UNESCO w 1977 r. za Światowy Rezerwat Biosfery, a od 1979 r. – jako jedyny polski obiekt przyrodniczy – znajduje się na liście Światowego Dziedzictwa Ludzkości. Od 1992 r. znaczna część Puszczy Białowieckiej funkcjonuje na liście jako, jeden z siedmiu na świecie i trzech w Europie, polsko-białoruski transgraniczny Obiekt Dziedzictwa Światowego UNESCO.

Wyróżnione w województwie tereny powiązane w spójny, wieloprzestrzenny ekologiczny system obszarów chronionych, utrwalony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin, obejmujący w 2004 r. 31,9% powierzchni całego województwa (w kraju 30%); na 1 mieszkańca przypada 5335 m² (w kraju 2429 m²).

Z uwagi na przywiązywanie przez Unię Europejską wagi do wysokich standardów ochrony środowiska, kraje członkowskie Unii zobligowane są do utworzenia spójnej sieci ekologicznej obszarów chronionych w ramach kształtowania sieci ekologicznej NATURA 2000². Wdrażanie Europejskiego Systemu Obszarów Chronionych – Natura 2000 w województwie podlaskim obejmuje ok. 26% powierzchni regionu.

Ze względu na unikatowe wartości przyrodnicze cały obszar województwa został ponadto włączony do ekoregionu „Zielone Płuca Polski”. Obszar funkcjonalny „Zielonych Płuc Polski” stanowi uwarunkowany ekologicznie wieloprzestrzenny system rozwoju społecznego i gospodarczego, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Województwo jest strategicznym obszarem ochrony żubra (*Bison bonasus*). Żyje tu ponad 25% wszystkich wolno żyjących żubrów na świecie.

Województwo stanowi bardzo ważny w skali Unii Europejskiej obszar bytowania i migracji zwierząt, roślin i grzybów, czego wyrazem jest objęcie znacznej jego części siecią Natura 2000.

W południowo-wschodniej części województwa realizowany jest „Program Żubr”, który ma na celu, obok ochrony żubra, wspomaganie rozwoju zrównoważonej turystyki na obszarze tzw. „Krainy Żubra” w oparciu o przyrodnicze i kulturowe walory regionu.

d. Surowce

Województwo podlaskie nie należy do obszarów bogatych w surowce mineralne. Zasoby regionu to w większości złoża rud żelaza i pierwiastki ziem rzadkich (położonych na

² - Stworzenie sieci NATURA 2000 jest jedynym obligującym prawnie i politycznie Polskę zadaniem w zakresie tworzenia sieci ekologicznych. Podstawą prawną tworzenia Europejskiej Sieci Obszarów Chronionych są art. 3 i 10 Dyrektywy 43/92/EEC z 21 maja 1992 r. (z póź. zm.) w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory.

terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego) – niepodlegające eksploatacji – oraz surowce skalne stanowiące bazę na potrzeby budownictwa i przemysłu materiałów budowlanych.

Na terenie województwa pozyskiwane są surowce mineralne należące do kopalin pospolitych – kruszywa naturalne (największe rozpoznane złoża znajdują się w północnej i centralnej części województwa w rejonie Suwałk, Sokółki i gminy Wąsosz), żwiry, surowce ilaste do produkcji ceramiki budowlanej (z największymi złożami w rejonie Białegostoku, Hajnówki, Bielska Podlaskiego oraz w Mątownicy i Szepietowie), piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych, piaski kwarcowe do produkcji cegły wapienno-piaskowej, torfy (aktualnie eksploatację torfu na skalę przemysłową prowadzi się w gminie Michałowo), kreda pisząca (Mielnik) i kreda jeziorna (w północnej i północno-wschodniej części województwa – Sejny, Giby, Rajgród).

Ponadto, w rejonie Augustowa i Supraśla – podlaskich ośrodków uzdrowiskowych, występują złoża lecznicze – borowiny.

e. Euroregiony

Euroregiony to obszary transgraniczne, w ramach których prowadzona jest współpraca między jednostkami reprezentującymi regiony dwóch lub więcej państw. Celem euroregionów jest rozwój współpracy gospodarczej, rozbudowa infrastruktury, ochrona środowiska, turystyka i działalność kulturalno-edukacyjna.

Na granicach Polski powstało szesnaście euroregionów, z czego na obszarze województwa podlaskiego dwa: Euroregion „Niemen” oraz Euroregion „Puszcza Białowieska”.

Związek Transgraniczny Euroregion Niemen został utworzony 6 czerwca 1997 roku na mocy trójstronnego porozumienia zawartego przez przedstawicieli: województwa suwalskiego (Polska), rejonów Alytus i Mariampol (Litwa) oraz województwa grodzieńskiego (Białoruś). Euroregion ustanowiono w celu intensyfikacji kontaktów społecznych, gospodarczych i politycznych obszarów, które łączy wspólne dziedzictwo geograficzne, historyczne i kulturowe.

Obecnie w skład Euroregionu Niemen wchodzi obok dotychczasowych członków: ze strony polskiej - województwo podlaskie (z wyłączeniem części byłego województwa łomżyńskiego) i część województwa warmińsko-mazurskiego (gminy wchodzące w skład byłego województwa suwalskiego); ze strony litewskiej – rejon Wilno oraz przedstawiciele rosyjskich rejonów Obwodu Kaliningradzkiego: Czerniachowsk, Gusiew, Oziersk, Krasnoznamiensk i Niestierow.

Z kolei **Euroregion Puszcza Białowieska** został utworzony 25 maja 2002 r. w oparciu o transgraniczny obiekt przyrodniczy obejmujący swoim zasięgiem unikalny w skali Europy i świata kompleks lasów pierwotnych Puszczy Białowieskiej. Obszar współpracy po stronie polskiej obejmuje Powiat Hajnowski (Gminę i Miasto Hajnówka, Gminę i Miasto Kleszczewo, Gminę Białowieża, Gminę Czeremcha, Gminę Czyże, Gminę Dubicze Cerkiewne, Gminę Narew, Gminę Narewka) oraz część Powiatu Bielskiego (Gminę Bielsk Podlaski i Gminę Orla), zaś po stronie białoruskiej rejon: Kamieniecki, Prużański i Świsłocki. Głównymi celami współpracy w ramach Euroregionu jest obok troski i dbałości o stan przyrody i zachowania kompleksu puszczańskiego, także rozwój kontaktów w zakresie ochrony środowiska, racjonalnego wykorzystywania zasobów naturalnych oraz polityki proinwestycyjnej i realizacji transgranicznych programów gospodarczych.

2. Zasoby ludzkie i rynek pracy

a. Dane podstawowe

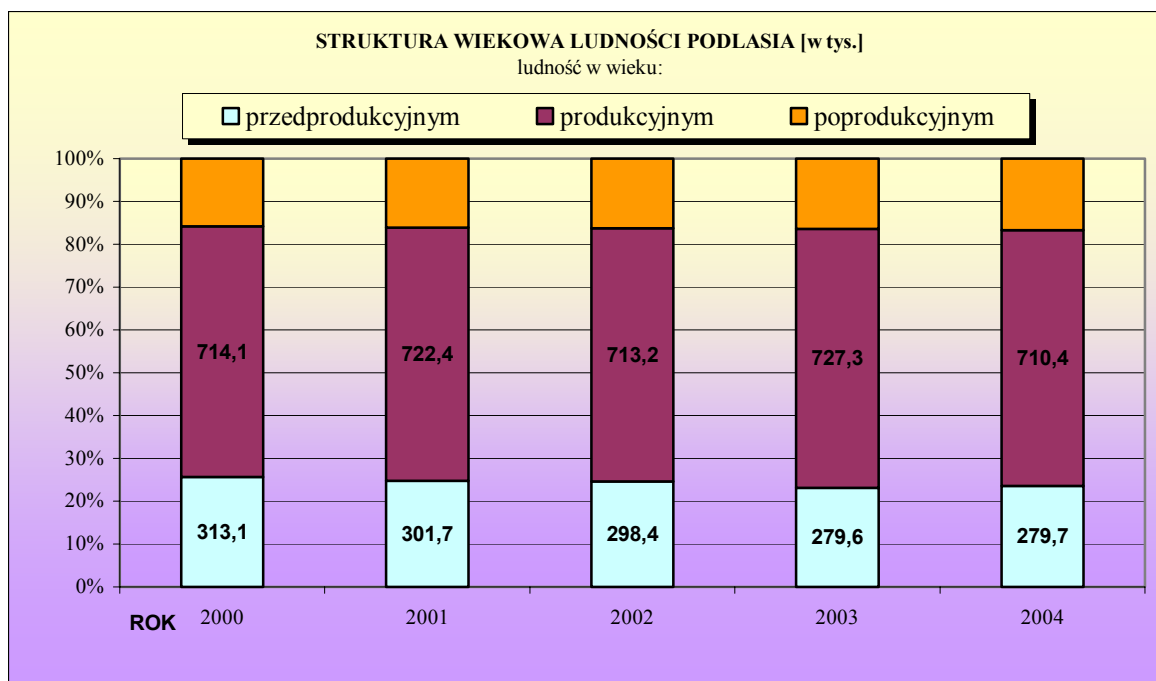
Liczba ludności województwa podlaskiego wynosiła w 2004 r. 1 224 tys. osób (3,2% ludności kraju), co stawia je na 14 miejscu w Polsce. Średnio w UE na region poziomu NUTS 2 przypada 1789 tys. mieszkańców. W latach 2000-2003 dynamika przyrostu ludności była ujemna i wyniosła -1,1%. Ludność miast osiągnęła stan 710,8 tys. tj. 59% ogółu ludności województwa. Na małą gęstość zaludnienia, wynoszącą 60,4 osób na km², olbrzymi wpływ ma niski stopień urbanizacji województwa. Przeciętna gęstość zaludnienia w Polsce wynosi 122 osoby na km², zaś w Unii Europejskiej 114 osób na km².

Ludność według płci w 2004 roku

Obszar	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
P O L S K A	38180249	18478368	19701881	23490202	11162807	12327395	14690047	7315561	7374486
PODLASKIE	1204036	588379	615657	710478	338935	371543	493558	249444	244114

Źródło: GUS Warszawa 2004 (stan w dniu 30 VI)

Największym miastem i jednocześnie stolicą województwa jest liczący ponad 291,7 tys. mieszkańców Białystok. Pełni on rolę gospodarczego i naukowo-kulturalnego centrum północno-wschodniej Polski. Spośród pozostałych miast tylko Suwałki i Łomża liczą powyżej 65 tys. Augustów, Bielsk Podlaski, Grajewo, Hajnówkę, Zambrów i Sokółkę zamieszkuje ludność w przedziale od 20 tys. do 30 tys. mieszkańców. Pozostałe ośrodki to miasta małe - do 15 tys. mieszkańców. Wiejska sieć osadnicza charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem; średnio na jedną miejscowość wiejską przypada ok. 133 mieszkańców (w kraju 259).

Struktura wiekowa mieszkańców województwa podlaskiego charakteryzuje się wyższym niż w całej Polsce odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym (województwo – 23,2%, Polska - 22%) i poprodukcyjnym (województwo - 16,4%, Polska - 15%) a także niższym odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym (województwo – 60,35%, Polska - 63%).

b. Społeczeństwo / Wielokulturowość

Województwo podlaskie jest regionem o wielokulturowej i wielonarodowościowej specyfice i najbardziej zróżnicowanym pod względem etnicznym w kraju. Zamieszkują tu, obok Polaków: Białorusini, Litwini, Ukraińcy, Tatarzy i Romowie. Województwo posiada liczne zabytki kultury i architektury materialnej, w tym sakralnej, wiele obiektów architektury ludowej oraz miejsca o dużym znaczeniu historycznym. Słynie ponadto z bogatej obrzędowości, mającej charakterystyczne cechy folkloru obszarów pogranicza kulturowego. Na uwagę zasługuje także wielka różnorodność dziedzictwa kulinarnego regionu pogranicza oraz tradycyjne umiejętności mieszkańców obszarów wiejskich, dzięki którym produkty lokalne zachowują swoją specyficzną, wysoką jakość.

c. Wykształcenie

Poziom wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego nie jest zadowalający. Zaledwie 9,5% populacji zdobyło w 2002 r. wykształcenie wyższe. Jednak aspiracje edukacyjne młodzieży pobudzone zostały na skutek przemian zachodzących w ostatnich latach w gospodarce i strukturze zawodowej ludności. Z roku na rok da się zauważyć szybki wzrost liczby studentów i absolwentów uczelni wyższych. Wśród tej grupy osób wykształcenie traktowane jest jako forma zabezpieczenia przed bezrobociem oraz korzystniejsza perspektywa zawodowa.

Odsetek ludności aktywnej zawodowo z wyższym wykształceniem w 2002 r. wynosił w Unii Europejskiej przeciętnie 22,0%. W województwie podlaskim wskaźnik ten wynosił 14,3 % (w Polsce najwyższy wskaźnik miało woj. mazowieckie – 17,6%, najniższy - woj. kujawsko-pomorskie – 11,7%).

Osoby z wyższym wykształceniem zamieszkują głównie miasta. Ludność rolnicza posiadająca dyplomy szkół wyższych stanowiła w 2002 r. zaledwie 3,7%. Taka struktura wykształcenia jest barierą dla przemian na wsi, nie sprzyja rozwojowi i racjonalizacji produkcji, przeobrażaniu i przystosowaniu gospodarstw rolnych do warunków gospodarki rynkowej, jak również utrudnia reorientację zawodową i podejmowanie nowych inicjatyw gospodarczych. Problemem jest także fakt, iż sieć placówek szkolnictwa skupia się w największych miastach, co również zmniejsza szanse na podniesienie poziomu edukacji.

Wskaźnik studentów na 10 tys. ludności w województwie podlaskim w 2003 roku wyniósł 414,9, co dało nam 8 miejsce w kraju.

d. Rynek pracy. Bezrobocie

W III kwartale 2004 r. wg BAEL zbiorowość aktywnych zawodowo w województwie podlaskim liczyła 479,0 tys. osób (w tym 408,0 tys. pracujących i 71,0 tys. bezrobotnych), natomiast biernych zawodowo było 383,0 tys. osób. W porównaniu z III kwartałem 2003 r. liczba osób aktywnych zawodowo zmniejszyła się o 35,0 tys. (tj. o 6,8%); zmniejszyła się również liczba biernych zawodowo - o 27,0 tys. osób (tj. o 6,6%). Stopa bezrobocia liczona

wg BAEL wyniosła w III kwartale 2004. 14,8%, tj. o 4,1 punktu proc. mniej niż w III kwartale 2003 r.

W końcu 2003 r. według wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 i Powszechnego Spisu Rolnego 2002 w województwie podlaskim pracowały 392 923 osoby. W porównaniu z końcem 2002 r. liczba pracujących zmniejszyła się nieznacznie. W sektorze publicznym pracowało 97 026 osób, tj. 24,7%, a w sektorze prywatnym 295 897 osób, tj. 75,3%.

Podlaskie jest regionem rolniczym, w związku z czym najwięcej osób pracuje w rolnictwie. W końcu 2003 r. w województwie podlaskim odnotowano 136 430 osób pracujących w tej sekcji, tj. 34,7% ogółu pracujących (o 0,1% mniej niż w końcu 2002 r.). W przetwórstwie przemysłowym pracowały 56 324 osoby, tj. 14,3% ogółu (o 2,8% więcej niż w końcu 2002 r.). Z kolei w handlu i naprawach pracowało 52 071 osób, tj. 13,3% ogółu (o 2,0% więcej niż w końcu 2002 r.). Duża część mieszkańców naszego województwa pracowała w sekcji edukacja – 29 643 osoby, tj. 7,5% ogółu (o 3,6% więcej niż w końcu 2002 r.).

Jeśli chodzi o sektor przedsiębiorstw, to w grudniu 2004 r. liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw wyniosła 92 582 osoby i była o 1,2% (tj. o 1 128 osób) wyższa w stosunku do grudnia 2003 r. W okresie styczeń - grudzień 2004 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 90 515 osób i było o 1,6 % wyższe niż przed rokiem.

W sektorze publicznym przeciętne zatrudnienie w 2004 r. wyniosło 13 707 osób i było o 14,1% mniejsze niż w 2003 r., natomiast w sektorze prywatnym ukształtowało się na poziomie 76 808 i wzrosło o 5,0% w stosunku do zanotowanego w okresie styczeń - grudzień 2003 r.

Biorąc pod uwagę poszczególne sekcje działalności gospodarczej w skali roku zatrudnienie zwiększyło się w: hotelach i restauracjach (o 6,7%), handlu i naprawach (o 4,0%), przetwórstwie przemysłowym (o 2,8%) oraz w obsłudze nieruchomości i firm; nauce (o 1,9%), natomiast wyraźnie spadło w górnictwie i kopalnictwie (o 20,7%). Spośród działów przetwórstwa przemysłowego o znaczącym udziale w zatrudnieniu zwiększyło się ono w jednostkach produkcji wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych (o 13,7%), produkcji drewna i wyrobów z drewna oraz ze słomy i wikliny (o 7,5%), produkcji artykułów spożywczych i napojów (o 3,8%), a także produkcji mebli; pozostałej działalności produkcyjnej (o 0,9%). Spadek zatrudnienia odnotowano w jednostkach włókiennictwa (o 5,4%) oraz produkcji maszyn i urządzeń (o 0,8%).*

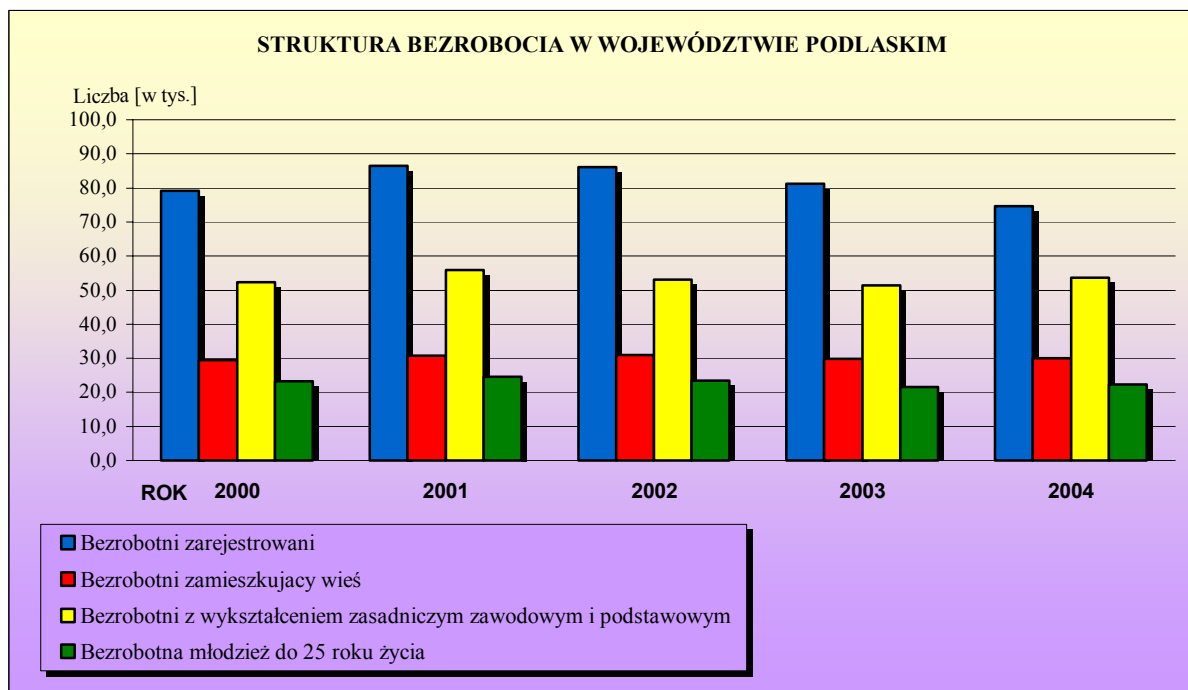
Proces transformacji polskiej gospodarki przyczynił się do powstania zjawiska bezrobocia. W województwie podlaskim zarejestrowanych jest ponad 70 tys. bezrobotnych (stan na lipiec 2005r), w tym 35,5 tys. kobiet (50,8% ogółu bezrobotnych). Stopa bezrobocia wynosi 14,7% udziału bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo (17,9% w kraju).

Biorąc pod uwagę regiony NUTS 2 krajów Wspólnoty, można zauważyć ogromną rozpiętość pomiędzy wartością najwyższą a najniższą stopy bezrobocia wynoszącą 27,4 punktu procentowego.

W województwie podlaskim bezrobotni zamieszkujący wieś stanowią ok. 35,8% (czerwiec 2005r.) ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Szacuje się jednak, że łącznie z bezrobociem ukrytym liczba ta sięga ponad 40 tys. Wśród ogółu bezrobotnych najliczniejszą grupą są osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz

* dane WUP w Białymstoku, Oddział Analiz i Statystyki, Sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim w 2004r Białystok – maj – 2005r.

podstawowe – aż 61,4%. Młodzież do 25 roku życia stanowi 24,4% bezrobotnych. Niepokojącym zjawiskiem jest zwiększanie się grupy osób długotrwale (tzn. powyżej 1 roku) bezrobotnych, tj. 65,3% ogółu pozostających bez pracy. Długotrwale bezrobocie częściej występuje wśród kobiet – 68,3%. Dane te, z roku na rok, wykazują niestety tendencję rosnącą.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w województwie podlaskim w 2004 roku wynosiło 2 016,04 zł. Wynika z tego, iż Podlaskie znajduje się w grupie województw o najniższym przeciętnym dochodzie rozporządzalnym na jedną osobę w gospodarstwach domowych. W strukturze dochodu rozporządzalnego mniejszy od średniej krajowej był udział dochodu z pracy najemnej i pracy na rachunek własny, większy natomiast stanowiły dochody z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie oraz ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych i pomocy społecznej.

3. Gospodarka regionu

Poziom technologiczny oraz stopień innowacyjności większości przemysłu jest stosunkowo niski. Niski jest również stopień wykorzystania znacznej części majątku produkcyjnego. Mała konkurencyjność lokalizacyjna powoduje niewielkie zainteresowanie kapitału zagranicznego i krajowego inwestowaniem w województwie podlaskim.

W strukturze gospodarki 40,9% udział mają usługi rynkowe, 22,4% przemysł, 18% usługi nierynkowe, a 13,7% rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo mierzone wytworzoną wartością dodaną brutto.

Dominującym działem gospodarki województwa jest rolnictwo. Jest ono równomiernie rozmieszczone w stosunku do bazy surowcowej. W Podlaskiem w 2004 r. funkcjonowało ok. 116 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych, których średnia powierzchnia użytków rolnych przypadających na jedno gospodarstwo rolne, wynosiła 13,4 ha. Poziom infrastruktury technicznej na wsi jest jeszcze słaby.

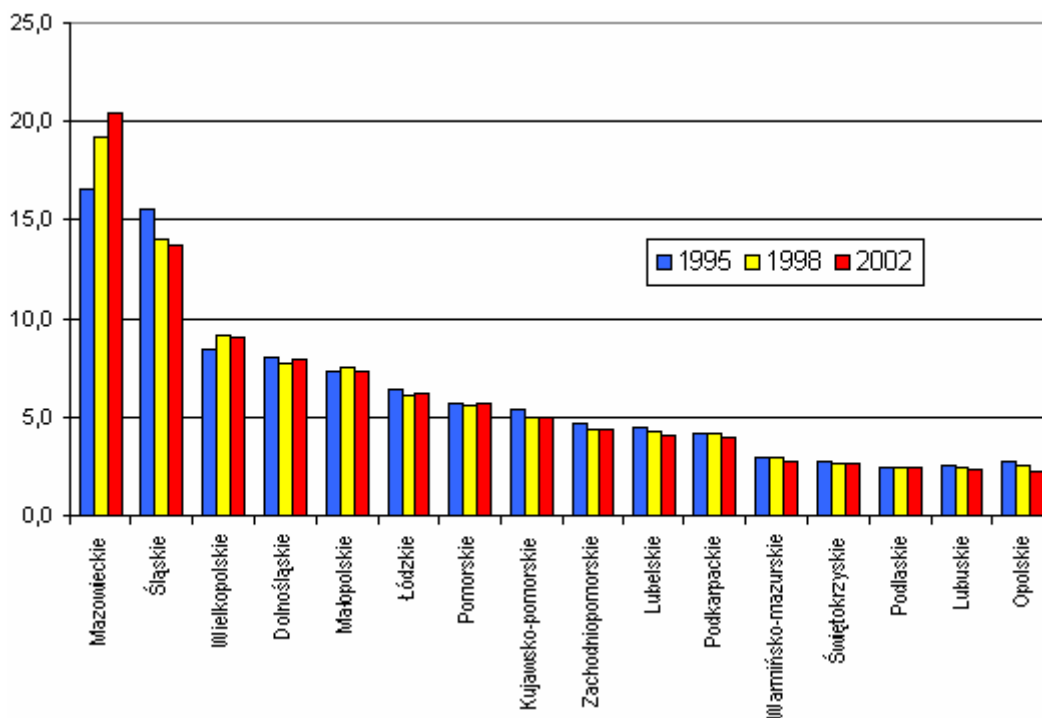
Z uwagi na sieć ekologiczną NATURA 2000 istnieje konieczność rozwijania gospodarki regionu zgodnie z wymaganiami ochrony środowiska (zaprzestanie i nierozwijanie uciążliwej produkcji) poprzez rozwój alternatywnych kierunków rozwoju gospodarczego np.: zrównoważonej turystyki, proekologicznego leśnictwa, rolnictwa ekstensywnego.

Ponadto, szans rozwoju sektora produkcyjnego upatrywać należy w wysokiej jakościowo bazie surowcowej dla przetwórstwa rolniczego, utrwalonej tradycji produkcyjnej i eksportowej w niektórych dziedzinach przemysłu (np. mleczarski, mięsny, piwowarski, tytoniowy, włókienniczy, drzewny, zbożowy), bliskości i dobrym powiązaniu z chłonnym rynkiem „wschodnim”, znacznym potencjale naukowo-badawczym szkolnictwa wyższego oraz jakości środowiska korzystnego dla przemysłów wysokich technologii.

a. PKB i wartość dodana brutto

Podlaskie charakteryzuje się jednym z najniższych poziomów rozwoju gospodarczego. Udział sektora przemysłu, budownictwa, usług rynkowych w tworzeniu PKB należy do jednych z najniższych w kraju. W 2002 roku wartość wytworzonego PKB wynosiła 18 998,1 mln zł, co stanowiło 2,4% PKB dla Polski. Średnia wartość PKB na osobę w 2002 roku w regionie wynosiła w 15 719 zł, co stanowiło około 74% średniej krajowej. Niski jest również udział regionu w wartości dodanej brutto, który osiąga 2,4% (15 lokata w Polsce).

Tabela. PKB w latach 1995-2002 – udział województw w %

Źródło: EUROSTAT

Pomimo niskiego udziału regionu w krajowym PKB zauważa się, iż w perspektywie od 1995 r. obszar dzisiejszego województwa podlaskiego, przy stałym wzroście PKB w Polsce, zachowuje stały udział % w krajowym PKB. Faktycznie tempo wzrostu w regionie utrzymuje się na stałym poziomie, powyżej średniej krajowej. Województwo podlaskie

rozwija się szybciej niż część innych województw (w tym zwłaszcza pozostałych z obszaru z tzw. Ściany Wschodniej) i to pomimo znaczącej bariery dostępu komunikacyjnego oraz przygranicznego położenia (znaczący rozwój stosunków gospodarczych z Białorusią ogranicza nierynkowy charakter jej gospodarki oraz inne wewnętrzne uwarunkowania).

Przeciętnie dla Wspólnoty w 2001 r. PKB per capita osiągnął poziom 20 457 euro. Biorąc pod uwagę podział Unii Europejskiej na poziomie NUTS 2, można zauważyć ogromną różnicę pomiędzy regionem, w którym osiągnął on najwyższą wartość a tym, w którym była ona najniższa. Najwyższy wskaźnik – 9 razy wyższy od najniższego – został osiągnięty w Inner London (58881 euro). Wysokie wskaźniki odnotowano także w Brukseli (48721 euro) i Luksemburgu (43601 euro). Natomiast najmniejsza wartość PKB na 1 mieszkańca wystąpiła w województwach lubelskim (6577 euro) i podkarpackim (6700 euro).

Z polskich województw najwyżej – na 184 miejscu – uplasowało się mazowieckie (14 629 euro). PKB per capita wynoszący poniżej 50% średniej unijnej wystąpił we wszystkich polskich województwach (z wyjątkiem mazowieckiego), w regionach słowackich, w Estonii, na Litwie i Łotwie oraz kilku regionach węgierskich.

Podlaskie charakteryzuje się jednym z najniższych udziałów sektora przemysłu w wartości dodanej brutto – 19,7% w 2003 r. (w kraju 23,6%). Wartość produkcji sprzedanej przemysłu w 2003 r. osiągnęła wartość 8817,79 mln zł, a jej wartość w przeliczeniu na jednego mieszkańca ustawia je na 15 miejscu w Polsce. W zakresie wysokości ponoszonych nakładów inwestycyjnych (z tendencją spadkową) oraz wielkości nakładów na działalność innowacyjną i badawczo - rozwojową województwo podlaskie znajduje się również na ostatnim miejscu, co w znacznym stopniu ogranicza konkurencyjność produktów na rynku. Mimo ogromnych zmian Podlaskie jest nadal jednym z najsłabiej rozwiniętych gospodarczo regionów Polski.

b. Rolnictwo

Województwo podlaskie to region o charakterze rolniczym. W 2004 roku użytki rolne stanowiły ok. 61% powierzchni województwa. Rolnictwo prawie w całości związane jest z sektorem prywatnym, w którego użytkowaniu znajduje się 96% użytków rolnych. Funkcjonuje tu ok. 116 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych, których średnia powierzchnia użytków rolnych przypadających na jedno gospodarstwo rolne w 2004 r. wynosiła 13,4 ha i była znacznie wyższa od średniej krajowej (7,4 ha).

Liczba i wielkość gospodarstw indywidualnych

Obszar	ogółem	do 1 ha	powyżej 1ha	1 – 2 ha	2 – 5 ha	5 - 10 ha	10 - 20 ha	20 - 50 ha	50 - 100 ha	100 ha i więcej
Polska	2839664	987887	1851777	484194	593758	402944	256945	94622	14166	5148
Podlaskie	116055	21150	94905	13580	16848	22801	29273	11592	662	149

Źródło: GUS 2004

W rolnictwie występuje znaczny przerost zatrudnienia przy jednocześnie występującym bezrobociu oraz niskim stopniu towarowości produkcji. Podkreślić jednak należy, iż o ile

średnia krajowa dla gospodarstw produkujących głównie lub wyłącznie na sprzedaż wynosi ok.47%, to wskaźnik ten w przypadku województwa podlaskiego wynosi powyżej 60%.

Gleby w województwie nie są żyzne (zbyt mała zawartość próchnicy i duże zakwaszenie), a klimat jest bardzo niestabilny. Największy odsetek stanowią grunty IV i V klasy bonitacyjnej. W strukturze użytków rolnych występuje największy w Polsce udział łąk i pastwisk, które stanowią 35,1% powierzchni użytków rolnych, natomiast bardzo mało jest sadów (0,3%) oraz mniejszy od przeciętnego w kraju, odsetek gruntów ornych (64,6%). W produkcji roślinnej przeważa, podobnie jak w kraju, uprawa roślin małopracochłonnych, w tym głównie zbóż i ziemniaków. Poziom zanieczyszczenia gleb jest niski, a czyste ekologicznie obszary stwarzają potencjalne warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Duży areal użytków zielonych stwarza warunki do hodowli bydła, głównie mlecznego. Obsada bydła wykazuje tendencję wzrostową (na 100 ha użytków rolnych najwyższa w kraju – 66,1 sztuk). Udział krów w pogłowie bydła ogółem wynosił w 2004 r. 54,5% (w kraju - 52,4%). Zatem, pod względem produkcji mleka, region zajmuje istotną pozycję w kraju.

W województwie zauważa się znacznie wyższy od średniej krajowej udział osób pracujących w sektorze „rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo”. 7,8% stanowi ludność wiejska nie pracująca w rolnictwie, podczas gdy w kraju średnio 22,2%. 15,7% gospodarstw i 13,8% ludności rolniczej utrzymuje się tylko z pracy w gospodarstwie rolnym (w kraju odpowiednio: 11,5% i 9,6%). Większy niż w kraju jest też odsetek gospodarstw przetwarzających własne płody rolne. Ten stan rzeczy potwierdza wybitnie agrarny charakter obszarów wiejskich województwa.

c. Przemysł

Przemysł województwa związany jest głównie z dominującym rolnictwem, a kluczową pozycję – w strukturze działowej przemysłu udział 44% – zajmuje produkcja i przetwórstwo artykułów spożywczych i napojów. W regionie przetwarzane są głównie rodzime surowce. W przetwórstwie rolno – spożywczym wiodące są przemysły: mięsny, owocowo – warzywny, piwowarski, spirytusowy i młynarski oraz najlepiej rozwinięte przetwórstwo mleka. Podlaskie mleczarnie są największymi i najnowocześniejszymi wytwórniami produktów mlecznych w kraju. Część produkcji importuje się na bardzo wymagające rynki Europy Zachodniej.

Pomimo, iż przemysł to przede wszystkim produkcja i przetwórstwo artykułów spożywczych (55,9%), istotne znaczenie ma również produkcja maszyn i urządzeń (4,3% udziału w produkcji przemysłu), produkcja tkanin (7%) oraz drewna i wyrobów z drewna (11,8%). Stosunkowo niski jest jednak poziom technologiczny przemysłu.

Z wyjątkiem przetwórstwa rolniczego, równomiernie rozmieszczonego w stosunku do bazy surowcowej, największe ogniska przemysłu skupione są w największych miastach Województwa: w Białymstoku – największym ośrodku przemysłowym regionu (z rozwiniętym przemysłem budowlanym, lekkim, elektromaszynowym i spożywczym) oraz w Łomży i Suwałkach.

d. Przedsiębiorstwa i instytucje otoczenia biznesu

Według danych REGON w 2004 roku w województwie podlaskim zarejestrowanych było 90,9 tys. podmiotów gospodarki narodowej, w tym 96,7% w sektorze prywatnym.

Duże znaczenie w gospodarce regionu odgrywa sektor małych i średnich przedsiębiorstw, którego udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw wynosi 99,8%. Ich rozkład terytorialny jest bardzo nierównomierny. Główne skupiska MSP koncentrują się w miastach.

Podstawowymi barierami ich szybkiego rozwoju są: brak własnych środków oraz niedobór zewnętrznych źródeł finansowania, trudności z uzyskaniem kredytu, bariery rynkowe obejmujące popyt na rynku wewnętrznym i rynkach zagranicznych oraz konkurencję, bariery związane z zasobami pracy (niewłaściwe przygotowanie zawodowe pracowników, brak środków na sfinansowanie szkoleń i kursów dla zatrudnionych).

Istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego mają instytucje wsparcia biznesu (finansowe, ubezpieczeniowe, świadczące usługi doradcze, targowo – promocyjne, zajmujące się obrotem nieruchomościami), których zadaniem jest tworzenie korzystnego klimatu dla przedsiębiorczości. Na terenie całego województwa działa łącznie 26 instytucji okołobiznesowych, co stanowi 4,6% ogółu tego typu firm w kraju i daje 13 miejsce. Rozmieszczenie tych instytucji nie jest jednak równomierne i koncentruje się głównie w większych miastach.

e. Handel zagraniczny

Handel zagraniczny w gospodarce województwa powinien odgrywać duże znaczenie z racji przygranicznego położenia województwa, niemniej aktywność województwa w obrotach handlu zagranicznego jest jedną z najniższych w kraju. Wielkość eksportu województwa (1,3%) plasuje je na przedostatniej pozycji w kraju, natomiast importu (0,8%) na ostatniej pozycji. W kierunkach eksportu dominuje sprzedaż na rynki byłego ZSRR, import zaś pochodzi z krajów UE.

f. Inwestycje

Zainteresowanie kapitału zagranicznego jest niewielkie z uwagi na bardzo małą atrakcyjność regionu spowodowaną między innymi: niskim poziomem PKB, niewielką chłonnością rynku, małym stopniem urbanizacji i rozwoju infrastruktury, słabo rozwiniętą produkcją przemysłową, mało konkurencyjną kadrą pracowniczą itp.

Atrakcyjność inwestycyjna województwa podlaskiego

Ocena cząstkowa skala A–E							Ocena syntetyczna skala A–D
Dostępność komunikacyjna	Chłonność rynku	Poziom rozwoju przemysłu	Rynek pracy	Otoczenie biznesu	Atrakcyjność turystyczna	Stan środowiska naturalnego	
D	D	D	C	E	D	A	D

Źródło: IBnGR 2000

Według danych szacunkowych PAIiIZ 2005, spośród ogólnej liczby bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w Polsce do 2004 r., jedynie 1,6% z nich ulokowanych zostało w województwie podlaskim³. Niekorzystną sytuację podkreśla fakt, iż w 2004 r. oprócz zerowego poziomu inwestycji zagranicznych w województwie podlaskim zerowe było również zainteresowanie możliwością inwestowania w regionie. Oznacza to, iż region nie jest

³ Według danych PAIiIZ 2005 skumulowana wartość kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1993-2004 wyniosła na 31.12.2004 prawie 84,48 mld USD. (w tym wartość kapitału zainwestowanego w podmiotach nie objętych badaniem PAIiIZ tj. z udziałem kapitału zagranicznego poniżej 1 mln USD, została oszacowana na kwotę 3,83 mld USD).

brany pod uwagę w analizach lokalizacyjnych sporządzanych przez potencjalnych inwestorów ściągających do Polski.

Z roku na rok wzrasta w całości BIZ w Polsce udział inwestycji typu *greenfield* (2002 - 37%, 2003 - 51%, 2004 - 58%), a maleje udział prywatyzacji (2002 - 36%, 2003 - 22%, 2004 - 17%). Stanowiąc to może szansę dla województwa podlaskiego poprzez skoncentrowanie uwagi na podmiotach zainteresowanych inwestowaniem od podstaw.

Na koniec 2004 r. spośród 90,9 tys. pomiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w regionie jedynie 397 charakteryzowało się udziałem kapitału zagranicznego (wg danych PAIiIZ działało wtedy w Polsce 51.500 firm z udziałem kapitału zagranicznego). Ośmiu największych inwestorów (m.in. American Tobacco Industries Plc, PepsiCo, Pfeleiderer) ulokowało w regionie inwestycje przekraczające 1 mln USD każda. Zainteresowania inwestorów zagranicznych koncentrują się zwłaszcza na przedsięwzięciach dystrybucyjnych, w mniejszym stopniu na produkcyjnych.

g. Turystyka

Podlaskie należy do regionów o wybitnych walorach przyrodniczo – krajobrazowych i jest regionem atrakcyjnym turystycznie dla tych, którzy lubią bliski kontakt z naturą. Szczególną wartość przyrodniczą, historyczną i rekreacyjną stanowią 4 parki narodowe, w tym Białowiecki Park Narodowy - jedyny w Polsce obiekt wpisany na listę Światowego Dziedzictwa Ludzkości.

Całe województwo położone jest w obszarze funkcjonalnym Zielonych Płuc Polski. Walory środowiska, na które składają się unikalne w skali Europy tereny bagienne, puszcze, wielkie kompleksy leśne, urozmaicona rzeźba polodowcowa, jeziora, nieskażone cywilizacją czyste powietrze, jak również różnorodne środowisko dziedzictwa kulturowego stwarzają szansę dla rozwoju turystyki wiejskiej, kwalifikowanej, krajoznawczej oraz uzdrowisk.

W 2004r. z noclegów w obiektach turystycznych skorzystało 376 tys. osób, w tym 79 tys. to turyści pochodzący z zagranicy. Spośród 188 obiektów turystycznych, dysponujących 12,9 tys. miejscami noclegowymi, zaledwie 22 można zaliczyć do hoteli o wyższej klasie. Tak niska liczba hoteli świadczy o znacznym niedoborze w tym zakresie oraz jest poważną barierą w turystycznym wykorzystaniu regionu. Baza i poziom usług nie odpowiada potrzebom klientów, a połączenia transportowe nie dają szansy na bezpieczne i szybkie przemieszczanie się, co powoduje spadek liczby turystów odwiedzających województwo podlaskie. Aby zwiększyć wpływ turystyki na rozwój gospodarczy, istnieje potrzeba rozwoju inwestycji w tym sektorze.

Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania

Obszar	Ogółem	Obiekty hotelowe	Hotele	Motele	Pensjonaty	Inne obiekty hotelowe	Pozostałe obiekty zb. zakw.	Domy wycieczkowe	Schroniska (łącznie z młodzieżowymi i szkolnymi)	Ośrodki czasowe
Polska 2003	7116	1547	1155	132	260	.	5569	103	454	1625
2004	6972	2139	1202	116	241	580	4833	84	465	1510
Podlaskie	188	33	22	2	4	5	155	6	20	19

Źródło: GUS Warszawa 2004 r.

Obok tradycyjnych form uprawiania turystyki w województwie podlaskim funkcjonuje silnie rozwijający się nurt **turystyki aktywnej**:

- **kajakowej** - Kanał Augustowski łączy wszystkie większe jeziora augustowskie oraz dorzecza Wisły i Niemna. Jego długość wynosi 108 km (z tego 80 km w granicach RP).
- **rowerowej** - w rejonie Puszczy Knyszyńskiej (326 km), w dolinach Narwi (109 km) i Biebrzy (207 km), a także w Suwalskim Parku Krajobrazowym (52,5 km) i Wigierskim Parku Narodowym (154 km);
- **pieszej** - najgęstsza sieć szlaków pieszych na Suwalszczyźnie (799 km), w Biebrzańskim Parku Narodowym (393 km), Puszczy Knyszyńskiej (804 km), Narwiańskim Parku Narodowym (330 km), Puszczy Białowieskiej (246 km) i na Podlasiu Nadbużańskim (250 km);
- **konnej** - długodystansowe szlaki konne w okolicach Augustowa, a także na terenie Wigierskiego Parku Narodowego i Puszczy Białowieskiej. Możliwość krótkich przejażdżek konnych dają stadniny rozmieszczone wokół największych miast regionu – Białegostoku, Łomży i Suwałk.

Ścisłe powiązana z turystyką aktywną jest **turystyka przyrodnicza**:

- **Podlaski Szlak Bociani** - o długości ponad 200 km na trasie Białowieża – Pentowo (Europejska Wieś Bociania) – Tykocin – Goniądz. Znajduje się tu największe w Europie skupisko bociana białego.

Bogactwo wielu kultur umożliwia także rozwój **turystyki kulturowej**:

- **Szlak Tatarski** - prowadzący ziemiami niegdyś zamieszkałymi przez polskich Tatarów (w XVII w). Pozostały meczety i cmentarze (mizary). Orientalne eksponaty odnaleźć można w Muzeum Ziemi Sokólskiej i Muzeum Historyczne w Białymstoku.
- **Kraina Otwartych Okiennic** (element Podlaskiego Szlaku Bocianiego) - na trasie zabytkowe drewniane cerkwie i kaplice prawosławne z XIX w., krzyże przydrożne oraz drewniane budynki mieszkalne z bogato zdobionymi okiennicami z końca XIX i początku XX w.
- **Szlakiem religii województwa podlaskiego** - trasa 1 prowadzi przez różnorodnie etnicznie i wyznaniowo tereny wschodniego Podlasia i Suwalszczyzny; trasa 2 - wschodnimi rubieżami województwa, przez tereny zamieszkałe w większości przez ludność prawosławną.

4. Infrastruktura techniczna

Położenie województwa w geograficznym środku Europy sprawia, iż może ono spełniać istotną rolę w krajowym i międzynarodowym systemie komunikacyjnym. Przebiegają tędy ważne szlaki transportowe z zachodu na wschód (z Berlina przez Warszawę, Grodno, Mińsk do Moskwy) oraz z północy na południe (z Helsinek przez kraje nadbałtyckie do Warszawy). Europejska Konferencja Ministrów Transportu na Krecie w 1994 r. i w Helsinkach w 1997 r., ustaliły trasy dróg i linii kolejowych o znaczeniu transeuropejskim. Trasę Warszawa – Kowno – Ryga – Tallin – Helsinki zaliczono do I Paneuropejskiego Korytarza Transportowego (spośród 10 korytarzy transportowych określonych dla Europy Środkowej i Wschodniej 4 z nich przebiega przez Polskę). Warunkiem paneuropejskiego korytarza jest zrównoważony rozwój, co najmniej dwóch gałęzi transportu. Warunek ten spełniają plany rozwoju sieci transportowej w postaci drogi szybkiego ruchu – VIA BALTICA oraz linii kolejowej – RAIL BALTICA, obu przebiegających przez centrum

komunikacyjne i transportowe regionu tj. obszar metropolitalny Białegostoku. Ponadto, w perspektywie rozwoju województwa należy też mieć na uwadze potencjał i możliwości wykorzystania stacji przeładunkowych w miejscowościach Czeremcha, Siemianówka, Geniusze.

a. Transport drogowy

W wymiarze krajowym i regionalnym strategiczne znaczenie odgrywają drogi:

- Nr 8 Warszawa – Białystok – Augustów – Suwałki – Budzisko – granica państwa (I Drogowy Paneuropejski Korytarz Transportowy – droga międzynarodowa E 67) – docelowo droga ekspresowa S 8,
- Nr 19 granica państwa – Kuźnica – Białystok – Bielsk Podlaski – Siemiatycze – Lublin – Rzeszów – docelowo droga ekspresowa S 8,
- Nr 61 Warszawa – Ostrołęka – Łomża – Grajewo – Augustów,
- Nr 65 granica państwa – Gołdap – Elk – Grajewo – Mońki – Białystok – Bobrowniki – granica państwa,
- Nr 16 Olsztyn – Elk – Augustów – Pomorze – Poćkuny – Ogrodniki – granica państwa,
- Nr 66 Zambrów – Wysokie Mazowieckie – Brańsk – Bielsk Podlaski – Kleszczele – Czeremcha – granica państwa.

Sieć dróg publicznych o twardej nawierzchni w województwie podlaskim liczy 10 683 km, (z czego 8 362 km o nawierzchni ulepszonej).

Podstawową sieć drogową województwa stanowią drogi krajowe o długości 984 km, wojewódzkie - 1189 km, powiatowe - 6390 km i gminne – 2068 km. Układ przestrzenny dróg jest wystarczający pod względem obsługi sieci osadniczej, natomiast pod względem nawierzchni ich stan techniczny jest niezadowolający. Sieć drogową w naszym województwie modernizowana była w latach 70-tych i 80-tych, a wiele jej odcinków pochodzi jeszcze z lat 60-tych.

Wskaźnik gęstości dróg o twardej nawierzchni wynosi 52,9 km/100 km² przy średniej krajowej 79,9 km/100 km². Pod tym względem województwo zajmuje 15 miejsce w kraju.

Znaczenie tras międzynarodowych przebiegających przez województwo podlaskie podkreśla fakt, iż wskaźnik wzrostu ruchu pojazdów w latach 1995-2000 na tych drogach wynosi dla regionu – 1,54 (średnia krajowa – 1,34).

Stan nawierzchni dróg krajowych w województwie podlaskim i analiza ich jakości w regionie na przestrzeni lat 1998-2004 przedstawia się korzystnie. O ile w roku 1998 - 35% sieci dróg krajowych w województwie określano jako dobra (37% jako niezadowolająca, wymagająca remontu w ciągu 1-3 lat, a 28% jako stan zły, wymagający natychmiastowego remontu), o tyle w 2004 roku wskaźniki te wynosiły odpowiednio – 67% - 22% - 11%.

Z drugiej strony, ze względu na znaczne nasilenie ruchu i niedostosowanie standardu nawierzchni dróg do obciążeń oraz ograniczone środki finansowe dla potrzeb remontowych, następuje przyspieszony proces degradacji nawierzchni dróg – największe na drogach wojewódzkich o charakterze tranzytowym. Na tych drogach wystąpił stan krytyczny w zakresie równości podłużnej oraz stan krytyczny nośności. Blisko 35% dróg wojewódzkich nie spełnia wymogów technicznych odnośnie szerokości jezdni.

Uboga sieć dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej stanowi poważną barierę rozwoju rolnictwa, drobnego przemysłu (zwłaszcza rolno-spożywczego) i usług oraz obniża standard życia ludności.

Drogowe przejścia graniczne w województwie podlaskim znajdują się w Budzisku i Ogródnikach (Litwa) oraz Kuźnicy Białostockiej, Bobrownikach i Połowcach (Białoruś).

b. Transport kolejowy

Zasadniczy szkielet kolejowej sieci transportowej o znaczeniu krajowym i regionalnym stanowią linie kolejowe:

- Nr 6 Zielonka – Małkinia – Białystok – Sokółka – Kuźnica Białostocka – granica państwa,
- Nr 40 Sokółka – Augustów – Suwałki,
- Nr 51 Suwałki – Trakiszki – granica państwa,
- Nr 31 Siedlce – Czeremcha – Hajnówka – Siemianówka – granica państwa,
- Nr 32 Czeremcha – Bielsk Podlaski – Białystok,
- Nr 38 Białystok – Grajewo – Ełk – Głomno,
- Nr 39 Olecko – Suwałki,
- Nr 43 Czeremcha – granica państwa,
- Nr 36 Ostrołęka – Śniadowo – Łapy,
- Nr 37 Białystok – Zubki Białostockie – granica państwa.

Przez województwo podlaskie przebiega I Paneuropejski Korytarz Transportowy E 75 (RAIL BALTICA) objęty międzynarodowymi umowami AGC/AGTC w szczególności liniami Warszawa - Białystok - Sokółka - Suwałki – Trakiszki - granica państwa z Litwą.

Sieć kolejową na terenie województwa tworzy 682 km eksploatowanych linii normalnotorowych (w tym zaledwie 220 km jest zelektryfikowanych), co stanowi około 3,4% łącznej długości w całym kraju. Przez województwo przebiega także 55 km linii szerokotorowych (granica państwa – Kuźnica Białostocka – Gieniusze oraz granica państwa – Siemianówka - Chryzanów), które łączą się z białoruską siecią kolejową. Wskaźnik gęstości linii kolejowych wynosi 3,4 km/100 km² (w kraju 7,1 km/100 km²), co daje 15 miejsce w zestawieniu ogólnopolskim.

Linie kolejowe wymagają modernizacji i dostosowania do standardów europejskich. Linie kolejowe objęte umową europejską AGC po modernizacji dostosowane będą do prędkości: 160 km/h w ruchu pasażerskim i 120 km/h w ruchu towarowym, przy nacisku osi 225 kN. Region nie posiada szybkiej kolei umożliwiającej skrócenie czasu dojazdu z/do Warszawy i innych aglomeracji. Pogorszenie koniunktury w ostatnich latach wpłynęło na wyraźny spadek liczby przewozów, zarówno towarowych jak i pasażerskich. Spowodowało to nierentowność niektórych linii kolejowych, zwłaszcza peryferyjnych oraz konieczność zawieszania na tych liniach przewozów.

Kolejowe przejścia graniczne w województwie podlaskim znajdują się w miejscowościach: Trakiszki (Litwa) oraz Kuźnica Białostocka, Siemianówka i Czeremcha (Białoruś).

c. Transport lotniczy

Komunikacja lotnicza w województwie podlaskim nie istnieje. Lotniska sportowo-sanitarne w Białymstoku i Suwałkach nie są przystosowane do celów komunikacyjnych. Z lotniska w Białymstoku korzysta m. in. Podlaski Oddział Straży Granicznej. Lotnisko Krywlany w Białymstoku, po niezbędnej modernizacji, będzie mogło spełniać funkcję komunikacyjną.

W województwie podlaskim przewiduje się wybudowanie podlaskiego lotniska regionalnego w rejonie miasta Białegostoku, lokalnego lotniska w Suwałkach oraz sportowo – sanitarnego lotniska w rejonie Czerwonego Boru.

d. Transport wodny śródlądowy

Transport wodny śródlądowy w województwie podlaskim funkcjonuje w ograniczeniu do usług ruchu turystycznego. Wybudowany w pierwszej połowie XIX wieku „Kanał Augustowski” wchodzący w skład drogi wodnej łączącej Wisłę przez rzeki Narew, Biebrzę, Nette, Czarną Hańczę z Niemnem pozostał jedynie drogą wodną o znaczeniu lokalnym służącą flisowi drewna do Wisły i Niemna. W okresie międzywojennym Kanał Augustowski stał się atrakcją turystyczną jako malowniczy krajobrazowo szlak kajakowy, żeglarski i komunikacji statkami pasażerskimi. Taką funkcję w ograniczonym zakresie spełnia na odcinku polskim do dzisiaj. Kontynuowane są prace remontowe odcinka Kanału znajdującego się na terytorium Białorusi.

Należy rozważyć możliwość uruchomienia drogi wodnej rzeką Bug. Ministerstwo Infrastruktury RP zostało poproszone przez rząd Białorusi o rozważenie możliwości spływu towarów nadawanych z Brześcia – Bugiem do Wisły i poprzez Kanał Bydgoski do Odry i dalej do Niemiec.

e. Telekomunikacja

W ostatnich latach nastąpił dynamiczny rozwój systemu telekomunikacyjnego. Duże zaległości w tej dziedzinie w stosunku do innych regionów zostały zlikwidowane. Wskaźnik gęstości telefonicznej w miastach plasuje województwo na 10 miejscu, zaś w odniesieniu do terenów wiejskich na 3. Stan techniczny nie odbiega od średnich wskaźników krajowych. W regionie wykonana została w około 80% sieć linii światłowodowych.

f. Energetyka i gazownictwo

Infrastruktura elektroenergetyczna posiada zdywersyfikowane zasilanie i stosunkowo dobrze rozwinięty system na poziomie wysokich napięć z wyjątkiem północnej części województwa. Problemy z zasilaniem występują na niektórych obszarach wiejskich, gdzie stare sieci SN i NN wymagają modernizacji. W systemie energetycznym województwa swoje miejsce mają również kotłownie na bazie biomasy, małe elektrownie wodne i farmy wiatrowe jako źródła energii odnawialnej. Moc zainstalowana tych źródeł wynosi 1 280 KW i ma tendencję wzrostową. Konieczność ochrony unikalnych walorów środowiska przyrodniczego województwa i zachowania jego czystości uzasadniają rozwój i wsparcie przedsięwzięć w tym zakresie.

System sieci gazownictwa ziemnego województwa podlaskiego zalicza się do najsłabiej rozwiniętych w kraju (981,2 km długości). Fakt, iż z gazu przewodowego korzystają mieszkańcy 10 miast, plasuje województwo podlaskie na ostatnim miejscu w kraju pod względem jego odbioru i zużycia. Trzy gazociągi transgraniczne z Rosji i Białorusi zapewnią perspektywiczne potrzeby zasilania regionu.

g. Gospodarka wodno-ściekowa

Województwo należy do jednych z najsłabiej wyposażonych w sieć wodociągową (10 105 km długości). Na koniec 2003 r. sieć wodociągową posiadały wszystkie miasta i ośrodki gminne i korzystało z niej 1 026,8 tys. ludności województwa.

Źródłem zaopatrzenia w wodę wodociągów komunalnych są generalnie wody podziemne, z wyjątkiem m. Białegostoku, gdzie pobierana jest również woda powierzchniowa z rzeki Supraśl. Wody podziemne województwa są dobrej jakości i wymagają ochrony ilościowej i jakościowej.

Produkcja wody zgodnej ze standardami jakościowymi Unii Europejskiej wymaga dostosowania i poprawy wydajności urządzeń uzdatniających wodę.

Infrastruktura kanalizacyjna jest lepiej rozwinięta w miastach i znacznie słabiej na obszarach wiejskich województwa. Długość sieci kanalizacyjnej pod koniec 2003 r. w Podlaskiem wynosiła 1798,4 km i korzystało z niej 674 497 osób.

W województwie podlaskim funkcjonuje 30 oczyszczalni przemysłowych, w tym: 5 mechanicznych, 25 biologicznych oraz 96 oczyszczalni komunalnych, w tym: 69 biologicznych i 27 z podwyższonym usuwaniem biogenów. Procent ludności korzystającej w miastach z oczyszczalni ścieków wynosi 90,4 %, na wsiach – 11,2%.

Wody opadowe z terenów zainwestowania są w większości odprowadzane powierzchniowo. Kanalizacja deszczowa występuje jedynie w miastach, choć tu również znaczna część terenów zabudowy ekstensywnej jeszcze jej nie posiada. Wyloty kanalizacji deszczowej do zbiorników wodnych nie są praktycznie wcale wyposażone w systemy podczyszczające (np. osadniki, separatory).

Konieczny jest dalszy rozwój gospodarki wodno-ściekowej województwa ze szczególnym uwzględnieniem obszarów chronionych i zabezpieczeniem sanitarnym stref zasobowych komunalnych ujęć wody.

h. Gospodarka odpadami

Głównym sposobem zagospodarowania odpadów komunalnych w województwie jest składowanie. Odpady deponuje się obecnie na 126 zalegalizowanych składowiskach, jednak ich stan techniczny i zabezpieczenie przed negatywnym oddziaływaniem na środowisko jest w wielu przypadkach niewystarczający. Odpady stałe gromadzone są także w miejscach przypadkowych, na tzw. „dzikich wysypiskach”. Dużym problemem jest również zaśmiecanie poboczy dróg, terenów brzegowych rzek i jezior. Pilnego rozwiązania wymaga także kwestia odpadów pozostawionych przez osoby przekraczające granicę.

W województwie funkcjonują dwa składowiska odpadów przemysłowych. Większość odpadów powstających w sektorze gospodarczym jest wykorzystywana, tylko niewielką ich część umieszcza się na składowiskach odpadów komunalnych. Problem stanowią odpady zawierające azbest, dla których obecnie jedyną metodą unieszkodliwiania jest składowanie (w województwie takie składowisko zostało wybudowane przez miasto Łomża). Odpady medyczne w znacznej części są unieszkodliwiane w czterech spalarniach szpitalnych, pozostała część jest przekazywana do zakładów unieszkodliwiania poza województwo. Mogilniki (miejsca magazynowania przeterminowanych środków ochrony roślin) są stopniowo likwidowane, gdyż stwarzają poważne zagrożenie dla środowiska. Konieczne jest wprowadzenie systemowej gospodarki odpadami w układzie ponadlokalnym, wdrażanie selektywnej zbiórki odpadów oraz nowoczesnych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów.

5. Infrastruktura społeczna

a. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

W 2004 roku na bazę służby zdrowia województwa podlaskiego składało się 26 szpitali ogólnych, w tym 2 kliniczne. Ambulatoryjna opieka zdrowotna świadczona była przez

741 placówek, w tym 114 przychodni publicznych, 67 ośrodków zdrowia oraz ok. 350 praktyk lekarskich. Pod względem liczby osób przypadających na jedno łóżko (188) w szpitalach ogólnych region zajmuje 4 miejsce w kraju.

W wyniku poszerzania się sfery ubóstwa (bezrobocie, niskie dochody) wzrasta zapotrzebowanie wśród mieszkańców województwa na różnego typu formy pomocy społecznej. Osoby i rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, losowej, finansowej mogą zgłaszać się do właściwych ze względu na miejsce zamieszkania i pobytu ośrodków pomocy społecznej, których jest w województwie 118 (w tym 13 miejskich, 23 miejsko-gminne i 82 gminnych), 17 Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, 4 Ośrodków Interwencji Kryzysowej. Ponadto w województwie działa 29 placówek i ośrodków adopcyjno-opiekuńczych i opiekuńczo-wychowawczych, 23 domy pomocy społecznej, 9 środowiskowych domów samopomocy i 1 powiatowy ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. System pomocy dziecku i rodzinie wspierany jest przez kościoły i związki wyznaniowe, przez szereg organizacji pozarządowych, które prowadzą m. in. domy pomocy społecznej, stacje opieki, punkty dożywiania i wydawania odzieży, placówki dziennego pobytu, w tym: świetlice środowiskowe, opiekuńczo – wychowawcze, socjoterapeutyczne, poradnie rodzinne i rehabilitacyjne, ośrodki szkolno – wychowawcze, grupy samopomocowe. Liczba istniejących placówek nie zaspakają występujących i ciągle wzrastających potrzeb w zakresie opieki socjalnej. Większość z nich wymaga rozbudowy i modernizacji w celu osiągnięcia określonych standardów.

b. Uzdrowiska

Naturalne uwarunkowania przyrodnicze regionu umożliwiają nie tylko wysokiej jakości turystykę i wypoczynek, ale także podejmowanie leczenia i rehabilitacji. W województwie podlaskim funkcjonują dwa ośrodki o statusie uzdrowisk – Augustów i Supraśl.

Augustów - położony jest w pobliżu Puszczy Augustowskiej oraz jezior Necko i Sajno. Status uzdrowiska uzyskany w 1970 r., został następnie rozszerzony w 1993 r. Obok dużego nasłonecznienia i czystego powietrza, korzystny wpływ na kuracjuszy wywierają olejki eteryczne wydzielane przez krzewy i drzewa iglaste. Uzdrowskie właściwości zawdzięcza bogatym złożom borowiny typu wysokiego, niskiego i przejściowego, walorom mikroklimatu leczniczego oraz wodzie mineralnej, wydobywanej z jednego z najgłębszych ujęć w Polsce (482 m). Naturalna woda mineralna jest najstarszą wodą tego typu w Polsce. Leczy się tu choroby narządów ruchu, reumatyczne oraz układu krążenia. Zabiegi wykonywane w uzdrowisku to: zawijanie borowiną, natryski wodolecznicze, gimnastyka lecznicza, masaże, inhalacje oraz elektro- i światłolecznictwo.

Supraśl - leży w Puszczy Knyszyńskiej w odległości 12 km od Białegostoku - stolicy regionu. Supraśl jest najmłodszym polskim uzdrowiskiem, bowiem status nadano mu w 2001 roku. Tradycje lecznicze wywodzą się jednak jeszcze z lat 20-tych XX w., kiedy funkcjonowało tu prewentorium przeciwgruźlicze. Leśny klimat Supraśla łagodzony jest przez duży kompleks puszczański. Krzewy i drzewa iglaste przeważające w drzewostanie wzbogacają powietrze w olejki eteryczne. Bogactwem naturalnym uzdrowiska są borowiny ze złoża Podsokółda.

Leczy się tu choroby dróg oddechowych, narządów ruchu, urazowe, reumatyczne i przemiany materii. Pobyt zaleca się szczególnie tym, którzy przeszli zabiegi chirurgiczne, cierpiącym na schorzenia reumatyczne, kardiologiczne oraz dróg oddechowych.

W obu miejscowościach brak jest bazy do wykorzystania ich potencjału uzdrowskiego.

c. Edukacja

W dziedzinie edukacji woj. podlaskie charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią placówek oświatowych. Kształcenie prowadzone jest na wszystkich poziomach, łącznie ze studiami doktoranckimi. W roku szkolnym 2004/2005 na terenie województwa funkcjonowały 164 placówki przedszkolne, 482 szkoły podstawowe i 195 gimnazjów.

Młodzież i dorośli zdobywali wykształcenie w 65 szkołach zawodowych, 195 średnich szkołach zawodowych, 74 liceach ogólnokształcących, 99 dziennych szkołach policealnych. Ogółem liczbę uczniów w/w placówek oświatowych oszacowano na 90,5 tys. osób.

Bazą szkolnictwa wyższego jest przede wszystkim białostocki ośrodek naukowo-akademicki, w którym funkcjonuje 18 wyższych uczelni, tym 3 filie warszawskich szkół wyższych oraz filia Papieskiego Wydziału Teologicznego w Poznaniu. Szkoły wyższe działają również w Łomży (4), Suwałkach (2) oraz po jednej w Siemiatyczach, Drohiczyń i Supraślu. W sumie na 27 uczelniach województwa studiowało w roku akademickim 2004/2005 ponad 49 tys. studentów.

W 2005 powstała Wyższa Szkoła Zawodowa w Suwałkach oraz Wyższa Szkoła Współpracy Międzynarodowej i Regionalnej w Bielsku Podlaskim.

d. Kultura

W województwie podlaskim funkcjonuje ogółem 398 samorządowych instytucji kultury różnego szczebla. Większość z nich, to biblioteki publiczne - 259, działające w każdej gminie, następnie 89 – domy, centra i ośrodki kultury. Największym ośrodkiem kultury jest Białystok, w którym znajduje się większość profesjonalnych, działających na wysokim poziomie merytorycznym instytucji, jak np.: 2 teatry, filharmonia, 12 galerii sztuki. Są tu także 2 wyższe szkoły artystyczne (filie akademii warszawskich) a także średnie szkolnictwo artystyczne. Dwa kolejne ważne centra kultury w regionie – to Łomża i Suwałki. Na szczególną uwagę zasługują muzea, których w województwie podlaskim jest 22. Najistotniejszą rolę odgrywają: Muzeum Podlaskie w Białymstoku wraz z 6 oddziałami, Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka w Ciechanowcu, Muzeum Okręgowe w Suwałkach i Muzeum Północno – Mazowieckie w Łomży. Atrakcją turystyczną województwa są skanseny w Ciechanowcu, Nowogrodzie i Osowiczach, a także w Białowieży, Bielsku Podlaskim (Studziwodach), Nowoberezowie, Budach, Narwi i Puńsku. W województwie podlaskim działa również sejneński Ośrodek „Pogranicze - sztuk, kultur, narodów”, instytucja kultury, która pod względem programowym najlepiej lokuje się w wizerunku województwa wielokulturowego i wielonarodowego. Listę instytucji uzupełniają placówki takie jak: kina, galerie, kluby kultury (zakładowe, osiedlowe, wiejskie i inne).

e. Sport

Województwo podlaskie w ciągu ostatnich kilku lat zanotowało duży wzrost ilości obiektów sportowych w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego. W latach 2000 – 2005 oddano do użytku 50 nowych sal i hal sportowych, w przeważającej większości w gminach, w których tego typu obiektów nie było. Ponadto wybudowano 5 krytych pływalni w miastach powiatowych (Kolno, Augustów, Sokółka, Bielsk Podlaski, Zambrów), a już wkrótce taki obiekt będzie funkcjonował w Mońkach. Oprócz wyżej wymienionych obiektów, powstało 1 kryte sztuczne lodowisko w Białymstoku, kilkanaście boisk przyszkolnych wyposażonych w terenowe urządzenia sportowe czy pełnowymiarowe boiska piłkarskie.

Mimo tego niewątpliwie bardzo dużego wzrostu obiektów infrastruktury sportowej, w dalszym ciągu są gminy, które nie posiadają pełnowymiarowej sali bądź hali sportowej. Takich gmin jest 26, lecz 10 z nich aktualnie realizuje swoje zadania i w ciągu najbliższych miesięcy powstaną tam nowe sale i hale. Pozostałe 16 gmin (Zabłudów, gmina wiejska Hajnówka, Czeremcha, Czyże, Stawiski, Nowogród, Wizna, gmina wiejska Sejny, Giby, Milejczyce, Nurzec Stacja, Perlejewo, Szudziałowo, gmina wiejska Suwałki, Przerośl, Klukowo) dopiero planują, bądź w ogóle nie przewidują budowy takiego obiektu, najczęściej z przyczyn finansowych, gdyż zbyt niski budżet nie pozwala na wygospodarowanie odpowiedniej ilości środków własnych.

Spośród 26 gmin jedynie 3, tj. Krasnopol, Giby, Perlejewo nie posiadają na dzień dzisiejszy żadnej, nawet małej sali pomocniczej (tj. poniżej 24x12) do wykorzystania w ramach zajęć z kultury fizycznej i w związku z tym tam sytuacja jest najtrudniejsza. Jednak pierwsza z wymienionych jednostek już realizuje inwestycję.

W województwie podlaskim brakuje hali widowiskowo – sportowej z widownią na kilka tysięcy miejsc, która by spełniała funkcję obiektu użyteczności publicznej szeroko rozumianej. Bez takiej hali mieszkańcy Podlaskiego pozbawieni są możliwości oglądania imprez sportowych na najwyższym krajowym oraz międzynarodowym poziomie.

f. Zasoby mieszkaniowe województwa.

Na koniec 2004 roku w województwie podlaskim było 396,6 tys. mieszkań, tj. o 12,4 tys. (3,2%) więcej niż w 2000 r. Liczba mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wzrosła w tym czasie z 317 do 330 (w kraju 332). Około 2/3 zasobów mieszkaniowych regionu skupiona jest w miastach, z czego 27,5% w Białymstoku i prawie 11% w Łomży i Suwałkach. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań wynosi w województwie 72,4 m² (w kraju 69 m²) i wzrosła w latach 2000 – 2004 o 7,7 m², tj. o 11,2 %. Na wsi mieszkania są większe niż w miastach, średnio o 25 m², tj. o 40 %.

Powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę wynosi 23,9 m² (kraj – 22,9 m²) i jest wyższa w porównaniu z 2000 r. o 3,1 m², tj. o 15%.

W strukturze własnościowej mieszkań przeważają zasoby osób fizycznych – 58% (kraj – 55%), w tym ok. 95% na wsi i 36% w miastach. Spółdzielnie mieszkaniowe mają ok. 1/3 ogółu mieszkań, w tym 52% – w miastach.

Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno – sanitarne ulega systematycznej poprawie. W 2003 r. odsetek mieszkań wyposażonych w odpowiednie instalacje wyniósł:

- miasta: wodociąg 97,9; ustęp 94,8; łazienka 93,9; gaz z sieci 44,7; co 89,6
- wsie: wodociąg 78,9; ustęp 59,3; łazienka 61,5; gaz z sieci 2,6; co 47,8

Budownictwo mieszkaniowe. W ostatnich latach liczba oddanych do użytku nowych mieszkań w Polsce nie zmienia się i oscyluje wokół granicy 100 tys. w ciągu roku. W województwie podlaskim liczba mieszkań oddanych do użytku w ostatnich latach wahała się od 2,6 tys. do 4,2 tys.

W przeliczeniu na 1000 ludności liczba mieszkań oddanych do użytku wyniosła: 2000 r. – 3,1; 2001 r. – 2,6; 2002 r. – 2,2; 2003 r. – 3,5; 2004 r. – 2,8.

Mieszkania oddane do użytku ogółem w 2004r.

Obszar		Mieszkania		Powierzchnia użytkowa			
				mieszkań		przeciętna 1 mieszkania	
		w liczbach bezwzględnych	I-III kw. 2004 = 100	w m ²	I-III kw. 2004 = 100	w m ²	I-III kw. 2004 = 100
o - ogółem							
m - miasta							
w - wieś							
POLSKA	o	76013	105,5	8224737	105,6	108,2	100,0
	m	51004	105,8	4770586	105,4	93,5	99,6
	w	25009	105,0	3454151	105,8	138,1	100,7
PODLASKIE		2110	105,7	241535	108,2	114,5	102,4

Źródło: GUS 2004r. Realizacja budownictwa mieszkaniowego w 2004r.

W 2004 r. w stosunku do 2000 r. zdecydowanie zwiększyła się aktywność inwestorów indywidualnych, których udział wzrósł z 25% do 50,5%, zmalał natomiast udział developerów z 22,9% do 21,3%, a najbardziej spółdzielni mieszkaniowych z 35% do 16,7%.

Bariera rozwoju. Głównymi barierami regionalnego rozwoju mieszkalnictwa w większych miastach, a w Białymstoku i jego strefie podmiejskiej w szczególności, są:

- braki stosownych do potrzeb rozwoju, zasobów terenów komunalnych, zwłaszcza uzbrojonych i pasywność gmin w ich tworzeniu,
- nienadążanie z wyposażeniem terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w komunalną infrastrukturę techniczną i społeczną o dobrej dostępności, głównie wskutek rozpraszania frontów inwestycyjnych,
- nadmiary wyznaczanych planistycznie terenów mieszkaniowych w stosunku do rzeczywistych potrzeb, skutkujące niekorzystnym rozpraszaniem zabudowy, obniżającym w efekcie jej standard cywilizacyjny i funkcjonalny.

Przełamywanie tych barier wymaga stosownych działań w sferze polityki przestrzennej i gospodarki nieruchomościami, a także selektywnego wspierania rozwoju infrastruktury.

IV. Analiza SWOT

Wybór właściwej i najefektywniejszej polityki województwa musi się opierać na rzetelnej analizie oddziaływania różnych czynników na aktualny rozwój, jak i w długookresowym planie objętym opracowywaną Strategią Rozwoju Województwa tj. do 2020 r. Zgromadzenie wszelkich dostępnych i istotnych danych przy opracowaniu Strategii oraz ich analiza połączona z wnioskowaniem stanowi podstawę przy opracowaniu tego typu dokumentów planistycznych.

Wiodącym narzędziem stosowanym do oceny czynników wzrostu jak i regresu przy uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych jest analiza SWOT. W celu pełniejszego zobrazowania istoty problemów rozwojowych województwa podlaskiego odstępiono od uniwersalnego schematu analizy SWOT na rzecz ujęcia tematycznego poprzez identyfikację głównych problemów rozwojowych województwa. Obszary tematyczne, zgodne z podziałem zawartym w Podstawach Wsparcia Wspólnoty, odnoszą się do sfer: gospodarczej, społecznej, infrastrukturalno-środowiskowej oraz obszarów wiejskich i rolnictwa. Ze względu na szczególne znaczenie turystyki w województwie podlaskim, dodano element „Turystyka” do części infrastrukturalno-środowiskowej. Następnie, w każdym z poszczególnych obszarów tematycznych, dokonano oceny problemów przy zastosowaniu charakterystycznej dla uniwersalnej analizy SWOT metody – „Mocne strony/Słabe strony” oraz „Szanse/Zagrożenia”.

Strony silne	Strony słabe
Sytuacja makroekonomiczna, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania	
<ul style="list-style-type: none"> • położenie przygraniczne • baza rodzimych surowców niezbędnych do rozwoju przemysłu rolno-spożywczego, drzewnego, budowlanego • funkcjonujące placówki naukowe, fundacje i stowarzyszenia pracujące na rzecz rozwoju regionu • wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych oraz aktywność i dynamiczny rozwój sektora prywatnego • wysokospecjalistyczna produkcja mleczarska • istnienie Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej • umacnianie się aglomeracji białostockiej • rozwijający się rynek instytucji otoczenia biznesu • znaczący udział sektora prywatnego w podlaskim PKB 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom PKB i dochodów ludności na jednego mieszkańca • bardzo niski poziom bezpośrednich inwestycji zagranicznych w skali kraju • brak terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą • mała konkurencyjność gospodarki województwa • niski transfer wiedzy i technologii (niezadawalająca innowacyjność) do gospodarki, zwłaszcza do lokalnych producentów ze strony lokalnych ośrodków naukowych • duża liczba słabych ekonomicznie gmin i powiatów uniemożliwiająca im właściwy rozwój • niska gęstość zaludnienia
Zasoby ludzkie, równość szans i zagadnienia społeczne	
<ul style="list-style-type: none"> • bogactwo kultury materialnej, etnicznej i narodowościowej • rozwinięty system kształcenia ponadpodstawowego i wyższego • wzrastający poziom wykształcenia mieszkańców regionu • wzrost liczby szkół wyższych oraz wskaźnika uczestnictwa w edukacji szczebla wyższego • niskie koszty pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • niekorzystne trendy demograficzne, w tym nadmierna emigracja ludności • pozostawanie bez pracy znacznego odsetka osób aktywnych zawodowo w szczególności z grupy wiekowej 18 - 34 lata • nasilanie się zjawisk patologii społecznych • ukryte bezrobocie, przede wszystkim wśród ludności wiejskiej • niski poziom uczestnictwa w kształceniu ustawicznym

<ul style="list-style-type: none"> • duży udział w populacji ludzi młodych, zwłaszcza w wieku produkcyjnym 	<ul style="list-style-type: none"> • słabe dostosowanie profili kształcenia do potrzeb rynku pracy • przestrzenne koncentracje wysokiego bezrobocia • niska jakość służby zdrowia, szczególnie na obszarach wiejskich • niewystarczająca jakość wyposażenia w jednostkach służby zdrowia • niskie wykorzystanie potencjału naukowego, brak tworzenia ośrodków naukowo-badawczych
Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko i turystyka	
<ul style="list-style-type: none"> • dobry układ sieci transportowej • dynamiczny rozwój telefonizacji • czyste i mało zmienione działalnością człowieka środowisko naturalne – cały obszar województwa należy do Zielonych Płuc Polski • przynależność województwa do Euroregionów „Niemen” i „Puszcza Białowieska” • wzrastająca świadomość ekologiczna mieszkańców • znaczące, m. in. dla rozwoju turystyki, wybitne walory przyrodnicze regionu, w tym parków narodowych i krajobrazowych 	<ul style="list-style-type: none"> • niezadowalający rozwój infrastruktury technicznej, zły stan techniczny dróg, • słaba dostępność komunikacyjna regionu • brak terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą • niewystarczający standard bazy turystycznej regionu, w tym bazy gastronomiczno-noclegowej, w szczególności o podwyższonym standardzie • rozproszony układ pomników dziedzictwa kulturowego i innych obiektów o znaczeniu turystycznym • wysokie różnice rozwojowe na poziomie NUTS 3 • brak wysokowydajnej infrastruktury teleinformatycznej
Rozwój obszarów wiejskich, rolnictwo	
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój działalności pozarolniczej na wsi, • rozwojowe przetwórstwo spożywcze, w tym wysokospecjalistyczna produkcja mleczarska i mięsna • wzrastająca powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych • korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, w tym niski poziom chemizacji produkcji rolnej • korzystna struktura wiekowa rolników w porównaniu z krajami UE 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom wykształcenia i kwalifikacji rolników, • niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz niekorzystna struktura agrarna • nadmierne zatrudnienie w rolnictwie • niski poziom kapitału w gospodarstwach i niedofinansowanie w rolnictwie • słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na obszarach wiejskich

Szanse	Zagrożenia
Sytuacja makroekonomiczna, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania	
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój produkcji materiałów budowlanych w oparciu o lokalne surowce • rozwój współpracy z aglomeracją warszawską • silne wsparcie sektora MŚP ze strony krajowych i międzynarodowych programów pomocowych • łatwiejszy dostęp sektora MŚP do wydajnych technik i technologii • otwarcie gospodarki na współpracę międzynarodową, w tym rozwój współpracy przygranicznej • łatwiejszy dostęp do unijnych źródeł finansowania przedsięwzięć w regionie • nowe rynki i ułatwiony zbył dla towarów przedsiębiorstw regionalnych • efektywniejsza współpraca świata nauki, instytucji badawczo-rozwojowych i sektora prywatnego • tworzenie nowych ośrodków naukowo-badawczych szczególnie w sferze wysokich technologii • intensyfikacja współpracy z regionami partnerskimi • wzrost zainteresowania regionem jako miejscem nowych inwestycji ze względu na położenie przygraniczne • wzrastający udział samorządów w podatkach krajowych 	<ul style="list-style-type: none"> • napływ taniej i nielegalnej siły roboczej • zbyt wolny proces decentralizacji finansów publicznych, funduszy pomocowych oraz bariera wykorzystania środków zewnętrznych • niestabilne warunki kredytowe, podatkowe itp. • wzrost konkurencyjności sąsiednich regionów • uszczelnienie granicy wschodniej jako konsekwencja przystąpienia Polski do Unii Europejskiej • niestabilna gospodarka państw wschodnich, w tym ograniczenia wolnorynkowe tych gospodarek utrudniające efektywną współpracę gospodarczą • podział środków przeznaczonych na rozwój regionalny wg wskaźników innych niż wartość PKB na mieszkańca (faktyczny wskaźnik kondycji gospodarczej regionu) • brak zadowalającej współpracy pomiędzy światem nauki, sektorem badawczo-rozwojowym i gospodarką • nieadekwatne wspieranie ochrony środowiska względem rozwoju gospodarczego regionu • zbyt niski wzrost gospodarczy dla zapewnienia tworzenia nowych miejsc pracy • ryzyko opóźnień adaptacyjnych do wymagań Jednolitego Rynku Europejskiego • relatywnie niższy wzrost regionalnego PKB w odniesieniu do wyników innych regionów i średniej krajowej
Zasoby ludzkie, równość szans i zagadnienia społeczne	
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca rola organizacji pozarządowych w działaniach o charakterze społecznym • efektywna współpraca administracji publicznej, trzeciego sektora i sektora prywatnego w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego • aktywne uczestnictwo w tworzeniu jednolitej europejskiej przestrzeni informacyjnej • wzmacnianie regionalnego potencjału zasobów ludzkich • zmniejszanie się dysproporcji między wsią i miastem dzięki programom pomocowym • wzrost mobilności siły roboczej 	<ul style="list-style-type: none"> • niedostatecznie rozwinięta struktura społeczeństwa obywatelskiego • niedostatecznie rozwinięty rynek usług medycznych • postępujące ubożenie określonych grup społecznych i rosnące różnice w poziomie życia • niekorzystne dla regionu tendencje demograficzne i społeczne (np.: starzenie się społeczeństwa, migracje młodych ludzi poza region, emigracja dobrze wykształconych ludzi)
Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko i turystyka	
<ul style="list-style-type: none"> • przebieg I Paneuropejskiego Korytarza Transportowego (VIA BALTICA, RAIL BALTICA) • realizacja rządowego programu budowy i modernizacji dróg, w tym szybkiego ruchu • przebudowa/budowa regionalnej infrastruktury drogowej i dbałość o równomierny rozwój sieci w skali regionu • inwestycje w infrastrukturę graniczną, w tym nowe przejścia graniczne, szczególnie dla ruchu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyłączenie regionu z przestrzeni krajowej i europejskiej ze względu na niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę transportową • niezadowalające tempo przebudowy/budowy sieci drogowej • niebezpieczeństwo nasilania się różnic między ochroną środowiska a strategicznym dla regionu rozwojem społeczno-gospodarczym • pogłębianie się zróżnicowania przestrzennego • wysokie potrzeby inwestycyjne w związku

<p>turystycznego</p> <ul style="list-style-type: none"> • budowa infrastruktury teleinformatycznej jako elementu Podlaskiej Regionalnej Sieci Informacyjnej • naturalne warunki dla rozwoju sektora alternatywnych źródeł energii, w tym efektywniejsze pozyskiwanie energii odnawialnej • marka regionalna i ponadregionalna w postaci Produktu Turystycznego Via Baltica • promocja aspektów turystycznych regionu • przedłużenie sezonu turystycznego województwa poprzez wspieranie przedsięwzięć w zakresie sportów i turystyki zimowej • modernizacja sieci kolejowej, infrastruktury i taboru • promowanie i wspieranie technologii bezodpadowych i działań prowadzących do ponownego wykorzystania odpadów • naturalne warunki do rozwoju ekologicznego rolnictwa i turystyki • szybszy rozwój sieci bazy agroturystycznej 	<p>z dostosowywaniem się do standardów unijnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • opóźnienia w rozwoju obszarów położonych w pobliżu zewnętrznych granic Unii Europejskiej • niestosowanie zasady zrównoważonego rozwoju w działalności gospodarczej
Rozwój obszarów wiejskich, rolnictwo	
<ul style="list-style-type: none"> • wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w oparciu o programy pomocowe • rozwój produkcji rolniczej metodami ekologicznymi i integrowanymi • dywersyfikacja działalności rolniczo-gospodarczej na obszarach wiejskich, w tym w oparciu o naturalne i kulturowe walory • rozwój sektora rolno-spożywczego, zwłaszcza w dziedzinie przetwórstwa • rozwijający się rynek dla produktów organicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • duży napływ konkurencyjnych produktów rolnych z zagranicy • mała baza usług dla potrzeb rolnictwa i mieszkańców wsi • brak spójnej i konsekwentnej polityki państwa odnośnie obszarów wiejskich i rolnictwa • niechęć inwestorów do inwestycji na obszarach wiejskich, w tym w sektorze pozarolniczym • wzrost ubóstwa zwłaszcza wśród ludności małorolnej • ograniczenia unijne mogące prowadzić do spadku udziałów polskiej produkcji rolnej (np. kwotowe w ilości produkowanego mleka, cukru, skrobi, tytoniu)

Na pierwszy plan w przedstawionej analizie SWOT wysuwa się słabość ekonomiczna i niski potencjał inwestycyjny regionu. Ma to swoje podłoże w zapóźnieniach rozwoju infrastruktury technicznej, szczególnie zaś w dostępności komunikacyjnej i nowoczesnych mediów, niskim poziomie promocji inwestycyjnej w latach ubiegłych, a także słabym powiązaniu sektora małych i średnich przedsiębiorstw z placówkami naukowymi w celu podniesienia ich konkurencyjności poprzez wdrażanie rozwiązań innowacyjnych. Słabą stroną województwa jest również niska zdolność przystosowawcza osób pozostających bez pracy do nowych warunków, a także niewystarczające instrumenty i instytucje otoczenia biznesu nakierowane na kształcenie ustawiczne, dzięki któremu bezrobotni mogliby zdobyć nowe umiejętności, a przez to podnieść swoje szanse na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy. Ten aspekt nabiera szczególnego znaczenia na terenach wiejskich i w małych miastach. Zjawisko ukrytego bezrobocia, wolne tempo przeobrażeń związanych z restrukturyzacją i modernizacją rolnictwa, a przez to niewystarczające tempo powstawania małych i średnich przedsiębiorstw na tych obszarach oraz brak wykwalifikowanego zaplecza kadrowego dla powstawania tego typu przedsięwzięć to następny pakiet zidentyfikowanych problemów, ujętych w słabych stronach analizy SWOT. Zidentyfikowanie słabych stron tkwiących w naszym regionie było zabiegiem koniecznym dla określenia celów i priorytetów,

a w dalszej kolejności działań operacyjnych, które byłyby w stanie odmienić ten stan rzeczy, przysparzając regionowi więcej mocnych stron, a przez to podnieść jego konkurencyjność w kraju i za granicą.

Województwo nasze dysponuje wieloma atutami, od których racjonalnego wykorzystania zależy powodzenie podejmowanych działań w ramach określonych celów strategicznych i priorytetów. Jako mocną stroną na pierwszym miejscu wymienia się przygraniczne położenie naszego regionu. Wiąże się to z możliwością kontaktów handlowych i kooperacyjnych z naszymi wschodnimi sąsiadami Litwą, Rosją i Białorusią. Obserwacja procesów rynkowych w Rosji pozwala mieć nadzieję na szersze otwarcie tego rynku na współpracę z Polską, a więc i z naszym województwem. Współpraca przygraniczna zawsze odgrywała ważną rolę zarówno w dziedzinie ekonomicznej, jak i społecznej. Przygraniczne położenie województwa pozwoli również na skorzystanie z dodatkowych środków między innymi w ramach Inicjatywy Wspólnotowej: INTERREG obejmującej współpracę przygraniczną, transnarodową i międzyregionalną, służącą wzmocnieniu harmonijnego i zrównoważonego rozwoju całego obszaru Wspólnoty.

Zróżnicowanie narodowościowe i wyznaniowe społeczności zamieszkującej województwo podlaskie jest niezwykle ważnym elementem kultury regionu, jej atutem i mocną stroną, którą należy chronić i wspierać. Realizowane działania w tym zakresie, jak np.: konkursy, festiwale, przeglądy, wydawnictwa, konferencje, itd. przyczyniają się do wzajemnego poznania i zrozumienia, uczą postaw tolerancji i przyjaznego współistnienia narodów. Tworzą również dobre warunki do rozwoju współpracy i wymiany kulturalnej z zagranicą, szczególnie Białorusią, Litwą i Ukrainą.

Wiele z mocnych stron wskazuje w jednoznaczny sposób na możliwość turystycznego wykorzystania regionu. Zaliczają się do nich w szczególności wybitne walory przyrodniczo – krajobrazowe i kulturowe, a także mało zmienione działalnością człowieka środowisko naturalne.

Stały wzrost instytucji okołobiznesowych stwarza korzystne warunki dla rozwoju przedsiębiorczości. Sprzyja temu stałe polepszanie się poziomu usług telekomunikacyjnych, a także dobry poziom kadr kształconych w naszym regionie. W chwili obecnej rząd, a także Unia Europejska wiele uwagi poświęca wsparciu sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Wiąże się to z powstawaniem nowych miejsc pracy oraz stworzeniem mechanizmu większej elastyczności i mobilności takich przedsiębiorstw na dynamicznie zmieniającym się rynku konsumenta.

Województwo podlaskie znane jest z wytwarzania produktów mleczarskich o wysokiej jakości. Wynika to nie tylko z czystości środowiska naturalnego, mającego bezsprzeczny wpływ na jakość, ale także z umiejętności marketingowego podejścia do zarysowanych w województwie możliwości w tym zakresie, dobrej organizacji produkcji i wprowadzenia wysokich standardów w gospodarstwach rolnych produkujących mleko. Jest to wiodący przykład nowoczesnego spojrzenia na kwestię produkcji rolnej i podnoszenia jej konkurencyjności na rynku krajowym i zagranicznym dla innych gałęzi produkcji rolnej i przetwórczej w naszym województwie. Wewnętrzne możliwości rozwojowe przyniesie także restrukturyzacja rolnictwa i idący z nią w parze wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, tworzący warunki do powstawania nowych miejsc pracy w produkcji i usługach poza rolnictwem. Wsparcie finansowe rozwoju obszarów wiejskich jest szczególnie uwidocznione w dokumentach krajowych i Unii Europejskiej.

Wśród szans rozwojowych, które determinować będą rozwój województwa znaczącą rolę odgrywa polepszenie dostępności komunikacyjnej regionu za sprawą między innymi I Paneuropejskiego Korytarza Transportowego (VIA BALTICA, RAIL BALTICA). Ma to wymiar zarówno międzynarodowy, w aspekcie powiązań komunikacyjnych pomiędzy Finlandią i krajami nadbałtyckimi (Litwa, Łotwa i Estonia) a Europą Zachodnią, jak

i regionalny. Objawia się to w postępującej współpracy z innymi województwami w tym z dynamicznie rozwijającym się ośrodkiem warszawskim oraz województwami przyległymi. Region nasz, oprócz więzi kooperacyjnych, możliwości czerpania z potencjału naukowo – badawczego stolicy, a także pozyskiwania inwestorów i lokowania w województwie filii firm, mających swoją siedzibę w Warszawie, stanowi naturalne zaplecze dla wypoczynku sobotnio – niedzielnego mieszkańców aglomeracji warszawskiej. Przyczyni się to do wzmocnienia turystycznej roli naszego województwa, a zwłaszcza Suwalszczyzny oraz Augustowa i okolic. Konsekwencją globalnego podejścia rządu do rozwiązania problemów komunikacyjnych kraju jest rządowy program budowy i modernizacji dróg, który pozwoli polepszyć jakość połączeń komunikacyjnych województwa (Białystok przecinają dwie drogi krajowe o standardzie dróg ekspresowych). Dostępność regionu dla turystów przyjeżdżających z zachodniej i północno – wschodniej granicy, a także podróżujących tranzytem, zdeterminowana jest istnieniem infrastruktury granicznej. Jej rozbudowa, pozwalająca na sprawne przemieszczanie osób i towarów przez granicę warunkuje rozwiązanie tego problemu na wschodniej granicy – granicy Unii Europejskiej.

V. Synteza Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa, poprzez związek ze strategią rozwoju, jest integralnym elementem procesu podejmowania decyzji inwestycyjnych i organizacyjnych, szczególnie w zakresie przestrzennej koordynacji działań. Dokumenty te tworzą spójny system zintegrowanego planowania strategicznego.

Plan zagospodarowania jest przestrzennym odniesieniem założeń rozwoju województwa ujmującym całościowo wszystkie sfery życia. Określa sposób użytkowania, wykorzystania i przeznaczenia terenu na różne cele.

Podstawy prawne opracowania planu zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego stanowią:

- art. 14 ust. 1, pkt 7 w związku z art. 18 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. Nr 91, poz. 576 z późniejszymi zmianami),
- art. 54 b ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 1999 r. Nr 15, poz. 139 z późniejszymi zmianami),
- uchwała Sejmiku Województwa Podlaskiego nr XXIV/181/2000 z dnia 26 czerwca 2000 r. w sprawie wyrażenia woli opracowania planu zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego – jako podstawa inicjująca rozpoczęcie prac planistycznych.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa spełnia następujące funkcje:

- a) koordynacyjną, dotyczącą w szczególności:
 - wzajemnych relacji rzeczowych i przestrzennych między podmiotami,
 - pola negocjacji i hierarchii ważności poszczególnych zagadnień,
 - zasięgu terytorialnego i zakresu merytorycznego podejmowanych wspólnie zadań,
 - okresów i etapów realizacji,
- b) regulacyjną, obejmującą w szczególności:
 - zakazy, nakazy i ograniczenia odnoszące się szczególnie do przestrzeni publicznych, ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz obszarów specjalnych,
 - wymogi działań przygotowawczych na obszarach przewidywanych do rozwoju działalności społecznej i gospodarczej,
 - działania ostrzegawcze związane z klęskami żywiołowymi,
- c) inspiracyjną w stosunku do podmiotów planowania przestrzennego, obejmującą w szczególności:
 - wskazania bliższych i dalszych celów z uwzględnieniem przyjętych priorytetów i warunków osiągnięcia pożądanego efektów,
 - unikatowe cechy zasobów naturalnych i ludzkich oraz potencjału gospodarczego, podnoszących atrakcyjność województwa dla działalności podmiotów,
 - kreowanie rozwiązań nowatorskich i efektywnych – atrakcyjnych dla podmiotów,
 - promocję projektów zamierzeń i ofert skierowanych do kapitału krajowego i zagranicznego oraz do aktywnej części społeczeństwa,
- d) informacyjną, obejmującą wszystkie formy działalności planistycznej, w tym:
 - ocenę stanu istniejącego identyfikującą problemy, szanse i zagrożenia,
 - perspektywny obraz przyszłości pozwalający sprecyzować cele i kierunki polityki przestrzennej wymagające wyboru priorytetów,
 - udostępnienie i upowszechnienie opracowań planistycznych adresowane do całego społeczeństwa i poszczególnych grup interesów,

- stały monitoring zjawisk i procesów zachodzących w planowaniu przestrzennym w ujęciu dostosowanym do struktur podmiotowych.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa inicjuje wyjście do polityk i programów rządowych, wskazując na sposób łączenia na obszarze województwa interesów ogólnopństwowych i regionalnych. Poprzez określone uwarunkowania przestrzenne plan wspomagać będzie sporządzanie kontraktów wojewódzkich prowadzących do podejmowania wspólnych działań administracji rządowej i samorządu województwa.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego powstał w wyniku dokonania analiz i przeprowadzenia studiów szeregu materiałów i opracowań podstawowych i uzupełniających.

Część tekstowa planu obejmuje:

- uwarunkowania zewnętrzne zagospodarowania przestrzennego,
- uwarunkowania wewnętrzne zagospodarowania przestrzennego,
- cele zagospodarowania przestrzennego nawiązujące do celów określonych w „Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju”, innych dokumentach rządowych oraz strategii rozwoju województwa podlaskiego,
- zasady zagospodarowania przestrzennego uwzględniające: prymat rozwoju jakościowego nad ilościowym, symbiozę środowiska zurbanizowanego i przyrodniczego oraz wielofunkcyjność struktur przestrzennych,
- kierunki zagospodarowania przestrzennego o charakterze prawnym, planistycznym, organizacyjnym i inwestycyjnym,
- zadania ponadlokalne służące realizacji celów publicznych.

Część graficzna planu obejmuje:

- rysunek „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego...” – w skali 1:200 000,
- rysunek „Kierunki zagospodarowania przestrzennego...” – w skali 1:200 000,

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego zawiera rekomendacje programów, projektów i prac, do polityki przestrzennego zagospodarowania kraju i działań organów administracji rządowej do 2013 roku, w zakresie:

1. Kształtowania systemu ekologicznego, gospodarki wodnej oraz infrastruktury ochrony środowiska,
2. Kształtowania systemu osadniczego miast i rozwoju obszarów wiejskich,
3. Kształtowania systemu transportowego i infrastruktury technicznej,
4. Kształtowania systemu usług ponadlokalnych i infrastruktury społecznej,
5. Kształtowania specyficznych układów zagospodarowania warunkujących większą konkurencyjność regionu (m.in. w zakresie produktu turystycznego).

VI. Misja województwa i cele strategiczne

1. Misja województwa

Misja stanowi zapis intencji tego, co władze samorządowe województwa podlaskiego pragną uzyskać w wyniku realizacji opracowanej Strategii. Zjawiska zachodzące w sferze społeczno-gospodarczej charakteryzują się dużą dynamiką, stąd też przy zachowaniu uniwersalności zapisów dotyczących misji, mogą zmieniać się narzędzia prowadzące do jej urzeczywistnienia.

Misja województwa:

**Województwo podlaskie regionem aktywnego i zrównoważonego rozwoju
z wykorzystaniem walorów środowiska naturalnego, wielokulturowej tradycji
i położenia przygranicznego**

2. Cele strategiczne

Identyfikacja celów strategicznych stanowi regionalną odpowiedź na propozycje państwowej polityki regionalnej zawartej w projekcie Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, zaliczającej województwo podlaskie do jednego z obszarów problemowych - do tzw. obszaru regionów wschodnich. Cele strategiczne mają być impulsem wewnątrzregionalnym do rozwoju województwa i wychodzić naprzeciw instrumentom państwa służącym wsparciu działań zapewniającym większą spójność przestrzenną oraz społeczno-gospodarczą z resztą kraju.

Cel 1:

Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

Atrakcyjność inwestycyjna województwa podlaskiego nie jest wysoka. Wśród województw, podlaskie plasuje się na jednym z ostatnich miejsc. Głównym czynnikiem wpływającym na taki stan rzeczy jest niedostateczna dostępność komunikacyjna regionu oraz brak uzbrojonych terenów przemysłowych.

Rozwój infrastruktury drogowej i technicznej to warunek niezbędny do zapewnienia sprawnego i niekolizyjnego dostępu do regionu. Realizacja tego celu oznacza poprawę połączeń komunikacyjnych, tj. drogowych, kolejowych oraz lotniczych, co przyczyni się do rozwoju działalności gospodarczej i do wzrostu zatrudnienia.

Rozbudowa infrastruktury teleinformatycznej regionu przyczyni się do powszechnego korzystania z nowoczesnych technologii komunikacji jako narzędzi stałego, dynamicznego wzrostu gospodarczego. Powiązanie regionalnej infrastruktury teletransmisyjnej pozwoli włączyć region do aktywnego, dynamicznie rozwijającego się europejskiego rynku cyfrowego. Regionalne inwestycje na rzecz rozwoju wysokich technologii a w szczególności technologii ICT umożliwią przesunięcie środka ciężkości gospodarki regionu w kierunku gospodarki cyfrowej oraz stworzą możliwości realizacji idei rozwoju społeczeństwa opartego

na powszechnym dostępie do wiedzy jako części europejskiego społeczeństwa informacyjnego.

Położenie przy granicy z Białorusią i Litwą sprawia, że przez województwo przebiegają połączenia międzynarodowe oraz ważne połączenia regionalne i krajowe. Inwestowanie w infrastrukturę drogową województwa podlaskiego stwarza szansę dynamicznego rozwoju. Poprawa przepustowości dróg i jakości transportu osobowego i towarowego pomiędzy poszczególnymi częściami województwa przyczyni się do zwiększenia wewnętrznej integracji regionu a także podniesie poziom bezpieczeństwa publicznego, poprzez zapewnienie ochrony mieszkańcom, inwestorom indywidualnym i instytucjonalnym na obszarach wiejskich oraz podlegających przekształceniom urbanistycznym. Dostępność komunikacyjna doprowadzi do zniesienia części barier rozwoju gospodarczego, co w efekcie doprowadzi do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej województwa. Jednocześnie inwestycje drogowe będą realizowane w sposób możliwie bezpieczny dla środowiska tak, aby walory naturalne stanowiące podstawę rozwoju turystycznego nie zostały zniszczone, a tym samym stracone atrybuty, dla których na terenie województwa podlaskiego przyjezdni będą chcieli się zatrzymać.

Na lotniczej mapie Polski – województwo podlaskie to biała plama. Brak lotniska jest jednym z hamulców rozwoju gospodarczego. Warunkiem podniesienia atrakcyjności lokalizacyjnej województwa jest rozbudowa sieci lotnisk regionalnych oraz docelowo budowa podlaskiego lotniska regionalnego.

Ważnym elementem rozwoju województwa podlaskiego jest uzyskanie szybkiego połączenia kolejowego z Warszawą. Modernizacja torów na linii E 75, a w szczególności na trasie Białystok – Warszawa usprawni transport, umożliwiając inwestorom łatwiejsze dotarcie do naszego regionu.

Następnym krokiem do zwiększenia zainteresowania inwestowaniem w województwie jest rozwój systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych.. Wobec faktu, iż Podlaskie należy do obszaru Zielonych Płuc Polski, odpowiednia infrastruktura w tym zakresie jest niezbędna do rozwoju inwestycji.

Ważnym działaniem będzie też wypromowanie województwa jako regionu atrakcyjnego dla inwestorów, poprzez zrównoważone promowanie, z jednej strony walorów turystycznych, a z drugiej - gospodarczych regionu, takich, jak: niskie koszty pracy, wykształcona kadra, bliskość rynków wschodnich.

Konieczne jest również przygotowanie terenów inwestycyjnych, uzbrojonych w pełną infrastrukturę techniczną, z uregulowanymi sprawami własnościowymi i prawnymi. Pozwoli to na osiągnięcie dodatkowej przewagi nad innymi regionami poprzez szybkość i łatwość inwestowania w regionie.

Kolejnymi działaniami podnoszącymi atrakcyjność województwa powinny być inwestycje w infrastrukturę badawczo-rozwojową, aby wykorzystać potencjał akademicki regionu.

Realizacja zamierzonych działań wpłynie pozytywnie na rozwój regionu zwiększając jego atrakcyjność inwestycyjną, a także pozwoli na tworzenie silnego ośrodka metropolitalnego Białegostoku, jako regionalnego centrum biznesu, nauki, administracji, handlu czy usług.

Cel 2:

Rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy

Rozwijanie i wspieranie zasobów ludzkich jest jednym z głównych składników polityki regionalnej, zważywszy na wysokie bezrobocie, niedostosowanie kwalifikacyjne potencjału ludzkiego do aktualnych trendów. W warunkach ciągle zmieniających się czynników zewnętrznych zarówno przedsiębiorca, jak i pracownik muszą wciąż poszukiwać sposobów na dostosowanie się do aktualnej sytuacji na rynku pracy.

Cel ten będzie wspierać powrót do aktywności zawodowej osób będących w bardzo trudnej sytuacji, pozostających bez pracy przez długi okres czasu.

W wyniku zmieniającej się sytuacji gospodarczej regionu i kraju wiele osób pozostało bez pracy po załamaniu niektórych gałęzi przemysłu i likwidacji oraz restrukturyzacji większych zakładów pracy. W wielu przypadkach poziom czy kierunek wykształcenia bezrobotnych nie rokuje szybkiego znalezienia zatrudnienia w regionie. Takie osoby właśnie znajdują się w najtrudniejszej sytuacji na rynku, gdyż ich umiejętności, dotychczasowy zasób wiedzy i doświadczenie zawodowe stają się nieprzydatne na nowym rynku pracy.

Osobom długotrwale bezrobotnym bardzo trudno jest powrócić do aktywności zawodowej, wymaga to niejednokrotnie ukończenia kursów dokwalifikujących lub przekwalifikujących. Należy im zapewnić szeroki dostęp do aktualnych ofert pracy.

Należy przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu, wspierać integrację zawodową i społeczną grup szczególnego ryzyka tj. dążyć do aktywizacji zawodowej i społecznej młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, osób niepełnosprawnych, osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz innych osób i grup, które znajdując się w trudnej sytuacji życiowej - nie są w stanie samodzielnie przezwyciężyć trudności. Powyższe działania wymagają zaangażowania większych środków finansowych niż w przypadku aktywizacji osób w pełni zdolnych do pracy.

Wspierane będą również działania na rzecz kobiet na rynku pracy oraz osób podejmujących działalność gospodarczą.

Przeciwdziałanie wykluczaniu osób w wieku produkcyjnym z aktywności zawodowej wskazuje na rolę, jaka przynależy grupie osób czynnych zawodowo. Stanowią one bezpośredni potencjał osobowy dzięki posiadanym umiejętnościom teoretycznym i praktycznym. Dążenie do aktywnego zarządzania posiadanymi zasobami ludzkimi w celu łagodzenia skutków bezrobocia w różnych obszarach województwa, a także stwarzanie szans na przekwalifikowanie i podtrzymanie aktywności zawodowej w bliższym lub dalszym otoczeniu jest jednym z najważniejszych działań prowadzących do szeroko pojętego rozwoju regionalnego.

Kluczowym elementem rozwoju potencjału ludzkiego, zwłaszcza na obszarach wiejskich, jest stymulowanie aktywnych postaw społeczeństwa obywatelskiego oraz wspieranie oddolnych inicjatyw lokalnych. Wyzwalaniu naturalnej aktywności społecznej sprzyjać będzie Inicjatywa Wspólnotowa LEADER+ oraz „Odnowa wsi”, które pozwolą małym społecznościom lokalnym współdecydować o kierunkach rozwoju ich najbliższego otoczenia – przyjmując tym samym na siebie część odpowiedzialności. W przypadku LEADER, najważniejszym elementem odpowiedzialnego rozwoju regionalnego i budowanie lokalnego rynku pracy jest połączenie działań sektora społecznego i samorządowego oraz środowiska przedsiębiorców w celu identyfikacji i rozwiązywania lokalnych problemów.

Aktywizacja różnych środowisk, a także wypracowanie zdrowych mechanizmów stymulujących i podtrzymujących ich aktywność, pozwoli na wyzwolenie ogromnego potencjału i skierowanie go na różne obszary działalności społecznej i gospodarczej. W takiej sytuacji należy tworzyć nowe miejsca pracy oraz dogodne warunki do utrzymania już

istniejących, dając także możliwość zaplanowania i dostosowania stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych w miarę występujących potrzeb i posiadanych możliwości.

W zakresie kształcenia ustawicznego zaproponowana została oferta zawierająca szkolenia i przekwalifikowania zawodowe zarówno dla pracujących, bezrobotnych, jak i uczestniczącej w tym procesie kadry dydaktycznej, która zwiększy mobilność zawodową mieszkańców. Szansą na zmniejszenie bezrobocia jest rozszerzenie ofert edukacyjnej na poziomie ponadgimnazjalnym i dostosowanie tego procesu do warunków społeczno-gospodarczych uwzględniających lokalne potrzeby.

W wyniku zmian w życiu społeczno – gospodarczym związanych z postępem naukowo – technicznym konieczne jest ciągle aktualizowanie wiedzy zawodowej pracowników i nabywanie dodatkowych umiejętności do wykonania nowych zadań i sprostania nowym wymaganiom pracodawców. Oczekuje się, że w wyniku realizacji tych działań podniesie się nie tylko jakość zasobów ludzkich w regionie, ale również wykształci się wśród beneficjentów szkoleń potrzeba ustawicznego dokształcania i regularnego korzystania z instytucji doradztwa i pośrednictwa zawodowego. Ważne jest też powstanie spójnego systemu kształcenia, dostosowanego do potrzeb nowoczesnego rolnictwa, dzięki któremu można byłoby uzupełnić niedostatek odpowiedniej kadry dla agrobiznesu, zwłaszcza w dziedzinach wymagających stosowania nowoczesnych metod zarządzania, marketingu, obsługi rynku, doradztwa rolniczego i ekonomicznego.

Planowane działania doprowadzą do wzmocnienia instytucjonalnej obsługi oraz aktywnego kreowania polityki rynku pracy na szczeblu lokalnym i regionalnym, zwiększenia dostępności do informacji i poradnictwa zawodowego, dostosowania systemu kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, co powinno korzystnie wpłynąć na rozwój gospodarczo - społeczny regionu.

Cel 3:

Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym

Kluczem do konkurencyjności podlaskich firm jest innowacja. Szybkie tempo rozwoju techniki i nowoczesnych technologii sprawia, że tylko przedsiębiorstwa innowacyjne mogą zaistnieć i utrzymać się na rynku. Na skuteczność przedsiębiorców w tym zakresie składają się ich kompetencje, umiejętności zarządzania oraz przyjęte strategie. Dużą rolę odgrywa w tej kwestii środowisko, w jakim firmy funkcjonują. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do inicjatyw władz publicznych, tworzących korzystne warunki dla powstawania innowacyjności w przedsiębiorczości. Szczególnego wsparcia mogą oczekiwać firmy stosujące nowoczesne technologie bezpieczne dla środowiska, tworzące nowe miejsca pracy na obszarach wiejskich, kształtujące wizerunek województwa atrakcyjnego dla turystów.

Województwo podlaskie charakteryzuje się szerokim sektorem MŚP. Głównymi problemami sektora MŚP, obok braku kapitału, jest niewystarczająca ilość: instytucji otoczenia biznesu, wykwalifikowanej kadry pracowniczej, nowych technologii oraz nowoczesnych systemów informacyjnych. Działania niwelujące wyżej wymienione trudności mają prowadzić do pełnego wykorzystania możliwości funkcjonujących na rynku podmiotów gospodarczych.

Opracowanie odpowiadającej potrzebom oferty szkoleniowo-edukacyjnej, jak również wsparcie finansowo-kredytowe osób zamierzających rozpocząć bądź rozszerzyć działalność gospodarczą, wpłynie na podniesienie stopnia aktywizacji gospodarczej oraz na powstanie nowych miejsc pracy. Realizacja tych celów leży w gestii wyspecjalizowanych instytucji

finansowo-szkoleniowych. Ich działalność wymaga jednak wsparcia ze strony podmiotów publicznych takich jak samorząd województwa, powiatu, gminy.

Rozwój MŚP, zwłaszcza w oparciu o niewykorzystane do tej pory branże i obszary aktywności gospodarczej, stworzy szansę pełnej dywersyfikacji i restrukturyzacji bazy ekonomicznej Województwa. Jest to szczególnie istotne na obszarach wiejskich.

Stworzenie możliwości wykorzystywania nowych technologii a w szczególności technologii z zakresu ICT jest szczególną szansą rozwoju dla dynamicznych firm z sektora MŚP regionu Podlaskiego gdyż przedsiębiorstwa wykorzystujące jako zasób wiedzę charakteryzują się małym zaangażowaniem kapitałowym przy potencjalnych dużych efektach ekonomicznych

Wykorzystanie nowych technologii zaktywizuje sektor MŚP, poprawi związki nauki z biznesem, stworzy warunki rozwoju małych przedsiębiorstw zlokalizowanych przy szkołach wyższych i instytucjach naukowo – badawczych, doprowadzi do rozwoju systemów informacyjnych, a w efekcie do trwałego wzrostu gospodarczego. Spowoduje to też powstanie załączków sprawnego systemu pobudzania, transferu i promocji innowacji.

Zróźnicowanie podmiotów gospodarczych pod względem ich możliwości produkcyjnych, absorpcji potencjału lokalnego rynku pracy i wyboru branż przyczyni się do wzrostu gospodarczego.

Cel 4:

Ochrona środowiska naturalnego

Województwo podlaskie to teren szczególny ze względu na bogactwo przyrodnicze. Na obszarze województwa funkcjonuje obecnie 15 obszarów chronionego krajobrazu z łączną powierzchnią 462 717,3 ha., w tym cztery parki narodowe: Wigierski Park Narodowy, Białowiecki Park Narodowy, Narwiański Park Narodowy, Biebrzański Park Narodowy.

Szybki rozwój gospodarczy i nasilenie się negatywnych zjawisk cywilizacyjnych pociąga za sobą potrzebę zaangażowania środków publicznych w działania z zakresu ochrony środowiska, które należy ukierunkować przede wszystkim na zapobieganie powstawaniu negatywnych skutków oddziaływania rozwoju cywilizacji na środowisko. Zmniejszenie zatłoczenia dróg, zwiększenie ich przepustowości, poprawa płynności i bezpieczeństwa ruchu oraz większa sieć dróg przyczyni się do poprawy stanu środowiska przyrodniczego oraz ułatwi dostęp do terenów wypoczynkowych i turystycznie atrakcyjnych. Jednocześnie rozbudowa sieci dróg będzie realizowana w sposób, który nie narazi obszarów przyrodniczo cennych na utratę swoich walorów.

Zachowanie walorów, licznych w województwie podlaskim, obszarów o wysokich wartościach przyrodniczych będzie możliwe także dzięki inwestycjom w infrastrukturę z zakresu ochrony środowiska (oczyszczalnie ścieków, kanalizacje sanitarne i wodociągowe itp.). Zmniejszy to emisje zanieczyszczeń do środowiska na poziomie ochrony powietrza, wody, gruntów i lasów.

Nie należy zapominać o konieczności ochrony przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska pochodzącymi zarówno z obszaru regionu jak i spoza niego (stały monitoring obiektów zagrażających środowisku oraz tras przewozu niebezpiecznych środków przez teren województwa, wyznaczenie składowisk i oczyszczalni ścieków do przyjmowania tzw. odpadów poakcyjnych), a także o ochronie przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej.

Inwestycje w infrastrukturę ochrony środowiska będą wspomagane działaniami edukacyjnymi i informacyjnymi, mającymi na celu prewencję powstawania zagrożeń wynikających ze wzrastającej konsumpcji indywidualnej, powodującej wzrost ilości

odpadów, zużycia energii, obciążenia ruchem samochodowym, zużyciem środków chemii gospodarczej.

Cel 5:

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego

Wysokie walory przyrodnicze, wypoczynkowe i kulturowe dają szansę rozwoju regionu, w oparciu o szeroko rozumianą branżę turystyczną. Wymaga to jednak podwyższenia standardów bazy turystycznej i sportowej, a także zwiększenia nakładów na kulturę i sztukę oraz promocję regionu. Wsparcia wymagają również działania zmierzające do ochrony dziedzictwa historycznego i kulturowego.

Województwo podlaskie, ze względu na niski stopień zanieczyszczenia środowiska naturalnego, duże bogactwo przyrodnicze i występowanie atrakcyjnych terenów wypoczynkowych, stwarza szansę na rozwój turystyki, sportu i rekreacji. Są to dziedziny dynamicznie rozwijające się na świecie. Wspieranie ich rozwoju, poprzez opracowanie odpowiednich projektów wydłużających sezon turystyczny, w szczególności zimowy, ułatwień inwestycyjnych, kompleksowego zagospodarowania turystycznego, innowacyjności, a także poprzez tworzenie nowych miejsc pracy w sektorze turystycznym i okołoturystycznym, doprowadzi do powstania nowych produktów turystycznych oraz wydłużenia okresu pobytu turystów w naszym województwie, generując dodatkowe zyski w tej branży, tym samym zapewniając mieszkańcom dodatkowe dochody.

Województwo podlaskie jest regionem zróżnicowanym kulturowo, etnicznie i wyznaniowo. Ze względu na bogactwo dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu, konieczne jest stymulowanie jego rozwoju poprzez wspieranie instytucji zajmujących się kulturą i sztuką, rozbudowę, modernizację i zwiększenie dostępności do obiektów kulturalnych. Tego typu wsparcie doprowadzi w efekcie do zwiększenia i zróżnicowania oferty kulturalnej, a także promocji wewnętrznej i zewnętrznej dorobku kulturalnego województwa podlaskiego.

Fakt posiadania przez województwo tak dużego dziedzictwa historyczno – kulturowego nakłada na wiele podmiotów, w tym zwłaszcza na samorząd województwa, obowiązek jego ochrony. Odbywa się to m.in. poprzez ewidencjonowanie i badanie zabytków, zwiększenia dbałości o muzea oraz współdziałanie z administracją rządową, samorządową, właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych i historycznych w zakresie ich restauracji, konserwacji i zagospodarowania.

Wyludnianie się terenów tzw. „ściany wschodniej” z jej unikalnym w skali kraju budownictwem drewnianym i krajobrazem kulturowym, powoduje niszczenie zabytkowych obiektów jak i całych układów wiejskich. Tym samym obszary te tracą wartość kulturowo – turystyczną. Koniecznym jest wsparcie tych terenów poprzez ochronę zabytkowych zabudowań oraz przygotowanie do zaktywizowania turystyki.

Wsparcia wymaga również zachowanie dziedzictwa kulinarnego w rozwoju obszarów wiejskich. Wielokulturowy charakter regionu styku kultur powoduje, że województwo podlaskie posiada bogate zasoby tradycyjnych produktów spożywczych, które mogą stanowić znaczące wzbogacenie lokalnej oferty turystycznej, jak również stać się źródłem zaopatrzenia mieszkańców województwa zamieszkujących większe skupiska miejskie. Przetwórstwo artykułów rolnych w oparciu o tradycyjne metody może stanowić w konsekwencji alternatywne źródło dochodów dla wielu mieszkańców obszarów wiejskich, nieznajdujących zatrudnienia w rolnictwie.

Cel 6:

Wykorzystanie przygranicznego i transgranicznego położenia województwa

W warunkach panującej gospodarki wolnorynkowej, przy nowoczesnych środkach komunikacji i przepływu informacji, zasadne wydają się być działania na rzecz współpracy regionów. Nowoczesna gospodarka jest siecią globalną, w której odległość nie stanowi podstawowego kryterium w podejmowaniu decyzji kooperacyjnych, produkcyjnych, usługowych. Współcześnie rozwijająca się era układów ekonomicznych i gospodarczych tworzy sieć wzajemnych powiązań, wspólnych interesów i celów. Pożądane są obecnie działania w dziedzinie gospodarki, kultury, nauki, techniki oraz edukacji i sportu na rzecz współpracy międzynarodowej, w tym współpracy przygranicznej oraz współpracy międzyregionalnej w kraju.

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej zwiększyły się możliwości na wymianę doświadczeń, technologii, tworzenie wspólnych rynków pracy, zbytu oraz interesów gospodarczych. Procesy te wymagają podejmowania wysiłków reformatorskich, szkoleniowych, proceduralnych, a co za tym idzie nakładów finansowych. Bardzo ważne są także inicjatywy współpracy na poszczególnych obszarach, jak na przykład przygranicznych, euroregionów, czy układach bliźniaczych miast. Wszelkie wysiłki na rzecz podejmowanej współpracy powinny być wspierane i rozwijane, ponieważ dają szansę wymiany handlowej, inwestycyjnej, także wymiany naukowej oraz nawiązania więzi społecznych i kulturowych.

Ważnym czynnikiem rozwoju naszego województwa jest współpraca regionów przygranicznych z Białorusią i Litwą. Istotne są również kontakty gospodarcze z Ukrainą, Rosją i krajami nadbałtyckimi. Poprzez utrzymanie dobrych stosunków społeczno-ekonomicznych województwo podlaskie stanie się łącznikiem pomiędzy krajami wschodniej i zachodniej Europy.

W realizacji tych działań należy podkreślić rolę Białegostoku jako stolicy regionu północno – wschodniej Polski, miasta metropolitalnego, regionalnego centrum administracyjnego, gospodarczego, naukowego, kulturalnego, turystycznego.

Cel 7:

Rozwój rolnictwa i tworzenie warunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi.

Rolnictwo w województwie podlaskim funkcjonuje w trudnych warunkach przyrodniczo-klimatycznych i glebowych. Składają się na nie najkrótszy okres wegetacji w Polsce, rekordowe spadki temperatur, niska klasa bonitacyjna gleb i ich zakamienienie, oraz okresowe deficyty wody. Pomimo to rolnictwo jest dominującym działem gospodarki województwa. Zarejestrowanych jest tu ponad 116 tys. gospodarstw rolnych o użytkowanej średniej powierzchni 13,4 ha.

Struktura użytków rolnych stwarza dobre warunki do dalszego rozwoju produkcji mleka i mięsa wołowego. Na terenie Podlaskiego uprawia się głównie ziemniaki, zboża (żyto, owies, pszenicę, kukurydzę), rzepak i buraki cukrowe.

W ostatnich latach coraz więcej właścicieli gospodarstw rolnych zajmuje się - z powodzeniem - prowadzeniem działalności agroturystycznej. Coraz więcej mieszkańców wsi dostrzega także szansę na znalezienia sobie dodatkowego źródła dochodów w drobnym przetwórstwie spożywczym, w oparciu o tradycyjne metody. Produkty tradycyjne stanowią ważny element zrównoważonego rozwoju wielofunkcyjnych obszarów wiejskich, dzięki którym małe, rodzinne gospodarstwa rolne mają szansę utrzymania się na rynku i uzyskiwania dodatkowego źródła finansowania do działalności rolniczej. Produkty te cieszą się uznaniem nie tylko w regionie, lecz również poza województwem za sprawą wysokiej

jakości, którą zawdzięczają bogatej i różnorodnej tradycji wykonania oraz wyjątkowym surowcom. Problemem, który blokuje jednak rozwój drobnego przetwórstwa na obszarach wiejskich są trudne do spełnienia dla małych producentów normy sanitarno-weterynaryjne.

Jedną z barier rozwoju wsi jest słaba dostępność komunikacyjna. W województwie istnieje wiele obszarów zagrożonych marginalizacją lub wymagających aktywizacji. Jednym z głównych celów jest ciągły rozwój niedostatecznej wciąż struktury sieci komunikacyjnej będącej podstawowym czynnikiem spowalniającym wydajność wszelkiej działalności w regionie. Osiągnięcie pożądanej atrakcyjności inwestycyjnej wymaga podwyższenia stopnia nasycenia w podstawową infrastrukturę techniczną, jaką są sieci drogowe, wodociągowe, kanalizacyjne itp. obszarów wiejskich. Uzasadniona jest również rozbudowa infrastruktury sektora rolno-spożywczego, w szczególności mleczarskiego, będącego od lat główną gałęzią przemysłu w regionie, poprzez ukierunkowanie i tworzenie nowych form organizacji produkcji rolnej. Wspierane będą lokalne inicjatywy rozwoju gospodarczego poprzez wprowadzanie nowych technologii i nowoczesnych narzędzi pracy.

Zapewnienie na obszarach wiejskich równie dogodnych warunków dostępu do infrastruktury technicznej, co na obszarach miejskich, przyniesie efekt w postaci zwiększenia atrakcyjności tych obszarów jako mieszkalnych, produkcyjnych i rekreacyjnych.

Wsparcie rozwoju istniejących i tworzenie nowych międzysektorowych grup partnerskich typu LEADER będzie dominującym impulsem rozwoju obszarów wiejskich, dzięki wykorzystaniu pomocowych środków unijnych uzupełnionych środkami krajowymi.

Województwo podlaskie posiada duże, nie w pełni wykorzystane zasoby leśne, które na wielu obszarach wiejskich są szansą pracy dla miejscowej ludności. Dlatego też ważne są działania mające na celu wspieranie działalności na rzecz rozwoju gospodarki leśnej i innych form działalności gospodarczej wykorzystującej lasy – np.: turystyka wiejska, hotelarstwo, oraz aktywizować lokalną ludność w celu lepszego wykorzystania zasobów leśnych.

Bogactwo użytków zielonych województwa podlaskiego, z powodzeniem wykorzystywane przez rolników do intensyfikacji produkcji mleka, może stać się również szansą dla rozwoju hodowli bydła mięsnego. Znaczna część gospodarstw niskotowarowych nie jest w stanie sprostać wymogom związanym z produkcją mleka wysokiej jakości, gwarantującym opłacalność produkcji oraz możliwość zbytu. Od 2007 roku rolnicy posiadający kilka sztuk bydła przestaną sprzedawać mleko, ponieważ nie stać ich będzie na dostosowanie swoich gospodarstw do wymaganych standardów. W związku z tym zaprzestaną też hodowli, likwidując stada. Aby przeciwdziałać temu zjawisku, należy jak najszybciej podjąć działania zmierzające do popularyzacji hodowli ras mięsnych, aby nie dopuścić do przedwczesnego zlikwidowania istniejących, małych stad bydła, które mogą dać początek nowemu profilowi produkcji. Działalności tej towarzyszyć będzie pobieranie dopłat do użytków zielonych, co umożliwi zaopatrzenie w paszę do prowadzonej działalności. Należy jednak poszukiwać mechanizmów, wspierających kształtowanie cen żywca wołowego na opłacalnym poziomie. Służyć temu może kreowanie znaków jakościowych, które będą podstawą dla płacenia przez konsumentów wyższych cen za mięso wysokiej jakości, ponieważ mięso pochodzące z ras mlecznych z pewnością nie zadowoli najbardziej wymagających. Dodatkowym elementem zwiększającym opłacalność produkcji wołowiny wysokiej jakości, powinno być zachęcanie rolników do sprzedaży mięsa również w postaci przetworzonej jako produkty tradycyjne.

Istotnym elementem związanym z rozwojem rolnictwa może być również produkcja jagnięciny i koniny, które także dają szansę na podniesienie dochodów gospodarstw rolnych województwa podlaskiego. Ponadto hodowla koni jest ważnym elementem rozwoju turystycznego regionu.

VII. Priorytety i działania

Skuteczne w układzie przestrzennym województwa oddziaływanie projektów, które wynikać będą z poniższych priorytetów i działań Strategii wymaga współdziałania wszystkich podmiotów i przyszłych beneficjentów, zwłaszcza jednostek samorządu terytorialnego – gmin, powiatów i samorządu województwa. W celu realizacji istoty tych zapisów i zapewnienia efektywnego wykorzystywania środków przeznaczanych na rozwój regionalny, wybór zadań inwestycyjnych powinien skupiać się na wspieraniu przedsięwzięć będących efektem współpracy i wzajemnego rozwiązywania problemów przez przyszłych projektodawców, szczególnie w odniesieniu do infrastruktury technicznej np.: zapewniania spójności i sprawnego funkcjonowania ciągów komunikacyjnych, efektywnego oddziaływania systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych czy infrastruktury teleinformatycznej.

Priorytet I.

Infrastruktura techniczna:

Działanie 1. Rozwój systemu transportowego województwa

- 1) Wspieranie budowy i przebudowy dróg krajowych w celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania międzynarodowego, krajowego i regionalnego ruchu drogowego oraz poprawę jego bezpieczeństwa, a w szczególności:
 - a) Nr S 8 /E 67/ (Warszawa) - granica województwa – Zambrów – Choroszcz – Knyszyn – Korycin – Augustów - Suwałki - Budzisko - granica państwa - (Kowno), w I Paneuropejskim Korytarzu Transportowym, z sukcesywnym dostosowaniem parametrów do klasy S, w tym budowa obwodnic miejscowości,
 - b) Nr S 19 (Grodno) - granica państwa - Kuźnica - Białystok - Siemiatycze - granica województwa - (Lublin – Rzeszów – Barwinek - granica państwa - Preszow) z sukcesywnym dostosowaniem parametrów do klasy S, w tym budowa obwodnic miejscowości i nowego odcinka na trasie Stanisławowo –Wojszki,
 - c) Nr 61 – (GP → S) (Warszawa – Legionowo – Ostrołęka) – granica województwa – Łomża – Grajewo – Augustów z dostosowaniem do parametrów klasy GP, w tym: budowa obwodnic miejscowości. Docelowo podniesienie funkcji drogi na odcinku Łomża –Augustów do parametrów drogi ekspresowej klasy S,
 - d) Nr 65 na odcinku Białystok - Bobrowniki z dostosowaniem parametrów do klasy G i budową nowego przebiegu na trasie ul. Gen Wł. Andersa - ul. Baranowicka w Białymstoku,
 - e) Nr 66 w I etapie na odcinku Bielsk Podlaski - Kleszczele - Czeremcha - Połowce - granica państwa z dostosowaniem do parametrów klasy G,
 - f) Nr 16 na odcinku gr. województwa (warmińsko-mazurskie/podlaskie) – Augustów do parametrów klasy GP.
- 2) Budowa i przebudowa dróg wojewódzkich stosownie do największych istniejących i prognozowanych natężeń ruchu i znaczenia w obsłudze obszarów rozwoju społeczno – gospodarczego oraz najpilniejszych potrzeb w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa użytkowników ruchu drogowego, w powiązaniu z siecią układu dróg krajowych,
- 3) Budowa i przebudowa dróg powiatowych i gminnych znaczących dla funkcjonowania zagospodarowania województwa,

- 4) Rozbudowa i budowa nowych miejsc obsługi podróżnych (MOP) przy drogach krajowych i wojewódzkich, stosownie do potrzeb ruchu turystycznego i towarowego,
- 5) Rozbudowa i modernizacja systemu transportu publicznego, w tym w szczególności wymiana taboru autobusowego,
- 6) Wspieranie budowy i wykorzystania istniejących ciągów komunikacyjnych w celu tworzenia priorytetów dla komunikacji miejskiej, w tym budowa alternatywnej komunikacji zbiorowej w aglomeracji białostockiej z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury kolejowej z opcją jej rozbudowy,
- 7) Przebudowa i rozbudowa miejskich układów komunikacyjnych z priorytetem ulic o charakterze tranzytowym, w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich,
- 8) Tworzenie warunków na rzecz zastosowania transportu kombinowanego („*tiry na tory*”) na linii kolejowej „Rail Baltica” – Warszawa - Białystok – Trakiszki – Kowno – Ryga – Tallin i budowy centrów logistycznych,
- 9) Budowa systemu komunikacji lotniczej, a w szczególności:
 - a) lotniska regionalnego w rejonie Białegostoku,
 - b) rozbudowy i modernizacji lotniska Krywlany w Białymstoku,
 - c) rozbudowy i modernizacji lotniska sportowego w Suwałkach,
 - d) budowy lotniska sportowo – sanitarnego k/Czerwonego Boru w gminie Zambrów
- 10) Wspieranie przebudowy linii i urządzeń kolejowych z dostosowaniem ich parametrów do międzynarodowych i krajowych potrzeb przewozowych oraz regionalnych przewozów pasażerskich, a w szczególności:
 - a) linii E75 Warszawa – Białystok – Sokółka – Suwałki – Trakiszki – granica państwa, zwana „Rail Baltica” w I Europejskim Korytarzu Transportowym, z sukcesywnym dostosowywaniem parametrów dla linii magistralnej,
 - b) linii nr E 26 na odcinku Sokółka – Kuźnica Białostocka - granica państwa z sukcesywnym dostosowywaniem parametrów dla linii magistralnej,
 - c) linii Białystok – Bielsk Podlaski – Czeremcha,
 - d) linii Białystok – Mońki - Grajewo,
 - e) w Białymstoku i granicznego przejścia kolejowego w Kuźnicy Białostockiej,
 - f) utworzenie terminali transportu kombinowanego,
- 11) Budowa i przebudowa transportowych szlaków wodnych,
- 12) Rozwój bezpiecznej infrastruktury w celu ograniczenia wypadków drogowych,
- 13) Zapewnienie bezpieczeństwa w ruchu drogowym poprzez wykorzystanie elektronicznych urządzeń pomiarowych warunków ruchu, jego natężenia oraz zachowania się jego uczestników na wszystkich ciągach komunikacyjnych.

Działanie 2. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

- 1) Stworzenie Podlaskiej Regionalnej Sieci Informacyjnej jako społecznego dobra regionu,
- 2) Budowa i rozbudowa lokalnych i regionalnych szkieletowych sieci szerokopasmowych, w tym w szczególności rozbudowa sieci PIONIER w regionie (powołanie do życia sieci metropolitalnych w Łomży i Suwałkach),
- 3) Budowa i rozbudowa lokalnych i regionalnych systemów transmisji danych, zwłaszcza na terenach wiejskich i w małych miastach w szczególności z wykorzystaniem nowoczesnych technik bezprzewodowych,
- 4) Wdrożenie i wspieranie ogólnowojewódzkiej platformy cyfrowego urzędu i GIS z wykorzystaniem cyfrowego podpisu jako elementu „Wrót Podlasia”,
- 5) Budowa systemu publicznych punktów dostępu do Internetu,
- 6) Gromadzenie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego w postaci cyfrowej,
- 7) Stworzenie teleinformatycznego systemu monitoringu i likwidacji zagrożeń przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska,

- 8) Budowa internetowych centrów baz danych w obszarach działania: turystyka, środowisko, drogi, kolej, instytucje pożytku publicznego, instytucje użyteczności społecznej, baza turystyczna, stowarzyszenia i organizacje pozarządowe,
- 9) Rozwój e-health – rozwój telmedycyny w regionie poprzez wdrażanie nowych technologii w monitorowaniu i diagnozie na odległość,
- 10) Rozwój e-pracy — kreowanie nowych sposobów pracy z aktywnym wspieraniem pracy przez Internet,
- 11) Rozwój e-turystyki – udostępnienie informacji turystycznej przez internet,
- 12) Rozwój wirtualnych bibliotek – digitalizacja i udostępnienie zasobów bibliotek przez internet,
- 13) Stworzenie jednolitej platformy przetargów publicznych w regionie,
- 14) Rozwój nowych form nauczania e-learning – promocja nauczania na odległość
- 15) Rozwój usług z zakresu e-biznesu.

Działanie 3. Rozwój systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych

- 1) Rozwój systemu zaopatrzenia w wodę ukierunkowanego na objęcie scentralizowanymi systemami wszystkich mieszkańców jednostek osadniczych o zwartej przestrzeni zabudowie
- 2) Realizacja wymogów Dyrektywy Wodnej obligującej do:
 - a) eliminowania lub ograniczania substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego,
 - b) zwiększenia zasobów dyspozycyjnych poprzez budowę zbiorników małej retencji,
 - c) zwiększenia retencji dolinowej (wyznaczenie obszarów zalewowych i polderów)
- 3) Rozwój systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków, ukierunkowany w szczególności na eliminację zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych poprzez:
 - a) budowę oczyszczalni ścieków w miastach, wiejskich ośrodkach gminnych i wsiach nie posiadających takich urządzeń,
 - b) modernizację istniejących oczyszczalni pod kątem zwiększenia ich sprawności, zwłaszcza w redukcji związków biogenych,
 - c) rozwój systemów kanalizacji sanitarnej zwłaszcza w miejscowościach położonych na obszarach ochrony prawnej i obszarach rozwoju gospodarczego,
 - d) rozwój systemów kanalizacji deszczowej z urządzeniami podczyszczającymi, niezależnych od systemów kanalizacji sanitarnej,
 - e) realizację zadań „Krajowego Programu Oszczędzania Ścieków Komunalnych”, w szczególności doprowadzenia do wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w systemy kanalizacji i oczyszczania ścieków i wynikającej z tego potrzeby zagospodarowania powstających dodatkowych ilości odpadów ściekowych,
- 4) Rozwój nowoczesnych systemów gromadzenia, usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych w tym odpadów niebezpiecznych, ukierunkowanych na ochronę środowiska i optymalne gospodarcze wykorzystanie części odpadów poprzez:
 - a) tworzenie nowoczesnych systemów odzysku, recyklingu i unieszkodliwiania odpadów – budowa Zakładów Zagospodarowania Odpadów,
 - b) powszechną selektywną zbiórkę odpadów,
 - c) kompleksowe rozwiązywanie problemu bezpiecznego unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, w tym medycznych i budowlanych (azbest) oraz utylizacji odpadów pochodzenia zwierzęcego,
 - d) dostosowanie istniejących składowisk i zakładów Zagospodarowania Odpadów do obowiązujących wymogów i standardów,

- e) stałą systematyczną i powszechną edukację społeczeństwa o efektach ekologicznych i gospodarczych stosowania zbiórki selektywnej,
- 5) Rozwój systemów odprowadzania i oczyszczania wód opadowych i roztopowych, niezależnych od systemu kanalizacji sanitarnej,
- 6) Ochrona ujęcia wody pitnej dla miasta Białegostoku i okolic – rzeka Supraśl,
- 7) Rozwój indywidualnych systemów, przyzagrodowego oczyszczania ścieków w jednostkach osadniczych o rozproszonej przestrzennej zabudowie poprzez stosowanie:
 - a) nowoczesnych technologii przyzagrodowych oczyszczalni ścieków dostosowanych do warunków,
 - b) środowiska naturalnego lub innych rozwiązań zapewniających ochronę środowiska,
- 8) Kształtowanie środowiska, monitoring i ochrona walorów przyrodniczych regionu przed zagrożeniami,
- 9) Rozwój współpracy międzynarodowej w dziedzinie ratownictwa i ochrony transgranicznych walorów środowiska przyrodniczego.

Działanie 4. Rozwój systemów energetycznych.

- 1) Dostosowanie systemu elektroenergetycznego do potrzeb rozwoju województwa i standardów jakościowych poprzez:
 - a) zapewnienie dwustronnego zasilania GPZ 400/110 kV "NAREW" na napięciu 400 kV z sieci krajowej,
 - b) budowę RPZ-ów WN/SN wraz z liniami zasilającymi oraz modernizację istniejących urządzeń systemu WN,
 - c) przebudowę i rozbudowę sieci SN i NN na obszarze całego województwa.
- 2) Zwiększenie możliwości wymiany międzynarodowej nadwyżek energii elektrycznej i bezpieczeństwa systemu krajowego poprzez budowę powiązań na napięciu 400 kV z Litwą i Białorusią,
- 3) Tworzenie warunków do wykorzystania istniejących na obszarze województwa źródeł energii odnawialnej,
- 4) Tworzenie warunków do:
 - a) lepszego wykorzystania istniejących gazociągów magistralnych w/c w centralnej i południowej części województwa poprzez rozbudowę sieci gazowniczych rozdzielczych,
 - b) budowy gazociągów magistralnych i sieci rozdzielczej w północnej i zachodniej części województwa,
 - c) alternatywnego zasilania gazowego (Łomża, Grajewo, Augustów, Suwałki)
- 5) Wspieranie rozwoju systemów ciepłowniczych w dostosowaniu do potrzeb rozwoju zagospodarowania i standardów ochrony środowiska, w tym:
 - a) budowy nowych źródeł ciepła i modernizacji istniejących urządzeń technicznych, które ograniczą emisję zanieczyszczeń,
 - b) rozbudowy sieci przesyłowych i urządzeń ciepłowniczych w oparciu o najnowsze technologie i rozwiązania techniczne,
 - c) racjonalnego wykorzystania energii w tym m.in. przedsięwzięć termomodernizacyjnych,
 - d) wykorzystanie wód geotermalnych / energii geotermalnej.

Priorytet II.

Infrastruktura społeczna

Działanie 1. Rozwój lecznictwa i opieki socjalnej

- 1) Budowa Zintegrowanego Systemu Ratownictwa Medycznego poprzez modernizację istniejącej bazy techniczno – lokalowej w celu dostosowania do obowiązujących przepisów prawa oraz poprawy jakości świadczonych usług oraz w oparciu o centra powiadamiania ratunkowego,
- 2) Wspieranie tworzenia Zintegrowanych Centrów Powiadamiania Ratunkowego tworzących system ratownictwa medycznego i udzielania pomocy mieszkańcom, ochrony przed zagrożeniami, klęskami i terroryzmem,
- 3) Rozwój nowych form opieki zdrowotnej m.in. opieki długoterminowej, środowiskowej, opieki nad matką i dzieckiem, środowiska nauczania i wychowania, paliatywnej, domowej,
- 4) Przeprowadzenie procesu informatyzacji jednostek ochrony zdrowia w celu usprawnienia szybkiego przepływu informacji statystycznych, finansowych i innych,
- 5) Realizacja programu ochrony zdrowia psychicznego,
- 6) Rozwój profilaktyki i promocji zdrowia w oparciu o założenia Narodowego Programu Zdrowia,
- 7) Wsparcie rodziny,
- 8) Wspieranie rozwoju podstawowej opieki zdrowotnej w oparciu o instytucję lekarza rodzinnego,
- 9) Utrzymanie i rozwój instytucji i organizacji pozarządowych zajmujących się działalnością socjalną, doradczą, opieką społeczną oraz problemami uzależnień i patologii społecznych, a także przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu i przeciwdziałaniem przemocy,
- 10) Utworzenie Lotniczego Pogotowia Ratunkowego w Suwałkach,
- 11) Restrukturyzacja zakładów opieki zdrowotnej, mająca na celu poprawę sytuacji ekonomicznej, jakości i dostępności udzielanych świadczeń zdrowotnych, jak również racjonalizacja wykorzystania i modernizację istniejącej bazy techniczno –lokalowej,
- 12) Zwiększenie dostępu do specjalistycznych usług medycznych,
- 13) Rozwój usług wysokospecjalistycznych, w szczególności w Białymstoku, Suwałkach i Łomży,
- 14) Poprawa warunków i poziomu świadczonych usług, zgodnie z przewidzianymi prawem standardami,
- 15) Poprawa wyposażenia jednostek opieki zdrowotnej w sprzęt i aparaturę medyczną,
- 16) Modernizacja i rozbudowa istniejącej bazy lecznictwa zamkniętego i otwartego oraz tworzenie warunków do budowy nowych placówek zdrowotnych, w tym prywatnych,
- 17) Zabezpieczenie miejsc w placówkach całodobowej opieki oraz placówkach dziennego pobytu dla dzieci i młodzieży, osób bezdomnych, starszych, niepełnosprawnych, uzależnionych i niedostosowanych społecznie, które nie mogą otrzymać pomocy w warunkach domowych, czy też w naturalnym środowisku społecznym,
- 18) Wspieranie centrów lub klubów integracji społecznej.

Działanie 2. Rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego

- 1) Podwyższenie standardów bazy materialnej instytucji kultury oraz jej modernizacja i rozbudowa stosowna do potrzeb, tworzenie ośrodków i centrów kultury, multikin oraz instytucji służących rozwojowi kultur mniejszości narodowych,
- 2) Wspieranie realizacji Europejskiego Centrum Muzyki i Sztuki – Opery Podlaskiej w Białymstoku,

- 3) Tworzenie innych nowych instytucji kultury, szczególnie w siedzibach powiatów, z wykorzystaniem w pierwszej kolejności obiektów zabytkowych przydatnych do tej funkcji,
- 4) Wspieranie imprez kulturalnych o zasięgu krajowym i regionalnym oraz dbałość o powstanie nowych (w miarę potrzeb o zasięgu rozszerzonym poza granice kraju),
- 5) Inspirowanie i wspieranie rozwoju kultury ludowej i amatorskiej, w tym folkloru i rękodzieła ludowego, twórczości profesjonalnej oraz amatorskiego ruchu artystycznego z uwzględnieniem specyficznego w województwie podlaskim zróżnicowania etnicznego, narodowościowego i religijnego, a także ich promocji w kraju i za granicą,
- 6) Wspieranie rozwoju czytelnictwa m.in. poprzez rozszerzenie oferty usług opartych na nowych technologiach informacyjnych oraz ochrona książki,
- 7) Prowadzenie wielostronnej edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem edukacji regionalnej,
- 8) Ochrona i utrzymanie dobrego stanu technicznego i historycznych form obiektów zabytkowych, a w szczególności wykorzystanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji, zwłaszcza na potrzeby turystyki i działalności kulturalnej,
- 9) Zachowanie tożsamości krajobrazu kulturowego i utrzymanie ciągłości rozwoju przestrzennego historycznych zespołów osadniczych,
- 10) Identyfikacja i promocja produktów tradycyjnych województwa podlaskiego, z wykorzystaniem Listy Produktów Tradycyjnych,
- 11) Wspieranie społeczności lokalnych w zachowaniu tradycyjnej, wiejskiej zabudowy, zwłaszcza na terenach o dużym potencjale turystycznym,
- 12) Dbalność o tradycje narodowe i kulturowe.

Działanie 3. Rozwój sportu i rekreacji

- 1) Budowa obiektów sportowych o znaczeniu regionalnym i krajowym, takich jak wielofunkcyjne hale sportowo - widowiskowe, ośrodki szkoleniowo – sportowe, stadiony lekkoatletyczne,
- 2) Budowa, przebudowa i modernizacja ośrodków turystyczno - sportowych (baseny, stadiony, boiska i hale, sale sportowe, centra sportowo – rekreacyjne, itp.),
- 3) Budowa, przebudowa i modernizacja obiektów rekreacyjnych (parki, ścieżki zdrowia, plaże, kąpieliska, przystanie wodne, itp.),
- 4) Inicjowanie powstawania nowych klubów i stowarzyszeń sportowych oraz rozwój działalności,
- 5) Wspieranie zagospodarowania obszarów rekreacyjno-sportowych w miastach i strefach podmiejskich,
- 6) Wspomaganie rozwoju zintegrowanego systemu szlaków rowerowych w regionie, w tym budowy ścieżek rowerowych w obszarach miejskich,
- 7) Organizowanie imprez sportowo-rekreacyjnych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym,
- 8) Utrzymanie rezerw terenowych pod realizację nowych obiektów i urządzeń sportowych oraz ochrona ich przed przeznaczeniem na inne cele,
- 9) Promowanie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu masowego, szkolnego i wyczynowego.

Działanie 4. Rozwój szkolnictwa

- 1) Rozbudowa i modernizacja bazy materialnej szkół i placówek oświatowych, w szczególności wyższych uczelni, z wykorzystaniem środków ze źródeł zewnętrznych,
- 2) Zwiększenie roli szkolnictwa wyższego poprzez wzmacnianie potencjału naukowo-badawczego ośrodków akademickich dzięki tworzeniu proinnowacyjnych laboratoriów,

- 3) Ułatwienie kontynuacji nauki w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych poprzez system stypendiów,
- 4) Większy i łatwiejszy dostęp do stypendiów,
- 5) Rozwój kadr dydaktycznych oraz doposażenie w sprzęt i pomoce dydaktyczne, w szczególności w komputery,
- 6) Wspieranie rozwoju form kształcenia ustawicznego młodzieży i dorosłych, w szczególności z obszarów wiejskich,
- 7) Dostosowywanie kierunków kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych do procesów zachodzących w sferze społecznej i gospodarczej, w tym do potrzeb rynku pracy,
- 8) Rozwijanie aktywnej współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej w dziedzinie edukacji i sportu,
- 9) Wsparcie działań na rzecz edukacji ekologicznej,
- 10) Wsparcie działań na rzecz e-edukacji i edukacji na odległość,
- 11) Tworzenie warunków do realizacji obniżonego wieku szkolnego,
- 12) Tworzenie warunków do rozwoju sportu ze szczególnym uwzględnieniem naturalnych warunków środowiskowych,
- 13) Promowanie i rozwój nowych metod uczenia się/nauczania, z uwzględnieniem wykorzystania nowoczesnych technologii,
- 14) Opracowanie urozmaiconych ofert edukacyjnych, w tym w formach multimedialnych, odpowiadających na potrzeby uczniów/studentów/słuchaczy, przedstawicieli świata pracy, społeczności (lokalnej lub regionalnej) i całego społeczeństwa, rozszerzenie ofert programowej zajęć pozalekcyjnych,
- 15) Zapewnienie wysokiej jakości edukacji zawodowej i szkolenia zawodowego,
- 16) Wspieranie edukacji wykorzystującej najnowsze technologie,
- 17) Zapewnienie funduszy na modernizację i serwisowanie istniejącej bazy komputerowej oraz zapewnienie środków na tworzenie nowoczesnych pracowni komputerowych wraz z oprogramowaniem.

Działanie 5. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich oraz rozwój mieszkalnictwa

- 1) Porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowanie pustej przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
- 2) Renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym oraz ich adaptacja na cele społeczne, gospodarcze lub turystyczne,
- 3) Tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast,
- 4) Modernizacja i rozbudowa budynków i kubatury użyteczności publicznej wraz z przyległym otoczeniem w celu adaptacji ich do pełnienia funkcji edukacyjno-społecznych
- 5) Przebudowa, remont i wymiana infrastruktury wodno - kanalizacyjnej, elektrycznej, grzewczej i gazowej w rewitalizowanych obiektach,
- 6) Wyznaczanie, przygotowywanie i uzbrajanie terenów pod budownictwo mieszkaniowe,
- 7) Poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych rewitalizowanego terenu,
- 8) Remont i przebudowa obiektów pełniących funkcje zaplecza turystycznego i kulturalnego,
- 9) Remont i przebudowa w celu przystosowania kubatury budynków dla potrzeb tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości.

Priorytet III. Baza ekonomiczna

Działanie 1. Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich

- 1) Wsparcie gospodarstw towarowych w dostosowaniu do aktualnych norm produkcyjnych i ochrony środowiska oraz poprawy ich konkurencyjności,
- 2) Wsparcie gospodarstw w przechodzeniu na produkcję ekologiczną oraz w dostosowaniu do warunków wytwarzania i sprzedaży produktów tradycyjnych,
- 3) Wsparcie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych,
- 4) Wspieranie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego i eksportu. Dotyczyć to będzie w szczególności modernizacji i rozwoju baz przetwórstwa w sąsiedztwie rynków surowcowych (przede wszystkim mleczarstwo, przetwórstwo mięsa oraz owoców, zbóż, warzyw i ziemniaków) z priorytetem obszarów o ukształtowanym trwale zapleczu surowcowym oraz wysokim poziomie technologicznym i organizacyjnym przetwórstwa,
- 5) Tworzenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych do poprawy jakości i struktury rolniczej przestrzeni produkcyjnej poprzez:
 - a) scalanie, wymianę gruntów i ich rekultywację,
 - b) wspieranie pozyskiwania gruntów rolnych skarbu państwa przez sektor prywatny,
 - c) modernizację infrastruktury technicznej,
 - d) modernizację dróg rolniczych,
 - e) zwiększenie retencji wody na obszarze województwa,
 - f) rozwój szkolnictwa i opieki zdrowotnej na wsi,
 - g) ochronę przed degradacją sanitarną.
- 6) Stymulowanie rozwoju otoczenia rolnictwa i wzrostu zatrudnienia pozarolniczego na wsi w zakresie:
 - a) organizacji zbytu i zaopatrzenia produkcji rolniczej (np. giełdy rolno-towarowe, hurtowe, grupy producenckie),
 - b) obsługi finansowej, weterynaryjnej oraz oświaty i doradztwa rolniczego,
 - c) usług oraz obsługi turystyki, w tym: turystyki wiejskiej i budownictwa letniskowego,
 - d) tworzenie sieci sprzedaży produktów tradycyjnych, z uwzględnieniem wykorzystania w tym celu internetu,
 - e) pomoc w organizowaniu się stowarzyszeń i innych związków w branżowych,
 - f) wykorzystanie energii odnawialnej jako metody pozyskiwania dodatkowych dochodów,
- 7) Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do poprawy warunków cywilizacyjnych życia i pracy ludności rolniczej,
- 8) Wspieranie rozwoju i tworzenia przedsiębiorczości szczególnie poza tradycyjnymi sektorami działalności na obszarach wiejskich,
- 9) Tworzenie warunków do rozwoju hodowli bydła mięsnego poprzez:
 - a) informowanie producentów o możliwościach przestawienie się z produkcji mleka na produkcję żywca wołowego,
 - b) wspieranie „Porozumienia na rzecz rozwoju chowu bydła mięsnego” oraz innych, podobnych inicjatyw na poziomie województwa i kraju,
 - c) wspieranie tworzenia regionalnych i ogólnopolskich systemów certyfikacji żywności wysokiej jakości,
 - d) wspieranie inicjatyw przyczyniających się do wzrostu pogłowia bydła mięsnego,
- 10) Wspieranie rozwoju przedsięwzięć międzysektorowych typu LEADER na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich,

- 11) Wspieranie promocji obszarów wiejskich jako motoru rozwoju regionalnego pod kątem turystycznym i inwestycyjnym,
- 12) Wspieranie postępu biologicznego poprzez prowadzenie doświadczeń wynikających z potrzeb regionu,
- 13) Wspieranie produkcji i przetwórstwa komponentów roślinnych do biopaliw.

Działanie 2. Rozwój turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego

- 1) Działania wspierające kompleksowe zagospodarowanie turystyczne terenów o najwyższych w województwie walorach przyrodniczych i kulturowych, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- 2) Tworzenie warunków lokalizacyjnych oraz preferencji finansowych, organizacyjnych i prawnych sprzyjających pozyskiwaniu inwestorów do modernizacji i realizacji bazy turystycznej,
- 3) Wspieranie rozwoju turystyki przyjazdowej, w tym turystyki wiejskiej, ekoturystyki i turystyki kwalifikowanej,
- 4) Dalszy rozwój regionalnego systemu informacji i promocji turystycznej oraz jego włączenie w system krajowy i międzynarodowy,
- 5) Wspomaganie wzrostu atrakcyjności i rozwoju bazy materialnej najatrakcyjniejszych obszarów i obiektów turystycznych województwa w tym uzdrowisk,
- 6) Tworzenie warunków do uzyskania wysokiej marki produktów turystycznych poprzez wspieranie zintegrowanych systemów rozwiązań w zakresie tworzenia i promocji markowych produktów turystycznych oraz tworzenie tożsamości turystycznej województwa wraz z systemem identyfikacji marek regionalnych,
- 7) Opracowanie długofalowego programu rozwoju różnych form turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego w województwie podlaskim, w tym także przygotowania kadr do ich obsługi,
- 8) Wspieranie rozwoju zintegrowanego systemu tras rowerowych, konnych, kajakowych, pieszych oraz tworzenie punktów widokowych,
- 9) Tworzenie oraz wspieranie inicjatyw podnoszących poziom bezpieczeństwa w rejonach atrakcyjnych turystycznie.

Działanie 3. Wsparcie przedsiębiorczości

- 1) Rozwój działań inwestycyjnych na terenie województwa podlaskiego z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju,
- 2) Restrukturyzacja majątku produkcyjno-usługowego skarbu państwa i komunalnego, w szczególności zagrożonego degradacją i nieefektywnie użytkowanego, z uwzględnieniem interesów społeczno-gospodarczych województwa,
- 3) Zagospodarowanie majątku przemysłowego i powojskowego poprzez modernizację zaplecza infrastrukturalnego z przeznaczeniem na nowoczesną działalność gospodarczą,
- 4) Wspieranie przedsięwzięć mających na celu uzbrajanie przemysłowych terenów inwestycyjnych,
- 5) Tworzenie korzystnych i konkurencyjnych warunków infrastrukturalnych, finansowych i organizacyjnych sprzyjających w szczególności:
 - a) pozyskiwaniu krajowych i zagranicznych inwestorów przedsięwzięć produkcyjno-usługowych o wysokim poziomie technologii i organizacji produkcji, zwłaszcza wymagających dobrej jakości sanitarnej środowiska, zaplecza naukowo-badawczego i wykwalifikowanych kadr,
 - b) powstawaniu ośrodków generowania innowacji technicznych, technologicznych i organizacyjnych – „parków przemysłowych” i „nisz innowacyjnych” na

- wyodrębnionych, przygotowanych infrastrukturalnie obszarach, zwłaszcza w aglomeracji białostockiej, jak też w Suwałkach i Łomży,
- c) rozwojowi otoczenia gospodarki i biznesu w zakresie obsługi finansowej, prawnej, projektowej, logistycznej, marketingowej itp.,
 - 6) Wspieranie istniejących parków przemysłowych na terenie regionu,
 - 7) Wspieranie rozwoju wymiany handlowej i kooperacji produkcyjnej z zagranicą zwłaszcza z krajami Unii Europejskiej oraz Białorusią, Ukrainą, Rosją i krajami nadbałtyckimi,
 - 8) Tworzenie warunków do modernizacji i budowy zakładów przetwórczych, powiązanych z lokalną bazą surowcową, przy wsparciu środków zewnętrznych. Dotyczyć to będzie w szczególności przemysłów o utrwalonych tradycjach produkcyjnych i eksportowych oraz stabilnej bazie surowcowej, takich jak: mleczarski, mięsny, cukrowniczy, przetwórstwa ziemniaczanego, piwowarski, owocowo-warzywny, tytoniowy, spirytusowy, młynarski, cukierniczy, drzewny, meblarski, materiałów budowlanych, przemysł lekki itp.,
 - 9) Rozwój systemu doradztwa dla podmiotów gospodarczych w zakresie pozyskania funduszy na rozwój oraz wejścia na rynek wspólnotowy,
 - 10) Wspomaganie małych i średnich przedsiębiorstw poprzez: tworzenie nowych i wspieranie istniejących funduszy pożyczkowych, poręczeń, dotacji, venture-capital, inkubatorów przedsiębiorczości itp.,
 - 11) Wsparcie tworzenia i rozwoju inkubatorów przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych oraz na uczelniach wyższych. Wzmocnienie i promocja potencjału sektora akademickiego i badawczo-naukowego dla rozwoju przedsiębiorczości,
 - 12) Wspieranie procesów integracyjnych podmiotów gospodarczych dla sprostania konkurencji krajowej i zagranicznej,
 - 13) Inspirowanie działań na rzecz podnoszenia jakości produkcji oraz rozwoju marketingu krajowego i zagranicznego, w tym poprzez centra targowo-wystawiennicze Rozwój zaplecza naukowo-badawczego i zacieśnienie współpracy między uczelniami i jednostkami naukowo-badawczymi a podmiotami gospodarczymi w celu kreowania postępu technologicznego i organizacyjnego, poprzez tworzenie parków technologicznych i przemysłowych,
 - 14) Stworzenie systemu monitoringu gospodarczego, w zakresie ofert i potrzeb administracji samorządowej oraz podmiotów gospodarczych,
 - 15) Wspieranie rozwoju przedsiębiorstw i instytucji otoczenia biznesu oraz realizacji inicjatyw na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego,
 - 16) Tworzenie warunków do wspierania procesów restrukturyzacji przemysłu w regionie,
 - 17) Zapewnienie ochrony środowiska w działaniach inwestycyjnych, tak, aby rozwój technologiczny nie wpływał negatywnie na walory ekologiczne i związany z tym potencjał turystyczny województwa podlaskiego.

Działanie 4. Rozwój innowacyjności gospodarki regionu

- 1) Rozwój zaplecza naukowo-badawczego i zacieśnienie współpracy między uczelniami i jednostkami naukowo-badawczymi a podmiotami gospodarczymi dla kreowania postępu technologicznego i organizacyjnego,
- 2) Wspieranie inicjatyw tworzenia parków przemysłowych na celowo wyodrębnionych obszarach, z wykorzystaniem infrastruktury i majątku po restrukturyzowanych lub likwidowanych przedsiębiorstwach,
- 3) Pomoc w przygotowywaniu infrastruktury niezbędnej dla funkcjonowania przedsiębiorstw zaawansowanych technologicznie i tworzenia parków naukowo-technologicznych i inkubatorów technologicznych, w tym inkubatorów przedsiębiorczości,

- 4) Wspieranie tworzenia korzystnych i konkurencyjnych warunków infrastrukturalnych, finansowych i organizacyjnych sprzyjających m. in. pozyskiwaniu krajowych i zagranicznych inwestorów przedsięwzięć produkcyjno-usługowych o wysokim poziomie technologii i organizacji produkcji,
- 5) Wspieranie rozwoju otoczenia gospodarki i biznesu w zakresie obsługi finansowej, w tym funduszy wysokiego ryzyka na wspieranie powstawania nowych firm innowacyjnych, oraz w zakresie obsługi prawnej, projektowej, logistycznej, marketingowej itp.,
- 6) Wspieranie przedsiębiorstw zobligowanych do dostosowania swojej infrastruktury do wymogów ochrony środowiska, z wykorzystaniem zaawansowanej technologii,
- 7) Przeprowadzanie analiz i badań potrzebnych w realizacji RSI, w tym badań, analiz (np. finansowych, technicznych) i innych działań służących przygotowaniu projektów wynikających z RSI wspierających budowanie regionalnego systemu innowacji,
- 8) Tworzenie i rozwój sieci współpracy w zakresie innowacji, pomiędzy sektorem badawczo-rozwojowym, przedsiębiorstwami i innymi podmiotami, służącej transferowi know-how i technologii, w tym poprzez organizowanie spotkań, seminariów, warsztatów, kampanii promocyjnych, cykli szkoleniowo-edukacyjnych, targów wiedzy,
- 9) Wspieranie działań instytucjonalnych mających na celu wdrażanie RSI,
- 10) Wspieranie powstałych parków naukowo-technologicznych,
- 11) Monitorowanie możliwości wykorzystania rud występujących na Suwalszczyźnie w gospodarce.

Działanie 5. Tworzenie spójnego i efektywnego systemu promocji

- 1) Wykreowanie znaku i hasła promocyjnego województwa,
- 2) Promocja oferty turystycznej regionu, w tym walorów przyrodniczych, kulturowego dziedzictwa oraz lokalnych produktów tradycyjnych,
- 3) Promocja atrakcyjności inwestycyjnej województwa podlaskiego:
 - a) Uruchomienie systemu przepływu informacji nt. ofert inwestycyjnych samorządów terytorialnych,
 - b) Opracowanie bazy informacyjnej poddostawców dla potencjalnych inwestorów zewnętrznych,
 - c) Opracowanie priorytetowych elementów promocji inwestycyjnej,
- 4) Efektywne wykorzystanie odrębności kulturowych regionu w zakresie jego promocji i rozwoju,
- 5) Kreowanie pozytywnego wizerunku województwa podlaskiego w kraju i za granicą,
- 6) Wzmocnienie i promocja potencjału sektora akademickiego i badawczo-naukowego dla rozwoju przedsiębiorczości,
- 7) Promocja innowacyjnych rozwiązań w zakresie problemów społecznych występujących w województwie.

Działanie 6. Rozwój kadr gospodarki regionu, w tym kształcenia ustawicznego

- 1) Kształcenie w celu uzyskania umiejętności poszukiwanych przez pracodawców,
- 2) Kształcenie osób zagrożonych bezrobociem (w szczególności na terenach wiejskich) w celu przygotowania ich do tworzenia i rozwijania własnej małej przedsiębiorczości,
- 3) Wsparcie i ułatwienie warunków do samozatrudnienia,
- 4) Podnoszenie kwalifikacji pracowników podlaskich firm,
- 5) Wspieranie systemu ustawicznego kształcenia społeczeństwa celem przygotowania do wymogów europejskiego rynku pracy,
- 6) Pobudzenie mobilności zawodowej mieszkańców regionu,
- 7) Zapewnienie powszechnej dostępności do usług doradztwa zawodowego dla osób korzystających z procesu przekwalifikowań,

- 8) Rozwój systemu szkoleń ustawicznych w szczególności z wykorzystaniem nowoczesnych metod kształcenia na odległość.

Działanie 7. Rozwój funkcji metropolitalnych Białegostoku

- 1) Opracowanie koncepcji i kierunków rozwoju Białegostoku i okolic jako metropolii,
- 2) Uporządkowanie i ukierunkowanie rozwoju urbanistycznego Białegostoku, z uwzględnieniem aspektów ekonomicznych, materialno-technicznych, społecznych do funkcji metropolitalnych,
- 3) Przewycięzenie syndromu peryferyjności – zapóźnienia gospodarczego i cywilizacyjnego,
- 4) Budowa, przebudowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury systemu transportu publicznego i komunikacyjnego - drogowego, kolejowego i lotniczego,
- 5) Stworzenie nowych sieci systemów transportu wraz z infrastrukturą towarzyszącą,
- 6) Tworzenie społecznych, ekonomicznych i organizacyjnych warunków prawidłowego i efektywnego funkcjonowania Białegostoku,
- 7) Działania ukierunkowane na wzmocnienie funkcji metropolitalnych poprzez kompleksową rewitalizację obszarów miejskich obejmującą aspekty urbanistyczne, przestrzenne, środowiskowe, społeczne, gospodarcze i kulturowe, wspomagające rozwój przedsięwzięć mieszkaniowych, w tym budownictwa socjalnego w ramach programu rewitalizacji obszaru metropolitalnego.

Tabela: Obszary wzajemnych relacji celów strategicznych, priorytetów i działań.

Priorytet	Cel Działanie	1. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa	2. Rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy	3. Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym	4. Ochrona środowiska naturalnego	5. Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego	6. Wykorzystanie przygranicznego i transgranicznego położenia województwa	7. Rozwój rolnictwa i tworzenie warunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi.
I. Infrastruktura techniczna	1. Rozwój systemu transportowego województwa							
	2. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego							
	3. Rozwój systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych							
	4. Rozwój systemów energetycznych.							
II. Infrastruktura społeczna	1. Rozwój lecznictwa i opieki socjalnej							
	2. Rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego							
	3. Rozwój sportu i rekreacji							
	4. Rozwój szkolnictwa							
	5. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich oraz rozwój mieszkalnictwa							
III. Baza ekonomiczna	1. Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich							
	2. Rozwój turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego							
	3. Wsparcie przedsiębiorczości							
	4. Rozwój innowacyjności gospodarki regionu							
	5. Tworzenie spójnego i efektywnego systemu promocji							
	6. Rozwój kadr gospodarki regionu w tym kształcenia ustawicznego							
	7. Rozwój funkcji metropolitalnych Białegostoku							

VIII. Wiodące klastry przemysłu województwa podlaskiego

Występowanie klastrów⁴ definiuje się w oparciu o cztery czynniki: koncentrację przestrzenną, jednoczesną konkurencję i kooperację oraz wspólną trajektorię rozwoju⁵. Wychodząc z założenia, iż podejście klastrowe może przyczynić się do rozwoju województwa w oparciu o najsilniejsze i najaktywniejsze dziedziny gospodarki regionu, strumień finansowy powinien być ukierunkowany m.in. na wiodące branże przemysłowe, które mogłyby tworzyć potencjalne klastry.

Polityka klastrów znajduje swoje odniesienie w dokumentach programowych – NPR i NSRR, które mówią o konieczności ustanowienia instrumentów umożliwiających wspieranie powstawania i rozwoju specjalistycznych klastrów badawczo-technologicznych i struktury współpracy sieciowej między sektorem prywatnym, publicznym oraz sferą badawczo-naukową. W szczególności mowa jest o wspieraniu procesów innowacyjnych i badawczych, jako aspektów rozwoju przedsiębiorczości⁶.

Pierwszą próbą ukierunkowania strumienia inwestycji zewnętrznych jest wybór istniejących bądź potencjalnych klastrów. Rozwój gospodarczy województwa podlaskiego opiera się w znacznej mierze na trzech wiodących klastrach przemysłu: spożywczym (głównie mleczarskim), drzewnym (w tym meblarskim) i maszynowym. Wynika to ze specyfiki naszego regionu – charakter rolniczy ze znacznymi zasobami lasów.

Pewna uwagę należy także poświęcić znaczeniu turystyki w regionie. Nie stanowi ona dominującej gałęzi gospodarki, a i udział w budowaniu naszego PKB nie jest zbyt znaczący. Traktujemy jednak ją jako niewykorzystywany potencjał regionu, który przy odpowiednim wsparciu korzystnie może wpłynąć na rozwój gospodarczy województwa. Stąd także sektor turystyczny włączony został do klastrowych obszarów wsparcia.

Celowe zatem będą działania sprzyjające dalszemu dynamicznemu rozwojowi wymienionych sektorów. Inwestycje z tych dziedzin należy traktować priorytetowo poprzez np. dodatkową punktację przy ocenie projektów dofinansowywanych w ramach rozwoju regionalnego województwa.

Przemysł spożywczy

W sektorze spożywczym województwa podlaskiego, najbardziej rozwinięty jest przemysł mleczarski – bardzo mocno związany z rolnictwem i hodowlą zwierząt - zdominowany przez duże firmy z wysokim poziomem technologii. Pomiędzy tymi firmami (głównie z polskim kapitałem) i rolnikami istnieje dobra współpraca, ale duże firmy nie mają dobrych związków z mniejszymi.

W regionie istnieje ponad 700 jednostek zajmujących się przetwórstwem rolno-spożywczym i niemal wszystkie należą do sektora prywatnego. Wytwarzają produkty mięsne, drobiowe, owocowo-warzywne, zbożowe oraz alkohol i piwo.

⁴ Klasyczna definicja wg M. Portera – klaster to „geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (np.: uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i jednostek branżowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących”. Więcej o klastrach m.in. na stronie – www.klastry.pl.

⁵ *Polityka wspierania klastrów. Najlepsze praktyki – Rekomendacje dla Polski*, Niebieskie Księgi 2004 - Rekomendacje Nr 11, Polskie Forum Strategii Lizbońskiej – IbnGR, s. 7.

⁶ Por. NSRR - Priorytet 1.1 Instytucje wspomagające konkurencyjność i atrakcyjność inwestycyjną województw (Cel 1 Większa konkurencyjność regionów); NPR – Priorytet: Przedsiębiorczość i innowacyjność (kierunek 1: Tworzenie przyjaznego otoczenia działania przedsiębiorstw).

Podlaskie mleczarnie słyną w całym kraju jako największe i najnowocześniejsze wytwórnie produktów mlecznych. Spółdzielnie mleczarskie z Grajewa, Kolna, Piątnicy, Suwałk i Zambrowa znajdują się w pierwszej dziesiątce krajowego rankingu jednostek tej branży, zaś SM "Mlekwita" w Wysokiem Mazowieckiem zajmuje miejsce pierwsze. Dobre wyniki osiągają również mleczarnie w Siemiatyczach (największy w kraju eksporter serów twardych), Suwałkach, Bielsku Podlaskim i w Augustowie.

Regionalne przedsiębiorstwa wykorzystują do produkcji nowoczesne oprzyrządowanie i najwyższej klasy technologie wytwórcze. Ich oferta asortymentowa jest niezwykle bogata i gwarantuje najwyższą jakość walorów smakowych. Wiele z przedsiębiorstw posiada certyfikaty jakości ISO.

Przemysł drzewny i meblarski

Konkurencyjność przemysłu drzewnego w istotny sposób powiązana jest z nowoczesnością wyrobów, będących pochodną poziomu wyposażenia technicznego zakładów i stosowanych innowacyjnych technologii produkcji.

Funkcjonujące w województwie przedsiębiorstwa przemysłu drzewnego są w stanie nasycić nie tylko rynek lokalny. Produkuje się tutaj m.in. parkiety, meble, stolarkę okienną i drzwiową, elementy konstrukcji domów oraz sklejkę, która trafia również do Europy.

Przemysł drzewny w znacznej mierze oparty jest na rodzimych surowcach rozległych obszarów leśnych województwa.

Przemysł maszynowy

Oferta podlaskiego przemysłu maszynowego jest niezwykle bogata. Wytwarzany asortyment w pełni zaspokaja potrzeby lokalne, a jego nadwyżki eksportowane są do innych krajów.

Turystyka

Województwo podlaskie posiada bardzo duży potencjał naturalny do rozwoju turystyki. Niewystarczająca jest jednak baza turystyczna i dostępność komunikacyjna regionu. Działanie należy ukierunkować na przedłużenie sezonu turystycznego – co bezpośrednio wiąże się z rozwojem infrastruktury turystycznej. Drugim niezbędnym czynnikiem jest odpowiednie przygotowanie kadry w tym zakresie.

IX. Płaszczyzny współpracy międzywojewódzkiej

Jednym z istotnych wymiarów wzmocnienia potencjału rozwojowego regionu jest współpraca międzyregionalna w wymiarze krajowym.

Podlaskie graniczy z trzema województwami: warmińsko-mazurskim, mazowieckim oraz lubelskim. Z uwagi na przyjęte przez każde z województw priorytety rozwoju różnie mogą być zdefiniowane obszary wzajemnej współpracy.

Osiągnięcie zamierzonych celów rozwoju województwa podlaskiego wymaga programowania rozwoju w oparciu o efektywnie wykorzystywany i promowany potencjał endogeniczny województwa. Pozostaje to w zgodzie z zasadą konkurencyjności regionów i wykorzystywania wewnątrzregionalnych czynników rozwoju. Z drugiej strony polityka osiągania wspólnych celów w ramach polityki regionalnej państwa, realizacja zbieżnych interesów o charakterze ponadregionalnym oraz skuteczna konkurencja o wsparcie zewnętrzne na ich realizację, wymaga współdziałania z regionami, które podobnie definiują swoje dążenia i cele.

Województwo podlaskie powinno wraz z innymi województwami podejmować działania w kierunku realizacji wspólnych celów i poszukiwań ogólnych rozwiązań systemowych w określonych obszarach problemowych. Współdziałanie międzyregionalne powinno obejmować w szczególności sfery istotne z uwagi na strategiczne wizje rozwoju województwa.

Województwo podlaskie, od 2002 r., jest członkiem-założycielem Stowarzyszenia **Związek Województw RP**. Cele stowarzyszenia obejmują wspieranie idei samorządu terytorialnego, obronę wspólnych interesów województw oraz dążenie do ich społeczno-gospodarczego rozwoju. Związek Województw RP reprezentuje interesy województwa na forum ogólnokrajowym i międzynarodowym, mając upoważnienie m. in. do aktywnego udziału w polityce decentralizacji uprawnień na rzecz samorządów, inicjowania i opiniowania aktów prawnych czy nawiązywania kontaktów zagranicznych na poziomie regionów.

Jednym z najistotniejszych obszarów współpracy międzywojewódzkiej mającej **strategiczne znaczenie** z punktu widzenia regionu jest Porozumienie **Zielone Płuca Polski**. Województwo podlaskie jest wiodącym członkiem-sygnatariuszem porozumienia.

W 2004 r. Marszałkowie Województw: kujawsko-pomorskiego, podlaskiego, pomorskiego, mazowieckiego i warmińsko-mazurskiego reaktywowali działania władz samorządowych nad rozwojem obszaru Zielonych Płuc Polski. Instytucjonalnymi sygnatariuszami Porozumienia zawartego ponownie w 2004 r., które otwarte jest na nowe podmioty gotowe wspierać zrównoważony rozwój Zielonych Płuc Polski, są także: Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, która od lat uczestniczy w pracach Porozumienia oraz – od 2005 r. – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundacja EKOFUNDUSZ, Bank Ochrony Środowiska, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu.

Oprócz rozwoju ekologicznego, przyrodniczego i kulturowego, celem Porozumienia jest również wzrost gospodarczy północno-wschodniego obszaru Polski z uwzględnieniem aspiracji i potrzeb mieszkańców tych terenów, zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju.

Programowym rozwinięciem koncepcji Zielonych Płuc Polski są działania w ramach projektu **Zielone Płuca Europy**. Obejmują one obszary położone w środkowej i środkowo-wschodniej części zlewni Morza Bałtyckiego tj. obszary pojezierne położone w zlewni rzek:

Wisły, Niemna, Pregoty, Dźwiny (Polska, Litwa, Łotwa, Estonia, Rosja-Obwód Kaliningradzki oraz Białoruś i Ukraina). Wraz z Pomorzem Zachodnim (Polska) oraz Pojezierzem Meklemburskim i Holsztyńskim (Niemcy) stanowi obszar o łącznej powierzchni ok. 900 tys. km². Celem transgranicznego programu ma być w szczególności stworzenie układu makroregionalnego, w którym rozwój ekonomiczny będzie się harmonijnie łączył z zasadami utrzymania równowagi ekologicznej. Wartość i znaczenie projektu podkreśla fakt, iż duża część Zielonych Płuc Europy stanowi wewnętrzną część Unii Europejskiej, która jest szczególnie zainteresowana wspieraniem zrównoważonego rozwoju obszarów o walorach przyrodniczych.

Województwo podlaskie może stać się aktywnym podmiotem propagującym idee Zielonych Płuc Europy.

Z uwagi na fakt, iż **ochrona środowiska** stanowi istotną sferę z punktu widzenia regionu, poza kooperacją w obszarze funkcjonalnym Zielonych Płuc Polski, województwo podlaskie pogłębia doświadczenia współpracując w tym zakresie także z innymi województwami.

Przykładem może być realizowany **wspólnie z województwem dolnośląskim** projekt pt. „*Wsparcie przygotowań województw Dolnośląskiego i Podlaskiego do wykorzystania środków Unii Europejskiej na przedsięwzięcia związane z ochroną środowiska i zrównoważonym rozwojem poprzez przekazywanie doświadczeń saksońskich*”. Projekt rozpoczął się w październiku 2003 r. i trwać będzie do października 2005 r. Celem przedsięwzięcia jest właściwe przygotowanie uczestników projektu, czyli przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej oraz ekologicznych organizacji pozarządowych z województwa podlaskiego i dolnośląskiego, do korzystania ze środków funduszy pomocowych wspierających przedsięwzięcia w zakresie ochrony środowiska.

Ważną sferą współpracy województwa podlaskiego z **sąsiednimi regionami** winny być także działania na rzecz ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego w zakresie:

- obszarów zlewni rzek: Narew, Biebrza i Bug – województwa: *mazowieckie i warmińsko-mazurskie*,
- utrzymywania w należyтым stanie wieloprzestrzennego ekologicznego systemu obszarów chronionych, w szczególności: Doliny Bugu i Nurca, Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi, Jezior Rajgrodzkich i Pojezierza Rajgrodzkiego, Doliny Błędzianki i Doliny Rospudy – województwa: *lubelskie, mazowieckie i warmińsko-mazurskie*.

W zakresie podobnie definiowanych problemów i podobnych celów ich rozwiązywania, w szczególności w dziedzinie infrastruktury, **strategicznym obszarem współpracy** województwa podlaskiego z innymi regionami jest obszar tzw. **Ściany Wschodniej**. Jednym z instytucjonalnych wyrazów tej kooperacji pozostaje *Komisja ds. Ściany Wschodniej*. Komisja powołana została 15 marca 2004 r. w Białymstoku. Sygnatariuszami porozumienia, których obszary w całości bądź części przynależą funkcjonalnie do pojęcia Ściany Wschodniej, jest 5 województw tj. podlaskie, lubelskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie i mazowieckie.

Porozumienie stało się podstawą do powołania przez Zgromadzenie Ogólne Związku Województw RP w drodze uchwały 23 marca 2004 r. Komisji ds. Ściany Wschodniej.

Intencją podpisania porozumienia i powołania Komisji jest dążenie do szybszego rozwoju społeczno-gospodarczego regionów-sygnatariuszy i skuteczne niwelowanie różnic względem pozostałej części kraju. Znaczenie porozumienia podkreśla fakt, iż Komisja ds. Ściany Wschodniej jest jedyną w ramach Związku Województw RP komisją, ukształtowaną terytorialnie. Tzw. Ściana Wschodnia potraktowana została zatem jako istotny ze względu na położenie geograficzne obszar problemowy.

Wiele działań strategicznych z punktu widzenia naszego regionu pozostaje w **gestii administracji rządowej**, jak choćby kwestia powstania nowych przejść granicznych czy modernizacji dróg o znaczeniu ponadlokalnym. Władze samorządowe sąsiadujących ze sobą województw powinny ściśle współpracować w tym zakresie, by tworząc skuteczny lobbing ponadregionalny kierować uwagę władz centralnych na wspieranie działań samorządowych na obszarach wymagających szczególnego wsparcia.

Z punktu widzenia województwa podlaskiego obszarami współpracy wymagającymi pomocy państwa są inwestycje zwiększające dostępność zewnętrzną województw oraz wzajemne powiązania komunikacyjne, a w szczególności:

- droga krajowa Nr 8 (Warszawa – Białystok – Augustów – Suwałki – Budzisko – granica państwa) – *województwo mazowieckie*,
- droga krajowa Nr 19 (granica państwa – Kuźnica – Białystok – Bielsk Podlaski – Siemiatycze – Lublin – Rzeszów) – *województwa: lubelskie i podkarpackie*,
- droga kolejowa E 75 (tzw. Rail Baltica),
- sieć lotnisk regionalnych po wschodniej stronie Wisły – *województwa: warmińsko-mazurskie, lubelskie i podkarpackie*.

Województwo podlaskie z racji większego potencjału rozwoju obszaru metropolitalnego Białegostoku oraz byłych miast wojewódzkich – Łomży i Suwałk, szczególną uwagę powinno także skierować na **obszary przygraniczne województwa**, i to zarówno w zakresie sąsiedztwa z innymi województwami, jak też z Białorusią i Litwą. Przeciwdziałanie marginalizacji niektórych części województwa poprzez inicjowanie i zacieśnianie współpracy ponadlokalnej i międzyregionalnej pozostaje w strategicznym interesie całego regionu.

Zróżnicowanie etniczne, specyfika wielokulturowości i wielonarodowości województwa podlaskiego oraz liczne zabytki kultury i architektury predestynują region do promocji jego walorów turystyczno-kulturalnych oraz ścisłej współpracy z innymi regionami w obszarze **turystyki i kultury**. W szczególności, województwo powinno wspierać wszelkie inicjatywy mające na celu wymianę doświadczeń oraz realizację wspólnych projektów międzyregionalnych poświęconych bogactwu wypoczynkowemu i rekreacyjnemu oraz cechom pogranicza kulturowego, a także upowszechnianiu i promocji kultury.

Szczególną uwagę województwo podlaskie winno także skupić na współpracy i wymianie doświadczeń między regionami w **dziedzinie rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego**, w szczególności na działaniach związanych z odnową wsi (zwłaszcza *województwa pomorskie i opolskie*), wystawach zwierząt hodowlanych i promocji hodowców województwa podlaskiego, kooperacji w zakresie rolnictwa zrównoważonego, technologii sprzyjających środowisku czy współpracy przy organizacji forów branżowych. Duże znaczenie we współpracy międzywojewódzkiej ma wspólne działanie zmierzające do zmiany ustawodawstwa krajowego w zakresie wspierania rozwoju hodowli żywca wołowego, jako alternatywy dla gospodarstw niskotowarowych w przedstawianiu małych stad bydła z profilu mlecznego. W związku z powyższym planowane jest kontynuowanie prac związanych z realizacją założeń „Porozumienia na rzecz rozwoju chowu bydła mięsnego” zawartego z Polskim Zrzeszeniem Producentów Bydła Mięsnego.

Celem województwa podlaskiego powinno stać się także rozszerzanie współpracy na rzecz stworzenia i wsparcia silnego, ogólnopolskiego lobby, działającego dla promocji **produktów regionalnych** oraz wykorzystywanie m. in. nowych technologii w zakresie ich dystrybucji i promocji.

Przedsiębiorczość wymaga skoordynowanego podejścia, z uwagi na jej horyzontalny charakter. Wśród władz publicznych, koordynacja może prowadzić do współpracy pomiędzy władzami regionalnymi i lokalnymi, do identyfikacji priorytetów. Pozytywne nastawienie wobec przedsiębiorczości jest szczególnie ważne wśród tych jednostek oraz osób, od których zależy los dzisiejszych i przyszłych przedsiębiorców, czyli szkół, uczelni wyższych, inwestorów, regionów, organizacji biznesowych, doradców oraz mediów.

X. Płaszczyzny współpracy transgranicznej i międzynarodowej współpracy regionalnej

Atrakcyjność województwa podlaskiego i kolejne impulsy rozwoju mogą zyskać nowy wymiar poprzez rozwijanie współpracy z zagranicą w wymiarze międzyregionalnym, w tym transgranicznym (z uwagi na sąsiedztwo regionów krajów ościennych). Województwo podlaskie graniczy z Rejonem Marijampolskim, Alituskim i Tauroskim (Litwa) oraz Obwodem Grodzieńskim (Białoruś), choć współpraca o charakterze transgranicznym obejmuje także Obwód Kaliningradzki (Rosja).

W odniesieniu do współpracy zagranicznej województwa podlaskiego, w grudniu 1999 r. Sejmik Województwa Podlaskiego przyjął uchwałę o Priorytetach Współpracy z Zagranicą. Dokument określa cele i kierunki współpracy zagranicznej oraz zobowiązuje województwo do udziału w pracach instytucji oraz stowarzyszeń międzynarodowych i międzyregionalnych.

Głównym celem współpracy transgranicznej i międzyregionalnej powinna być polityka mająca na celu wielokierunkowy rozwój gospodarczy regionu, z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju, w tym wielofunkcyjny rozwój turystyki. Indykatywnym elementem współpracy ma być szeroko rozumiana promocja województwa podlaskiego jako miejsca inwestycji i rozwoju gospodarczego oraz wypoczynku i rekreacji. Niezwykle istotnym problemem pozostaje ponadto potrzeba przeciwdziałania marginalizacji gmin i powiatów bezpośrednio graniczących z regionami innych państw oraz rozwój współpracy międzynarodowej, dotyczącej bezpieczeństwa w rejonach przygranicznych. Szczególną uwagę należy także zwrócić na wspieranie istniejących więzi społecznych i kulturalnych pomiędzy mieszkańcami sąsiadujących ze sobą regionów po obu stronach granicy.

W szczególności, w związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej, głównym zadaniem współpracy zagranicznej województwa podlaskiego jest podnoszenie poziomu rozwoju gospodarczego województwa do warunków i poziomu unijnego. Dlatego też, podstawowym elementem kontaktów zagranicznych regionu jest współpraca z regionami państw członkowskich Unii Europejskiej, które swoim doświadczeniem i wiedzą w zakresie programowania rozwoju regionalnego oraz skutecznej absorpcji unijnych środków finansowych ułatwią działanie instytucji województwa oraz umożliwią aktywną i skuteczną realizację przedsięwzięć prorozwojowych.

Obecnie Województwo Podlaskie prowadzi wielokierunkową współpracę z partnerami zagranicznymi, która obejmuje kontakty z:

- regionami Litwy, Białorusi i Rosji, z którymi sąsiaduje województwo podlaskie;
- regionami państw Unii Europejskiej;
- regionami członkowskimi międzynarodowej organizacji Konferencja Peryferyjnych Morskich Regionów Europy (CPMR), do której należy nasz region;
- regionami członkowskimi Euroregionu „Niemen” oraz „Puszcza Białowieska”.

Województwo podlaskie posiada podpisane **porozumienia o współpracy** z:

- Obwodem Grodzieńskim na Białorusi,
- Autonomiczną Prowincją Bolzano we Włoszech,
- Włosko-Polską Izbą Gospodarczą w Mediolanie, która posiada upoważnienie Rady Regionu Lombardii do reprezentowania regionu w kontaktach z Polską,

- Autonomiczną Republiką Krymu na Ukrainie.

Ponadto, podpisane zostały również **deklaracje intencji** współpracy z:

- Autonomiczną Prowincją Trydentu we Włoszech,
- Regionem Häme w Finlandii.

Pomimo braku stosownych porozumień, bardzo istotne dla rozwoju regionu jest utrzymywanie zainicjowanych (i już przynoszących efekty w postaci wspólnych projektów) kontaktów z regionami takimi, jak:

- Värmland w Szwecji,
- Departament Saône-et-Loire we Francji,
- Land Brandenburgii w Niemczech
- Obwód Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej

Oprócz bezpośrednich kontaktów zagranicznych na płaszczyźnie regionów, województwo podlaskie realizuje także zadania współpracy z regionami państw sąsiadujących z Polską poprzez uczestnictwo w pracach dwustronnych **komisji międzyrządowych ds. współpracy transgranicznej**. Z racji transgranicznego położenia regionu, Podlaskie wchodzi w skład komisji Polsko-Litewskiej oraz Polsko-Białoruskiej, a Marszałek Województwa współprzewodniczy w ich statutowych organach, to jest: Podkomisji ds. Współpracy Międzyregionalnej (pogranicze polsko-białoruskie) oraz grupie roboczej ds. współpracy międzyregionalnej (pogranicze polsko-litewskie).

Z uwagi na ścisłą współpracę regionu z Brandenburgią, województwo podlaskie uczestniczy także w pracach Komitetu Współpracy Regionalnej Polsko-Niemieckiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej.

Szczególnego rodzaju płaszczyzną współpracy o charakterze transgranicznym są **euromregiony** tj. obszary, w ramach których prowadzona jest współpraca między jednostkami reprezentującymi regiony dwóch lub więcej państw. Kooperacja euromregionalna pozostaje najściślejszą i najbardziej zinstytucjonalizowaną formą współdziałania transgranicznego. Ramy strukturalne umożliwiają sprawniejszą i pełniejszą koordynację współpracy międzyregionalnej.

Spośród szesnastu euromregionów funkcjonujących na polskich granicach, dwa obejmują swoim zasięgiem obszar województwa podlaskiego:

- **Związek Transgraniczny Euroregion Niemen** (1997 r.), w skład którego wchodzi obecnie: ze strony polskiej – województwo podlaskie (z wyłączeniem części byłego województwa łomżyńskiego) i część województwa warmińsko-mazurskiego (gminy wchodzące w skład byłego województwa suwalskiego); ze strony litewskiej – rejony Alytus i Mariampol oraz rejon Wilno; ze strony rosyjskiej – przedstawiciele rosyjskich rejonów Obwodu Kaliningradzkiego: Czerniachowsk, Gusiew, Oziorsk, Krasnoznamensk i Niestierow.
- **Euroregion Puszcza Białowieska** (2002 r.) powołany w oparciu o transgraniczny obiekt przyrodniczy obejmujący swoim zasięgiem unikalny w skali Europy i świata kompleks lasów pierwotnych Puszczy Białowieskiej. Obszar współpracy po stronie polskiej obejmuje terytorium powiatu hajnowskiego oraz część powiatu bielskiego (2 gminy), zaś po stronie białoruskiej rejony: kamieniecki, prużański i świsłocki.

Euromregiony koncentrują wysiłki na rozwiązywaniu problemów pogranicza takich jak: turystyka, planowanie przestrzenne, ochrona środowiska, ale także rozwój oświaty, nauki oraz na polityce proinwestycyjnej i realizacji transgranicznych programów gospodarczych.

Województwo podlaskie może wzmacniać potencjał regionu także poprzez uczestnictwo w projektach o charakterze międzynarodowym, programujących rozwój regionalny.

Ważnym obszarem współpracy jest program regionalny „Wizje i Strategie w Obszarze Morza Bałtyckiego” – VASAB 2010. Dotyczy on współpracy krajów bałtyckich oraz Norwegii i Białorusi na polu planowania przestrzennego. VASAB 2010 to program współpracy międzyrządowej, wspieranej obecnością regionów, określający zasadnicze kierunki wspólnych działań w obszarze Morza Bałtyckiego. Zadaniem Polskiego Komitetu VASAB 2010, ma być wzmacnianie współdziałania polskich regionów – w odniesieniu do czterech województw Polski północnej (zachodnio-pomorskie, pomorskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie) – w bałtyckiej współpracy przestrzennej.

Istotnym elementem podkreślającym starania na rzecz podniesienia konkurencyjności województwa ma być również instytucjonalizacja współpracy naszego regionu w postaci członkostwa w organizacjach zrzeszających jednostki terytorialne w wymiarze ponadnarodowym.

Realizowanie polityki regionalnej Unii Europejskiej polega m.in. na włączeniu regionów i społeczności lokalnych w proces doradczo-decyzyjny Unii. Kompetencje w tym zakresie posiada istniejący od 1995 r. **Komitet Regionów**. Komitet składa się z 317 przedstawicieli społeczności regionalnych i lokalnych i opiniuje postanowienia Komisji Europejskiej, a jego członkowie są zobowiązani do uczestnictwa w poszczególnych sesjach plenarnych. Wybrani marszałkowie województw reprezentują polskie regiony w Komitecie.

Drugą bardzo ważną instytucją europejską reprezentującą interesy regionów Europy jest **Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy (CLRAE)**. Członkami Kongresu jest 572 przedstawicieli struktur lokalnych i regionalnych z państw należących do Rady Europy. Jest to forum utworzone w 1994 roku, na którym wybrani w demokratycznych wyborach przedstawiciele władz lokalnych i regionalnych mogą dyskutować nad wspólnymi problemami, dzielić się doświadczeniem i przedstawiać swoje opinie rządów krajów członkowskich Rady Europy. Ponadto, Kongres doradza Komitetowi Ministrów i Parlamentowi Europejskiemu we wszystkich aspektach polityki lokalnej i regionalnej, a także blisko współpracuje z międzynarodowymi i krajowymi organizacjami reprezentującymi władze lokalne i regionalne. Inną ważną kwestią, którą zajmuje się Kongres jest monitorowanie i raporty na temat wdrażania zasad Europejskiej Karty Samorządowej w poszczególnych krajach, a nowe kraje członkowskie są wspierane w kwestiach praktycznych na drodze do budowania samorządu terytorialnego. Również w tym przypadku polskie interesy mogą być reprezentowane przez wybranych marszałków województw.

Województwo podlaskie jest członkiem międzynarodowej organizacji skupiającej 149 regionów członkowskich z 27 państw Europy (także spoza Unii Europejskiej) – **Konferencji Peryferyjnych Morskich Regionów Europy (CPMR)**. Wszystkie regiony – leżące w basenach mórz Europy – współpracują w celu wzmocnienia swojej konkurencyjności i likwidowaniu różnic w konkurencyjności między centralną częścią Europy i jej peryferiami.

Obecność województwa podlaskiego w organizacjach zrzeszających podmioty regionalne stanowić może duży impuls prorozwojowy, przede wszystkim jeśli chodzi o lobbing naszych interesów na arenie międzynarodowej. Z drugiej strony umożliwia ona również nawiązywanie kontaktów i poszukiwanie nowych, istotnych z punktu widzenia interesów województwa, obszarów współpracy z innymi regionami. Województwo podlaskie będzie aktywnie uczestniczyć w pracach instytucji i organizacji międzynarodowych oraz ułatwiać nawiązywanie kontaktów pomiędzy podmiotami lokalnymi a partnerami

zagranicznymi, przyczyniając się tym samym do aktywnej realizacji strategicznych celów rozwoju regionu.

Podmioty województwa podlaskiego uczestniczą w projektach realizowanych w ramach **inicjatyw wspólnotowych i programów Unii Europejskiej** dotyczących współpracy transgranicznej i międzyregionalnej, mających na celu zacieśnianie współpracy i rozwiązywanie problemów wspólnych wszystkim partnerom. Ten charakter współpracy ma przyczynić się do zrównoważonego rozwoju regionów i wprowadzania nowoczesnych rozwiązań w różnych dziedzinach życia społecznego. Za szczególnie cenne uważa się przedsięwzięcia, które będą realizowane we współpracy z regionami, z którymi województwo podlaskie podpisało porozumienia i deklaracje intencji współpracy.

Narzędziem pomocnym w poszerzaniu zakresu współpracy, promowaniu naszego województwa na arenie międzynarodowej i reprezentacji regionu w instytucjach Unii Europejskiej jest funkcjonujące od 2005 r. **Biuro Regionalne Województwa Podlaskiego w Brukseli**. Główne zadania Biura to m.in.: informowanie o możliwościach pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych w naszym regionie, współpraca z instytucjami Wspólnoty w zakresie wspierania realizacji programów i projektów rozwojowych województwa, reprezentowanie interesów regionu oraz kształtowanie pozytywnego wizerunku województwa na forum instytucji europejskich. Ponadto, Biuro odpowiada za działania informacyjne i promocyjne, monitorowanie prac Komitetu Regionów, stowarzyszeń europejskich zrzeszających regiony oraz prowadzenie i utrzymywanie kontaktów roboczych z przedstawicielami regionów partnerskich województwa podlaskiego, a także organizowanie i nadzór merytoryczny staży, wizyt studyjnych, przedsięwzięć promocyjnych, spotkań i misji gospodarczych w Brukseli.

XI. Instrumenty realizacji Strategii Rozwoju Województwa

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r. będzie realizowana przy pomocy następujących narzędzi finansowych:

1. publiczne środki wspólnotowe tj. w szczególności środki funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności. Obecnie są i w pierwszych latach członkostwa będą jeszcze także wykorzystywane środki funduszy przedakcesyjnych,
2. inna publiczna pomoc ze środków zagranicznych,
3. publiczne środki krajowe tj. środki budżetu państwa oraz państwowych funduszy celowych, środki budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz inne środki jednostek oraz form organizacyjno-prawnych sektora finansów publicznych,
4. wkład własny beneficjentów pomocy obejmujący również kredyty i pożyczki, także poręczone lub gwarantowane przez uprawnione podmioty do udzielania poręczeń lub gwarancji.

Obecnie województwo podlaskie korzysta ze środków przedakcesyjnych w ramach programów pomocowych Unii Europejskiej: Phare, ISPA i SAPARD. Po włączeniu naszego kraju w struktury unijne, programy te zostały zastąpione przez fundusze strukturalne, Fundusz Spójności oraz Inicjatywy Wspólnotowe. Praktycznie jednak działania w ramach programu Phare oraz SAPARD, rozpoczęte przed akcesją będą kontynuowane do 2006 roku, a zobowiązania funduszu ISPA przejął z dniem akcesji Fundusz Spójności.

Bardzo duże znaczenie dla polityki rozwojowej województwa będą miały środki przekazywane w ramach instrumentów finansowych Unii Europejskiej (fundusze strukturalne, Fundusz Spójności, środki Europejskiego Banku Inwestycyjnego). Przy wykorzystaniu środków finansowych Unii Europejskiej obowiązuje zasada współfinansowania działań rozwojowych ze środków krajowych – odpowiedzią na to jest kontrakt wojewódzki.

W latach 2004-2006 województwo podlaskie ze środków funduszy strukturalnych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego ma szansę otrzymać 109 886 mln euro.

Obecnie są prowadzone prace nad perspektywą finansową Unii Europejskiej na lata 2007-2013. Z szacunków, uwzględniających te prace wynika, iż w okresie obowiązywania nowej perspektywy finansowej Polska mogłaby otrzymać łącznie środki w wysokości 91 mld euro, z czego 59,65 na NSRO.

Szczegółowe przedstawienie projektowanych środków finansowych oraz konkretnych źródeł i instrumentów ich transferu do regionu – na etapie prac nad założeniami aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa – jest utrudnione ze względu na wstępny i wciąż podlegający dyskusjom charakter prac nad budżetem Unii Europejskiej na lata 2007-2013.

Wsparcie finansowe ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności

Wykorzystywanie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności odbywać się będzie na podstawie umowy ramowej pomiędzy Polską i Komisją Europejską (tzw. Podstawy Wsparcia Wspólnoty), zawartej na podstawie wyników negocjacji nad przedstawionym przez Polskę Narodowym Planem Rozwoju 2007-2013. Podstawy Wsparcia Wspólnoty będą wdrażane poprzez programy operacyjne. Natomiast projekty funduszu Spójności realizowane będą w oparciu o Strategię wykorzystania Funduszu Spójności.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF)

ERDF współfinansuje działania zmierzające do zmniejszenia różnic w poziomie międzyregionalnego rozwoju gospodarczego UE, a w szczególności przedsięwzięcia służące ochronie środowiska naturalnego, infrastrukturze technicznej oraz związane z tworzeniem nowych miejsc pracy, badaniami naukowymi i transferem technologii.

Z ERDF będą finansowane działania określone w Sektorowym Programie Operacyjnym „Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw”, w Sektorowym Programie Operacyjnym Transport i Gospodarka Morska oraz w Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego jest w części finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Europejski Fundusz Społeczny (ESF),

ESF współfinansuje działania związane z polityką zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich. Z EFS będą finansowane: w części Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego oraz Sektorowy Program Operacyjny Rozwoju Zasobów Ludzkich.

Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnych (EAGGF) – Sekcja Orientacji,

Fundusz ten współfinansuje działania związane z rozwojem rolnictwa i obszarów wiejskich do roku 2006: Sektorowy Program Operacyjny – „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” i Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa – (FIFG*)

Instrument finansuje inicjatywy służące restrukturyzacji rybołówstwa. Wsparcie dla tego sektora polega przede wszystkim na bezpośredniej pomocy np. w modernizacji floty, rozwoju gospodarstw rybnych, promocji produktów, służy także ochronie określonych obszarów morskich.

* Na okres 2007-2013 przygotowywany jest inny instrument wsparcia rolnictwa, który jednak uwzględniałby cele, które obecnie ma realizować FIFG.

Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) 2007-2013

EFRROW finansuje działania w oparciu o Program Operacyjny Rozwój Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Misją Funduszu jest promocja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na terenie Unii Europejskiej w sposób komplementarny do instrumentów rynkowych i wspierania dochodów w ramach Wspólnej Polityki Rolnej oraz Polityki Spójności i Wspólnej Polityki Rybołówstwa.

Jednolite ramy finansowe oraz określenie wspólnych dla krajów członkowskich osi priorytetowych sprzyjać ma uproszczeniu systemu administrowania i wprowadzeniu podejścia zintegrowanego. W efekcie nastąpi połączenie dotychczasowych instrumentów finansowych rozwoju wsi, realizowanych w latach 2004-2006 przez Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich i Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”.

Fundusz Spójności

Współfinansuje projekty w dziedzinie ochrony środowiska oraz sieci transeuropejskie w zakresie infrastruktury transportu. Zakres działania Funduszu Spójności obejmuje pomoc o zasięgu krajowym, a nie regionalnym jak to ma miejsce w przypadku funduszy strukturalnych.

Wsparcie finansowe Inicjatyw Wspólnotowych

Aktualnie Kraje Członkowskie Unii Europejskiej mogą korzystać z czterech Inicjatyw Wspólnotowych: EQUAL, INTERREG III, URBAN oraz LEADER.

W latach 2004-2006 Polska będzie mogła korzystać jedynie z dwu Inicjatyw Wspólnotowych tj. EQUAL oraz INTERREG III. Podlaskie będzie bezpośrednio zainteresowane w szczególności programem INTERREG III, finansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (ERDF).

Celem Inicjatywy INTERREG III jest wspieranie współpracy przygranicznej, międzynarodowej i międzyregionalnej zarówno na zewnętrznych, jak i wewnętrznych granicach Unii.

W ramach Programu wydzielone zostały trzy komponenty:

- A – współpraca przygraniczna,
- B – współpraca transnarodowa,
- C – współpraca międzyregionalna.

Podział środków INTERREG III alokowanych dla Polski w latach 2004-2006 przedstawia się w sposób następujący:

- komponent A – 80 % - 177,09 mln euro
- komponent B – 14% - 30,99 mln euro
- komponent C – 6% - 13,28 mln euro

W ramach INTERREG III A (w podziale środków wg granic Polski) w latach 2004-2006 na tzw. „Granicą wschodnią” przewidziano min. 35% środków przeznaczonych na komponent A, tj. 61,98 mln euro.

Ponadto, województwo podlaskie będzie mogło korzystać, jako jedno z kilku polskich regionów, ze środków finansowych w ramach wszystkich programów komponentów B i C Programu INTERREG III.

Wsparcie instytucji finansowych i inne zagraniczne instrumenty finansowe

Europejski Bank Inwestycyjny

Od dnia 1 maja 2004 r. Polska jest członkiem Europejskiego Banku Inwestycyjnego a zasady wzajemnej współpracy pomiędzy Polską i EBI opierają się na Statucie EBI (protokół do Traktatu Akcesyjnego).

Instrumentami EBI są kredyty bezpośrednie oraz kredyty z gwarancjami rządowymi, linie kredytowe za pośrednictwem banków (kredyty bezpośrednie i z gwarancją s.p.) oraz global loans (kredyty dla banków na pożyczki dla beneficjentów).

W oparciu o zawarte Umowy Ramowe dotychczas podpisano z EBI na rzecz Polski umowy kredytowe na ogólną kwotę ok. 7,23 mld EUR. Do głównych obszarów wsparcia należą:

- infrastruktura drogowa,

- likwidacja skutków klęsk żywiołowych (powodzie, osuwiska),
- kredyty dla rządu na wsparcie budżetu państwa w zakresie prefinansowania projektów w ramach programów unijnych oraz w zakresie refinansowania wydatków poniesionych przez budżet państwa na programy inwestycyjne,
- bezpośrednie kredyty (za gwarancją s.p. i bez gwarancji) oraz linie kredytowe, za pośrednictwem banków komercyjnych dla samorządów (na wsparcie projektów infrastrukturalnych, w tym projektów w ramach Programów UE),
- bezpośrednie kredyty (na gwarancji i s.p. i bez gwarancji) oraz linie kredytowe dla sektora prywatnego,
- tzw. global loans za pośrednictwem banków na pożyczki na warunkach komercyjnych dla samorządów i MŚP.

Bank Światowy

Współpraca z Bankiem Światowym opiera się na 3-letniej strategii CAS - Country Assistance Strategy, przygotowanej wspólnie przez Rząd RP i Bank Światowy. Głównym celem Banku jest szeroko zakrojona pomoc finansowa i techniczna dla Polski w celu wsparcia transformacji gospodarczej i rozwoju ekonomicznego w następujących obszarach:

- wsparcie rozwoju sektora prywatnego,
- reforma sektora bankowego i finansowego,
- odbudowa i poprawa infrastruktury,
- restrukturyzacja sektorów szczególnie wrażliwych,
- współpraca i wsparcie rozwoju sektora samorządowego,
- ochrona środowiska.

Instrument finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego

Akcesja do Unii Europejskiej oznacza dla Polski przystąpienie do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) obejmującego państwa członkowskie UE oraz państwa członkowskie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) – Islandię, Lichtenstein i Norwegię. Jednym z elementów porozumienia o rozszerzeniu EOG jest przyznanie Polsce i pozostałym nowym krajom członkowskim środków finansowych w ramach dwóch instrumentów finansowych: Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Projekty realizowane w ramach tych programów powinny być komplementarne z działaniami współfinansowanymi ze środków funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Inicjatyw Wspólnoty oraz innych środków pochodzących z UE.

Głównym celem Mechanizmu Finansowego EOG jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego poprzez finansowanie grantów na potrzeby przedsięwzięć inwestycyjnych i rozwojowych w obszarach priorytetowych. Łączna kwota środków dostępna w ramach Mechanizmu Finansowego EOG wyniesie 600 mln EURO i zostanie przekazana przez państwa EFTA w rocznych transzach w wysokości 120 mln EURO w okresie od maja 2004 r. do kwietnia 2009 r. Przewiduje się, że 46,8% łącznej sumy środków (ok. 281 mln EURO) będzie przeznaczona dla Polski. Granty dostępne będą na potrzeby przedsięwzięć w następujących priorytetowych obszarach:

- ochrona środowiska, ukierunkowana na redukcję zanieczyszczeń i promowanie odnawialnych źródeł energii,
- promowanie zrównoważonego rozwoju poprzez lepsze wykorzystywanie i zarządzanie zasobami naturalnymi,

- ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym rewitalizacja (odnowa) miast,
- rozwój zasobów ludzkich m.in. poprzez promowanie wykształcenia i szkoleń; wzmocnienie potencjału administracyjnego oraz procesów demokratycznych w instytucjach samorządowych,

Dodatkowo istnieje możliwość ubiegania się o granty na badania akademickie prowadzone w w/w obszarach priorytetowych.

Norweski Mechanizm Finansowy

W ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu zredukowanie dysproporcji społecznych i ekonomicznych na terenie EOG. Realizacja tego celu będzie się przyczyniać do skonsolidowania zdolności nowych państw członkowskich do wzięcia pełnego udziału w wewnętrznym rynku rozszerzonego Europejskiego Obszaru Gospodarczego poprzez finansowanie grantów na priorytetowe przedsięwzięcia inwestycyjne. Środki finansowe zostaną wyasygnowane przez Królestwo Norwegii w łącznej kwocie 567 mln EURO i podobnie jak w Mechanizmie Finansowym EOG przekazywane będą w rocznych transzach w wysokości 113,4 mln EURO w okresie od maja 2004 r. do kwietnia 2009 r.

Polska ma otrzymać 49% całości środków, czyli ok. 278 mln EURO. Granty będą dostępne w tych samych sektorach, co w ramach Mechanizmu Finansowego EOG, jednak z pierwszeństwem dla projektów w następujących dziedzinach:

- wdrażanie przepisów z Schengen, wspierania Narodowych Planów Działania z Schengen, jak również umacnianie sądownictwa,
- ochrona środowiska z uwzględnieniem umacniania administracyjnych zdolności wprowadzania w życie przepisów i procedur dotyczących projektów inwestycyjnych,
- polityka regionalna i działania przygraniczne,
- pomoc techniczna przy wdrażaniu *acquis communautaire*

Inne instrumenty wsparcia (funkcjonujące lub projektowane)

Prefinansowanie wydatków związanych z realizacją projektów współfinansowanych ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej polegać będzie na przejściowym finansowaniu zadań z pożyczki z budżetu państwa. Mechanizm ten jest konieczny z uwagi na fakt, iż dofinansowanie z pomocy strukturalnej Unii Europejskiej przekazywane jest jako refundacja, a więc po dokonaniu wydatku przez realizatora projektu i po zweryfikowaniu dokumentu potwierdzającego jego dokonanie.

Prefinansowanie ze środków budżetowych nie obejmuje jednostek nie należących do sektora finansów publicznych: Spółek Skarbu Państwa lub spółek komunalnych realizujących projekty. Jednostki samorządu terytorialnego mogą udzielić pożyczki utworzonym przez siebie spółkom. Jednostki, które otrzymają z budżetu państwa środki na prefinansowanie zobowiązane będą do otworzenia w Banku Gospodarstwa Krajowego rachunku bankowego do obsługi finansowej realizowanego projektu.

W przypadku projektodawców, których nie obejmuje prefinansowanie oferowane z budżetu państwa istnieje możliwość prefinansowania wydatków oferowanych przez sektor prywatny, przede wszystkim do kredytów banków komercyjnych. Banki rozszerzyły swoją ofertę kredytową o kredyty pomostowe na finansowanie projektów, które częściowo będą refundowane ze środków z budżetu UE.

Współfinansowanie

Projekty realizowane w ramach programów z udziałem funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności będą mogły być współfinansowane ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji poszczególnych ministrów, środków funduszy celowych, środków jst oraz rezerw celowych ujętych w budżecie państwa..

Ustawa budżetowa na 2004 r. zawiera m.in. środki na:

- finansowe wspieranie nowych inwestycji,
- promocję eksportu,
- rozwój przedsiębiorczości.

W ustawie budżetowej ujęto także rezerwę celową m.in. na współfinansowanie projektów realizowanych w ramach programów finansowanych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz programów finansowanych z funduszy przedakcesyjnych.

Na współfinansowanie projektów zostaną także wykorzystane środki funduszy celowych (Fundusz Pracy, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej).

Poręczenia i gwarancje Skarbu Państwa

Poręczenia lub gwarancje mogą być udzielane pod warunkiem przeznaczenia objętych nimi kredytów lub emisji obligacji na finansowanie przedsięwzięć inwestycyjnych zapewniających rozwój lub utrzymanie infrastruktury, rozwój eksportu dóbr i usług, ochronę środowiska, tworzenie nowych miejsc pracy, wdrażanie nowych rozwiązań technicznych lub technologicznych oraz restrukturyzację przedsiębiorstw. Skarb Państwa udziela również poręczeń lub gwarancji spłaty kredytów oraz zobowiązań wynikających z emisji obligacji przeznaczonych na:

- finansowanie zakupu materiałów lub wyrobów gotowych na wykonanie dóbr inwestycyjnych przeznaczonych na eksport o wartości kontraktowej powyżej 10 mln EURO,
- utworzenie przez banki linii kredytowych na sfinansowanie przedsięwzięć inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego, małych i średnich przedsiębiorstw oraz współfinansowanie programów lub projektów w ramach programów pomocowych UE.

Udzielanie poręczeń i gwarancji Skarbu Państwa leży w gestii ministra właściwego ds. finansów publicznych, jeśli wartość poręczenia lub gwarancji mieści się w przedziale od 5 mln EURO do 30 mln EURO. Jeżeli kwota ta przekracza równowartość 30 mln EURO, wówczas decyzję o przyznaniu poręczenia lub gwarancji podejmuje Rada Ministrów po wcześniejszym zaopiniowaniu wniosku przez ministra właściwego ds. gospodarki. Wnioski o wartości niższej niż 5 mln EURO rozpatrywane są przez Bank Gospodarstwa Krajowego.

Fundusz Poręczeń Unijnych

Celem jest utworzenie w Banku Gospodarstwa Krajowego Funduszu Poręczeń Unijnych, którego zadaniem będzie udzielanie gwarancji lub poręczeń na kredyty udzielane przez banki na realizowanie przedsięwzięć współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

Gwarancje lub poręczenia ze środków Funduszu mogą być udzielone, jeśli kwota jednostkowej gwarancji lub poręczenia nie przekracza 5 000 000 EURO.

Bank Gospodarstwa Krajowego może również w imieniu Funduszu gwarantować lub poręczać bankom ich portfel kredytowy. Kwota jednostkowej gwarancji lub poręczenia, w ramach portfela kredytowego, nie może przekroczyć 100 000 EURO.

Warunkiem udzielenia gwarancji lub poręczenia jest ustanowienie odpowiedniego zabezpieczenia wymaganego przez Bank Gospodarstwa Krajowego oraz wniesienie opłaty prowizyjnej.

Gwarancją lub poręczeniem Funduszu może być objęta kwota kredytu oraz kwota zobowiązań wynikających z emisji obligacji przeznaczona na finansowanie nakładów:

- refinansowanych ze środków Unii Europejskiej (do wysokości 80% kwoty kredytu),
- wkładu własnego kredytobiorcy realizującego przedsięwzięcie współfinansowane ze środków Unii Europejskiej (do wysokości 60% kwoty kredytu).

Gwarancją lub poręczeniem objęta będzie kwota główna kredytu bez odsetek. Środki Funduszu pochodzić będą przede wszystkim z oprocentowania rezerwy obowiązkowej banków.

Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych

Ustawa o Funduszu Rozwoju Inwestycji Komunalnych określa zasady wspierania rozwoju regionalnego poprzez udzielanie preferencyjnych kredytów na przygotowanie przez gminy oraz ich związki projektów inwestycji komunalnych przewidzianych do współfinansowania z funduszy Unii Europejskiej. Środki na działanie Funduszu pozyskiwane są głównie z budżetu państwa, odsetek od lokat wolnych środków Funduszu, inwestycji w papiery wartościowe emitowane przez Skarb Państwa lub Narodowy Bank Polski i papiery wartościowe gwarantowane lub poręczane przez Skarb Państwa, spłaty udzielonych kredytów, emisji obligacji BGK. Wysokość udzielanych kredytów przewidziana jest do poziomu 80 % zaplanowanych kosztów netto przygotowania projektu inwestycyjnego, nie więcej niż 500 000 zł w odniesieniu do poszczególnego projektu.

Fundusz będzie miał charakter odnawialny (rotacyjny), co oznacza, że jego środki w części przeznaczanej na kredyty będą zwrótnie zasilały Fundusz.

Fundusze poręczeniowe i pożyczkowe dla małych i średnich przedsiębiorstw

Rozbudowa systemu funduszy ma na celu zwiększenie dostępności do zewnętrznych źródeł finansowania, wzrost aktywności inwestycyjnej oraz wzrost aktywności do podejmowania działalności gospodarczej. Rozbudowa systemu funduszy odbywa się zgodnie z rządowym programem „Kapitał dla przedsiębiorczych”.

Krajowy Fundusz Drogowy

Krajowy Fundusz Drogowy powołany został z dniem 1 stycznia 2004 roku na mocy znowelizowanej w dniu 14 października 2003 roku ustawy o autostradach płatnych z dnia 27/10/1994.

Celem utworzonego w BGK Funduszu jest zapewnienie dodatkowych (pozabudżetowych) środków publicznych na finansowanie sieci dróg krajowych. Do zadań Funduszu należy w szczególności gromadzenie środków finansowych i efektywne finansowanie zadań z zakresu przygotowania, budowy, przebudowy, remontów oraz utrzymania i ochrony autostrad, dróg ekspresowych i innych dróg krajowych, dla których zarządcą jest Generalny Dyrektor Dróg Krajowych i Autostrad.

Krajowy Fundusz Kapitałowy

Utworzenie Krajowego Funduszu Kapitałowego, ma na celu udzielanie wsparcia finansowego funduszom kapitałowym, inwestującym w małe i średnie przedsiębiorstwa.

Projekt ustawy o Krajowym Funduszu Kapitałowym, zakłada, że założycielem funduszu będzie Bank Gospodarstwa Krajowego.

Środki Funduszu pochodzić będą przede wszystkim ze środków Skarbu Państwa i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, a także z inwestycji dokonywanych przez Fundusz w funduszach kapitałowych i inwestycji dokonywanych w małych i średnich przedsiębiorstwach

Wsparcie finansowe będzie udzielane funduszom kapitałowym głównie w formie obejmowania i nabywania udziałów lub akcji, nabywania certyfikatów inwestycyjnych i jednostek uczestnictwa, nabywania obligacji, udzielania pożyczek oraz gwarancji i poręczeń, a także udzielania bezzwrotnych dotacji na sfinansowanie części kosztów przygotowania inwestycji i monitoringu portfela inwestycyjnego funduszu uzupełnienie działań realizowanych ze środków funduszy strukturalnych.

Partnerstwo publiczno-prywatne

Ideą partnerstwa publiczno-prywatnego jest pobudzenie inwestycji sektora publicznego, zwłaszcza infrastrukturalnych, poprzez stworzenie optymalnych warunków dla przedsięwzięć publicznych z udziałem partnerów prywatnych. Rozwój PPP jest podyktowany głównie ograniczeniami publicznych środków finansowych na pokrycie wydatków inwestycyjnych oraz wysiłkami na rzecz poprawy jakości i efektywności usług publicznych. Celem projektu ustawy jest stworzenie optymalnych ram prawnych dla przedsięwzięć publicznych z udziałem partnerów prywatnych, a także usunięcie przeszkód, które w obecnym systemie prawnym powodują, że przedsięwzięcia PPP obciążone są dużym ryzykiem dla obydwu stron. Ustawa ma upoważnić podmioty publiczne i partnerów prywatnych do zawiązania współpracy w formie umowy PPP w celu wykonywania zadań.

Kontrakty Wojewódzkie

Kontrakt wojewódzki (zgodnie z ustawą o Narodowym Planie Rozwoju) stanowi umowę między stroną rządową i samorządową. W obecnej sytuacji kontrakt wojewódzki staje się elementem Narodowego Planu Rozwoju, który łączy w sobie realizację programów operacyjnych odnoszących się do poszczególnych województw współfinansowanych ze środków wspólnotowych z realizacją programów operacyjnych finansowanych wyłącznie ze środków krajowych. Kontrakt wojewódzki stanie się podstawowym instrumentem wspierania rozwoju regionalnego.

Kontrakt wojewódzki określa zakres, tryb i warunki realizacji zadań wynikających z programów wojewódzkich, które uzyskały wsparcie rządu oraz zadań należących do spraw nadzorowanych przez ministrów właściwych, które wspierane były przez jednostki samorządu terytorialnego i inne uprawnione podmioty. Sposób programowania oraz zasady wdrażania i oceny są zbliżone do zasad, które będą obowiązywały przy wdrażaniu programów rozwoju regionalnego współfinansowanych przez fundusze strukturalne.

Konieczna jest zmiana podejścia do roli kontraktu wojewódzkiego. Wymagać to będzie dalszej ewolucji regulacji prawnych z zakresu polityki regionalnej. Kluczem będzie przywrócenie kontraktowi istoty umowy, której przedmiotem będzie co najmniej kilkuletni (np. 5 letni) okres skoordynowanego działania nakierowanego na realizację uzgodnionych celów, wynikających z dokumentów strategicznego planowania w skali krajowej

i regionalnej. Należy podkreślić, że będzie to podstawowy instrument umożliwiający powiązanie strategii rozwoju regionów z Narodową Strategią Rozwoju Regionalnego i Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Wydaje się właściwe odejście od – jako jedynie możliwego – rozwiązania, gdzie stroną samorządową jest zawsze reprezentacja samorządu jednego województwa i wprowadzenie możliwości zawierania kontraktów regionalnych, z kilkoma województwami, dla realizacji wspólnych przedsięwzięć rozwojowych wynikających z NSRR. Potrzebny jest powrót do pierwotnego znaczenia kontraktu ustalającego cele rozwojowe, realizowane zgodnie przez rząd i samorząd na obszarze co najmniej 1 województwa. Kontrakt powinien obejmować cele istotne dla polityki regionalnej państwa, a więc warunkujące regionalny rozwój państwa jako całości oraz cele rozwojowe województwa lub kilku regionów warte wsparcia z punktu widzenia polityki państwa. Polityka rozwoju województwa powinna być realizowana w oparciu o finansowanie ze środków sam. wojewódzkiego i funduszy zewnętrznych, w tym z UE, uzyskanych na podstawie opracowanych samodzielnie przez województwo programów operacyjnych. **Regionalny Program Operacyjny** stanowić ma instrument finansowo-techniczny względem strategii rozwoju województwa, określając najważniejsze z punktu widzenia regionu obszary wsparcia, uwzględniając endogeniczny potencjał województwa i jego potencjalne czynniki wzrostu. Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013 ma być instrumentem zregionalizowanym i, w przeciwieństwie do przygotowanego i zarządzanego centralnie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego w latach 2004-2006, uwzględniającym specyfikę każdego z województw.

Cele polityki regionalnej państwa ujęte w polityce rozwoju województwa i realizowane przez samorząd województwa powinny być wspierane ze środków budżetu państwa i funduszy zewnętrznych, w tym UE, pozyskanych przez rząd. Ramą prawną tego wsparcia powinien być kontrakt, a podstawą przedmiotową i podmiotową (1 województwo czy kilka) NSRR i NPR. Przeanalizowania wymagają problemy rozwoju regionalnego uwzględniając aspekty przestrzennego zagospodarowania kraju (abstrahując od granic administracyjnych województw). Już takie podejście do idei kontraktu wymaga unormowania zakresu polityki regionalnej państwa, przedmiotu tej polityki i stworzenia szerszego niż dotychczas wachlarza instrumentów jej realizacji (przede wszystkim finansowania).

Proponowany nowy instrument rozwojowy dla wzmocnienia potencjału gospodarczego małych miast i miasteczek – „Rewitalizacja miast i miasteczek”

Celem nowego instrumentu rozwojowego jest skoncentrowanie działań prorozwojowych różnego typu na dominujących elementach struktury osiedleńczej Polski, znajdujących się w bardzo złej kondycji gospodarczej; nadanie silnego, skoncentrowanego impulsu rozwojowego wielu potencjalnym subregionalnym ośrodkom wzrostu. Instrument powinien pozwalać na przygotowanie, podjęcie i realizację, wzajemnie skorelowanych w ramach programu rozwojowego, projektów o zróżnicowanym charakterze (twarde i miękkie) nakierowanych na rozruch gospodarczy danego ośrodka miejskiego i prozwrostowe oddziaływanie na otoczenie (obszary wiejskie). Instrument powinien wspierać jednocześnie i skoncentrowane, planowe oddziaływanie w trzech obszarach problemowych:

- gospodarka (przedsiębiorczość i powiązania ekonomiczne),
- struktura i zachowania społeczne (zasoby ludzkie i edukacja),
- substancja materialno-techniczna (budynki, przede wszystkim mieszkalne i infrastruktura)

Nowy instrument powinien być adresowany do miast nie większych niż 100 000, dopuszczać finansowe, ograniczone do pułapu 25%, wsparcie budownictwa mieszkaniowego społecznego (w unijnym rozumieniu tej kategorii mieszkalnictwa) i koncentrować w stopniu

znacznie większym niż inicjatywa URBAN II na generowaniu atrakcyjnych warunków do podejmowania działalności gospodarczej MSP i inwestowania kapitału prywatnego w sektor usług komunalnych i finansowych (gwarancje, poręczenia, tworzenie kapitału załączkowego) oraz optymalizowaniu zarządzania komunalnego. Nowy instrument powinien uzupełnić dotychczasową „ofertę” wspierania rozwoju miast (URBAN II/URBAN PLUS) adresowaną do miast powyżej 100 000 ludności.

Przedsiębiorcy realizujący projekty z udziałem instrumentów polityki strukturalnej i regionalnej, finansowane z publicznych środków wspólnotowych bądź krajowych będą mogli otrzymać te środki z uwzględnieniem zasad i warunków udzielania pomocy publicznej.

XII. Elementy niezbędne do realizacji strategii rozwoju województwa niebędące w kompetencji województwa

Kompetencje działalności samorządu województwa wyznaczają i regulują zapisy:

- Ustawy o samorządzie województwa z dnia 5 czerwca 1998 r.,
- Ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego z dnia 13 listopada 2003r.,
- Ustawy o finansach publicznych z dnia 26 listopada 1998r. i kolejne ustawy budżetowe.
- Ustawy o Narodowym Planie Rozwoju z dnia 20 kwietnia 2004 roku,
- Ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.,
- Ustawy Prawo Zamówień Publicznych

Zarządzanie Funduszami Strukturalnymi regulują:

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 roku wprowadzające ogólne przepisy na temat funduszy strukturalnych,
- Rozporządzenie (WE) nr 1783/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
- Rozporządzenie (WE) nr 1784/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1263/1999 z dnia 21 czerwca 1999r. w sprawie Instrumentu Finansowego Orientacji Rybołówstwa
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 445/2002 z dnia 26 lutego 2002r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i gwarancji Rolnej (EFOGR)
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1164/1994 z dnia 16 maja 1994 r. ustanawiające Fundusz Spójności,
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 69/2001 z 12 stycznia 2001r. w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy w ramach zasady de minimis
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z 1 lipca 2004r. w sprawie przyjęcia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z 25 sierpnia 2004r. w sprawie przyjęcia uzupełnienia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z 10 listopada 2004r. w sprawie trybu składania i wzorów wniosków o dofinansowania realizacji projektów w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z 14 października 2004r. w sprawie wzorów umów o dofinansowanie projektów realizowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006.

Kompetencje województw w kwestii realizacji Strategii Rozwoju Województwa są ograniczone.

Poważną barierę stanowią finanse. Województwo podlaskie z racji swej dużej powierzchni i małej gęstości zaludnienia otrzymuje stosunkowo niski procent wszystkich środków przeznaczonych w ramach budżetu państwa na rozwój regionalny (zarówno w ramach kontraktów wojewódzkich, jak też funduszy strukturalnych). Samorząd województwa wielokrotnie zgłaszał swoje uwagi w tej kwestii i nadal będzie postulował o zmianę algorytmu podziału środków.

Trudności finansowe sprawia również założenie rocznego planowania budżetu państwa. Przykładem tego były Kontrakty wojewódzkie na lata 2001-2002, które w roku 2002 zostały zaneksowane – połowę środków zaplanowanych na 2002 r. przesunięto na rok 2003. Spowodowało to problemy w zakończeniu rozpoczętych w 2001r. inwestycji, powodując straty finansowe beneficjentów. Wieloletnie planowanie budżetu pozwoliłoby na uniknięcie w przyszłości takich sytuacji i zapewnienie samorządom stabilności w finansowaniu inwestycji.

Kontrakty powinny stać się elastycznymi instrumentami dostosowującymi się do zmieniających się uwarunkowań organizacyjnych, gdyż kontrakt będzie miał również fundamentalne znaczenie systemowe do właściwego programowania rozwoju regionalnego w następnym okresie programowania. Przedmiotem kontraktu powinien być, co najmniej kilkuletni okres skoordynowanych działań ukierunkowanych na realizację celów, wynikających z dokumentów strategicznego planowania w skali krajowej i regionalnej.

Ponadto znaczna część środków przeznaczonych na rozwój województwa jest zarządzana centralnie. Utrudnia to rozwiązanie podstawowych problemów regionu, gdyż w wielu kwestiach są one analizowane globalnie lub w ogóle niezauważalne w kontekście polityki rozwojowej państwa, co często stanowi zahamowanie rozwoju regionu.

W celu jak najlepszego przygotowania i realizacji 16-tu programów operacyjnych, istnieje potrzeba zmiany podziału kompetencji dotyczących realizacji zadań publicznych między poszczególnymi szczeblami samorządu terytorialnego a organami administracji rządowej, przy założeniu znaczącej roli samorządu województwa. Wraz z przesunięciem kompetencji z centrum do samorządów powinna pojawić się też zmiana ustawy o finansach publicznych umożliwiająca samorządom efektywną politykę regionalną.

Decentralizacja polityki regionalnej powinna polegać między innymi na przejęciu przez samorządy zadań, wykonywanych obecnie przez agencje państwowe głównie w sferze restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich czy w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw.

XIII. Propozycja systemu monitorowania - w tym kategorii wskaźników

W celu zapewnienia efektywnego i oszczędnego wydatkowania publicznych środków finansowych istnieje potrzeba stworzenia spójnego systemu monitorowania Strategii, czyli śledzenie zarówno postępów w realizacji celów Strategii, jak i materializujących się priorytetów i działań. Ma to umożliwić ocenę prawidłowości i efektywności zadań oraz sprawne i elastyczne reagowanie na zmiany. Analiza powinna odbywać się w dwóch płaszczyznach, obejmujących ewolucję sytuacji wewnętrznej województwa podlaskiego oraz zmiany zachodzące w otoczeniu regionu. Oczywiście jest, że samorząd wojewódzki, odpowiadający za realizację polityki rozwoju na poziomie regionalnym, musi przyjąć na siebie obowiązek wprowadzenia systemu monitorowania. System ten, instytucjonalnie niezależny od organów samorządu, będzie przygotowywać okresowe sprawozdania dotyczące realizacji Strategii, jak również prowadzić analizę sytuacji społecznej i gospodarczej. W jego ramach przygotowywane będą okresowe sprawozdania dotyczące realizacji Strategii, jak również prowadzone analizy sytuacji społecznej i gospodarczej. Przygotowywane raporty będą podstawą do oceny i aktualizacji celów i priorytetów rozwojowych.

Przewiduje się monitoring Strategii, jako instrument kontroli przebiegu procesu realizacji zawartych w tym dokumencie zamierzeń.

Analiza dokonujących się zmian musi być prowadzona, stosownie do wewnętrznej struktury administracyjnej i organizacyjnej regionu, tj. na poziomie:

- województwa,
- podregionów NUTS 3,
- powiatów,
- gmin.

Mając na względzie konieczność bieżącego obserwowania zjawisk zachodzących w województwie w związku z realizacją Strategii Rozwoju, a także działalności jednostek samorządu terytorialnego w kierunku realizacji zamierzeń rozwojowych do procesu monitorowania strategii powinny być włączone jednostki samorządu terytorialnego województwa podlaskiego.

System monitorowania Strategii Rozwoju obejmuje obserwację realizacji celów strategicznych i priorytetów rozwoju oraz realizacji programu wojewódzkiego i projektów wynikających z następnym faz programowania rozwoju regionalnego.

W związku z powyższym, w dalszych pracach nad aktualizacją tego dokumentu należy wyznaczyć szczegółową listę wskaźników, odpowiadających poszczególnym celom i priorytetom, zgodnie z którą odbywać się będzie monitoring Strategii.

System monitorowania Strategii Rozwoju ma zapewnić kontrolę efektywnej realizacji przyjętych programów, osiągniętych rezultatów i wpływu, jaki wywierają podejmowane działania oraz skutecznie informować i oceniać realizację – wdrażanie celów i priorytetów Strategii. Monitoring Strategii powinien umożliwić korygowanie działań, które nie przynoszą planowanych efektów i rezultatów, reagowanie na zmiany sytuacji w regionie oraz przedstawienie opinii publicznej rozliczenia przeznaczenia i wykorzystania publicznych środków finansowych przeznaczanych na wsparcie rozwoju regionalnego.

Podstawą procesu monitorowania postępu realizacji strategii rozwoju województwa są wskaźniki monitorowania, które przyjęto dla poszczególnych celów.

Wskaźniki monitorowania wdrażania strategii rozwoju województwa podlaskiego:

Cel 1: Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

Lp.	Zmienna/wskaźnik	Jednostka miary
1.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni: - na 100 km ² na 10 tys. ludności	km
2.	Drogi o twardej nawierzchni na obszarach wiejskich - na 100 km ²	km
3.	Linie kolejowe eksploatowane: - na 100 km ² na 10 tys. ludności	km
4.	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych: - na 100 tys. ludności; rok poprzedni=100	Liczby bezwzględne %
5.	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem w tym na wsi	%
6.	Długość sieci wodociągowej	km
7.	Gęstość sieci wodociągowej	km/km ²
8.	Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem w tym na wsi	%
9.	Gęstość sieci kanalizacyjnej	km/km ²
10.	Gospodarstwa domowe/budynki podłączone do sieci kanalizacji sanitarnej	liczby bezwzględne
11.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem	%
12.	Gęstość sieci gazowej	km/km ²
13.	Gęstość sieci ciepłej	km/km ²
14.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%
15.	Wybudowane obiekty infrastruktury kulturalnej	szt.
16.	Przeciętna liczba osób na 1 izbę w zasobach mieszkaniowych (stan w dniu 31 XII)	liczby bezwzględne
17.	Mieszkania oddane do użytku na 1000 ludności	liczby bezwzględne
18.	Zakłady opieki zdrowotnej	liczby bezwzględne
19.	Praktyki lekarskie	liczby bezwzględne
20.	Poradnie/szpitala: • Chirurgiczne • Okulistyczne • Dermatologiczne • Zdrowia psychicznego • Otolaryngologiczne • Neurologiczne • Leczenie uzależnień	liczby bezwzględne
21.	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	liczby bezwzględne
22.	Ludność w wieku produkcyjnym	liczby bezwzględne

23.	Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	‰
24.	Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności w tym z tytułu migracji	

Cel 2: Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym międzynarodowym

Lp.	Zmienna/wskaźnik	Jednostka miary
1.	Produkt krajowy brutto (w cenach bieżących) <ul style="list-style-type: none"> na 1 mieszkańca rok poprzedni = 100 	zł %
2.	Wzrost PKB (rok poprzedni = 100)	%
3.	Wartość dodana brutto wg sektorów ekonomicznych: <ul style="list-style-type: none"> na 1 pracującego na 1 godz. przepracowaną 	zł
4.	Wartość dodana brutto wg sektorów ekonomicznych	%
5.	Udział sektora MSP w tworzeniu wartości dodanej brutto w tym udział przetwórstwa przemysłowego	%
6.	Pracujący (stan w dniu 31 XII): <ul style="list-style-type: none"> ogółem rok poprzedni = 100 w tym w sektorze prywatnym: <ul style="list-style-type: none"> razem rok poprzedni = 100 	tys. %
7.	Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych: <ul style="list-style-type: none"> - województwo=100 - rok poprzedni=100 	%
8.	Pracujący w sektorze MŚP; <ul style="list-style-type: none"> - na 10 tys. ludności; rok poprzedni=100 	liczby bezwzględne %
9.	MSP zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	liczby bezwzględne
10.	Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca; w tym w sektorze prywatnym na 1 mieszkańca	zł
11.	Nakłady na działalność badawczo rozwojową na 1 mieszkańca (ceny bieżące)	zł
12.	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (ceny bieżące) w relacji do PKB	%
13.	Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle	%
14.	Udział produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej w przemyśle	%
15.	Nakłady na B+R według źródeł finansowania (ceny bieżące)	zł

16.	Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle	zł
17.	Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące) - rok poprzedni =100	zł %
18.	Nakłady inwestycyjne MSP	zł
19	Zatrudnieni w działalności badawczo-rozwojowej ogółem w tym: 1) sektor przedsiębiorstw, 2) rządowy, 3) szkolnictwa wyższego	osoby
20	Zatrudnieni w działalności badawczo-rozwojowej ogółem w tym: 1) sektor przedsiębiorstw, 2) rządowy, 3) szkolnictwa wyższego – to wszystko w przeliczeniu na EPC EPC-Ekwiwalent Pełnego Czasu Pracy	osoby
21	Nakłady bieżące na B+R wg rodzajów badań	osoby

Cel 3: Ochrona środowiska naturalnego

Lp.	Zmienna/wskaźnik	Jednostka miary
1.	Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych: <ul style="list-style-type: none"> • pyłowych • rok poprzedni = 100 • gazowych (bez CO₂) • rok poprzedni = 100 	t/km ² % t/km ² %
2.	Ścieki poprzemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia	%
3.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem	%
4.	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem w tym na wsi	%
5.	Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem w tym na wsi	%
6.	Odpady komunalne zebrane: <ul style="list-style-type: none"> • na 1 mieszkańca w ciągu roku, • rok poprzedni = 100 	kg %
7.	Nakłady inwestycyjne na ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazu na 1 mieszkańca	zł
8.	Nakłady inwestycyjne na ochronę wód i gospodarkę ściekową na 1 mieszkańca	zł
9.	Udział odpadów wyselekcjonowanych w ogólnej ilości odpadów komunalnych wywiezionych	%
10.	Wpływy do Funduszu Ochrony środowiska i Gospodarki Wodnej ogółem	mln zł
11.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%

12.	Powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych i lasów na 1 mieszkańca	ha
13.	Zużycie wody na cele produkcyjne	hm ³
14.	Odsetek zakładów wyposażonych w zamknięte obiegi wody	%
15.	Wydatki na systemy obiegowego zasilania wodą jako odsetek wydatków na ochronę środowiska	%
16.	Odpadowość przemysłu – ilość odpadów wytworzonych do wartości produkcji sprzedanej przemysłu	Ton/ zł
17.	Poziom recyklingu odpadów opakowaniowych	ton
18.	Zagospodarowanie i utylizacja odpadów stałych	ton
19.	Liczba oczyszczalni ścieków	szt.
20.	Liczba elektrowni wykorzystujących odnawialne źródła energii	szt.
21.	Ilość energii (moc zainstalowana) pochodzącej ze źródeł odnawialnych	MW

Cel 4: Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego

Lp.	Zmienna/wskaźnik	Jednostka miary
1.	Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (województw, powiatów, gmin) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca	zł
2.	Turystyczne obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania	liczby bezwzględne
3.	Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania na 10 tys. mieszkańców	liczby bezwzględne
4.	Turyści korzystający z bazy noclegowej na 1000 ludności	liczby bezwzględne
5.	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w tym turystom zagranicznym	w tys.
6.	Liczba miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych	liczby bezwzględne
7.	Dynamika przyrostu turystów w gospodarstwach agroturystycznych	%
8.	Odsetek turystów w gospodarstwach agroturystycznych w liczbie turystów ogółem	%
9.	Wybudowane obiekty infrastruktury kulturalnej	Szt.
10.	Imprezy i wydarzenia kulturalne i sportowe	Szt.
11.	Muzea i galerie na 1000 ludności	liczby bezwzględne
12.	Liczba miejsc w teatrach na 1000 ludności	liczby bezwzględne
13.	Liczba miejsc w kinach na 1000 ludności	liczby bezwzględne
14.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%
15.	Powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych i lasów na 1 mieszkańca	ha
16.	Tereny wymagające rekultywacji	ha
17.	Długość tras/ szlaków pieszych	km
18.	Długość tras/ szlaków rowerowych	km
19.	Długość szlaków wodnych	km

20.	Wielkość bazy gastronomicznej (bary, restauracje,	
21.	Ilość obiektów sportowo-rekreacyjnych (wypożyczalnie sprzętu turystycznego, jazda konna, kryte kąpieliska z basenami termalnymi, ścieżki zdrowia, szlaki turystyczne, edukacyjne, tematyczne, narciarskie trasy zjazdowe i biegowe, ośrodki jeździeckie, pola golfowe, kluby rekreacyjne, ścieżki rowerowe, przystanie jachtowe, itd.)	Szt.
22.	Liczba parkingów	Szt.
23.	Infrastruktura informacyjno–recepcyjna (np. centra i punkty informacji turystycznej, punkty informacji o regionie wraz z ekspozycją i sprzedażą wydawnictw, map i folderów, lokalnych wyrobów, pamiątek itp. zlokalizowane w zajazdach, barach przydrożnych, a także w obiektach wolnostojących, zabytkach techniki, np. młynach wodnych, kuźniach itp.)	Szt.
24.	Udział powierzchni lasów w powierzchni gminy	%
25.	Kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne w gminach roku całoroczne i sezonowe i liczba miejsc noclegowych	Szt.
26.	Wydatki Urzędu Marszałkowskiego na turystykę i ich struktura	Tys. zł

Cel 5: Wykorzystanie przygranicznego i transgranicznego położenia województwa

Lp.	Zmienna/wskaźnik	Jednostka miary
1.	Udział terenów inwestycyjnych z dostępem do sieci wodociągowej w powierzchni ogółem	%
2.	Pracujący w sektorze MŚP; <ul style="list-style-type: none"> • na 10 tys. ludności; • rok poprzedni=100 	liczby bezwzględne %
3.	Nakłady na działalność badawczo rozwojową na 1 mieszkańca (ceny bieżące)	zł
4.	Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle	%
5.	Udział produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej w przemyśle	%
6.	Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca; w tym w sektorze prywatnym na 1 mieszkańca	zł
7.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni: <ul style="list-style-type: none"> • na 100 km² • na 10 tys. ludności 	km
8.	Linie kolejowe eksploatowane: - na 100 km ² na 10 tys. ludności	km
9.	Ludność w wieku: <ul style="list-style-type: none"> • przedprodukcyjnym • produkcyjnym • poprodukcyjnym 	osoby
10.	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej: <ul style="list-style-type: none"> • podstawowe(łącznie z gimnazjalnym) 	%

	<ul style="list-style-type: none"> • średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym) • wyższe 	
11.	Dynamika ludności (stosunek zaludnienia mierzony w kolejno następujących momentach pomiaru)	%
12.	Zatrudnieni w działalności badawczo – rozwojowej ogółem, w tym pracownicy naukowo-badawczy	osoby
13.	Zatrudnieni w działalności badawczo-rozwojowej do (odsetek): 1) osób aktywnych zawodowo, 2) pracujących ogółem	
14.	Nakłady na działalność badawczo – rozwojową ogółem	zł

Cel 6: Wsparcie rozwoju rolnictwa i tworzenie warunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi.

Lp.	Zmienna/wskaźnik	Jednostka miary
1.	Struktura użytków rolnych: <ul style="list-style-type: none"> • grunty orne, • sady, • łąki, • pastwiska 	%
2.	Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszkańca: <ul style="list-style-type: none"> • dochody pierwotne brutto • dochody do dyspozycji brutto 	
3.	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem w tym na wsi	%
4.	Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem w tym na wsi	%
5.	Gospodarstwa domowe/budynki podłączone do sieci kanalizacji sanitarnej	liczby bezwzględne
6.	Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych w stosunku do liczby budynków mieszkalnych ogółem	%
7.	Ludność w wieku: <ul style="list-style-type: none"> • przedprodukcyjnym • produkcyjnym • poprodukcyjnym 	‰
8.	Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	‰
9.	Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności w tym z tytułu migracji	
10.	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej: <ul style="list-style-type: none"> • podstawowe (łącznie z gimnazjalnym) • średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym) • wyższe 	%
11.	Młodzież niekontynuująca nauki	%
12.	Ludność w wieku produkcyjnym (18-59 i 18-64) na obszarach	% ogółu ludności

	wiejskich	
13.	Zatrudnienie w rolnictwie	tys.
14.	Zatrudnienie na obszarach wiejskich w działalności nierolniczej (usługi, przetwórstwo rolno-spożywcze, turystyka i inne)	tys.
15.	Bezrobotni zarejestrowani na obszarach wiejskich	tys.
16.	Drogi o twardej nawierzchni na obszarach wiejskich - na 100 km ²	km
17.	Liczba ludności wiejskiej korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w % ludności ogółem	ilość
18.	Przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego	ha

Cel 7: Rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy

Lp.	Zmienna/wskaźnik	Jednostka miary
1.	Ludność w wieku: <ul style="list-style-type: none"> • przedprodukcyjnym • produkcyjnym • poprodukcyjnym 	%
2.	Współczynnik aktywności zawodowej ludności w wieku 15 lat i więcej	%
3.	<i>Wskaźnik zatrudnienia:</i> <ul style="list-style-type: none"> • wg grup wieku, • wg płci 	%
4.	Długotrwale bezrobotni w % ogółu bezrobotnych	%
5.	Bezrobotni w wieku do 25 lat w % ogółu bezrobotnych	%
6.	<i>Stopa bezrobocia:</i> <ul style="list-style-type: none"> • wg BAEL • rejestrowanego 	%
7.	Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszkańca: <ul style="list-style-type: none"> • dochody pierwotne brutto • dochody do dyspozycji brutto 	zł
8.	Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	liczby bezwzględne
9.	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do internetu w % ogółu gospodarstw domowych	%
10.	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej: <ul style="list-style-type: none"> • podstawowe (łącznie z gimnazjalnym) • średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym) • wyższe 	%
11.	Młodzież niekontynuująca nauki ¹	%
12.	Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (województw, powiatów, gmin) na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca	zł
13.	Udział szkół wyposażonych w komputery z dostępem do	%

	Internetu według poziomu kształcenia (szkoły podstawowe i gimnazja; szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, łącznie z policealnymi)	
14.	Wskaźnik urbanizacji (odsetek ludności mieszkańców ogółu miast do ludności regionu ogółem)	%
15.	Dynamika ludności (stosunek zaludnienia mierzony w kolejno następujących momentach pomiaru)	%
16.	Liczba kobiet	liczby bezwzględne
17.	Przyrost naturalny	liczby bezwzględne
18.	Ludność zamieszkująca miasto	tys.
19.	Ludność zamieszkująca wieś	tys.
20.	Gęstość zaludnienia	ludność/1 km ²
21.	Rodzaj inwestycji w regionie (czy są zgodne z profilem specjalistycznym regionu)	
22.	Migracje wewnętrzne (migracje między obszarami wiejskimi i miejskimi; z obszarów centralnych wielkich aglomeracji miejskich na obrzeża)	osoby/1000 ludności
23.	Absolwenci podejmujący pierwszą pracę	tys.
24.	Liczba nauczycieli akademickich	
25.	Liczba osób uczestniczących w szkoleniach i przekwalifikowaniach	
26.	Długotrwale bezrobotni w % ogółem	
27.	Bezrobotni wyrejestrowani z tytułu podjęcia pracy	